

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**  
**Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων & Πολιτισμού**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών**  
**στην Πολιτιστική Διαχείριση**

**ΟΙΚΟΜΟΥΣΕΙΟ:**  
**ΑΦΕΤΗΡΙΑ**  
**& ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**



**Διπλωματική Εργασία**  
**Ιωάννα Τζαβάρα**  
**Α.Μ.: 4106Μ022**

**Επιβλέπουσα καθηγήτρια:**  
**Δρ. Ανδρομάχη Γκαζή**

**Ιανουάριος 2009**

άνθρωπος

περιβάλλον

ιστορία

πολιτισμός

ταυτότητα

παρελθόν

παρόν

μέλλον

ανάπτυξη

ανάπτυξη

κοινότητα

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.  
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.  
This page will not be added after purchasing Win2PDF.

## Ευχαριστίες

Ο συναρπαστικός κόσμος των (οικο-)μουσείων άνοιξε με το κλειδί της επιβλέπουσας καθηγήτριας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας, Δρ. Ανδρομάχης Γκαζή, με τη συνέπεια, το ήθος και την αγάπη για τους φοιτητές που τη διακρίνει. Την ευχαριστώ από καρδιάς, για όσα έμαθα κοντά της, αλλά και για όσα μπορώ να μάθω ακόμα χάρη σε αυτά. Θερμές ευχαριστίες ανήκουν και σε όλους τους καθηγητές που είχα την χαρά να παρακολουθήσω κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος. Από καρδιάς ευχαριστώ και την κ. Τέτη Χατζηνικολάου, Διευθύντρια Νεώτερου Πολιτισμού του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία πρόθυμα μοιράστηκε μαζί μου τις πολύτιμες γνώσεις της για τα μουσεία, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Η συμμετοχή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την ανεκτίμητη στήριξη του Σταμάτη και τα χαμόγελα του Δημήτρη και της Μαρίας. Η μητέρα μου, βράχος όπως πάντα δίπλα μου σε ό,τι κάνω. Πολύτιμη φροντίδα και τα facilities από τους Σαράντη Πιπέρο, Μάρω Πιπέρου, Ελένη Πιπέρου και Βασίλη Ταλεντζάκη. Οι βετεράνοι του είδους, Αγιάτη Μπενάρδου και Στέλλα Τσιούμα και Βάσω Μπελιά, προσέφεραν πρόθυμα και έμπρακτα τη στήριξή τους. Τους ευχαριστώ όλους από καρδιάς.

Η εργασία αυτή αφιερώνεται στους αγαπημένους μου Σταμάτη, Δημήτρη και Μαρία.



This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.  
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.  
This page will not be added after purchasing Win2PDF.

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Εισαγωγή .....	2
II. Ιστορική Θεώρηση .....	4
II.1 Η πρώτη «επανάσταση» (1880-1920) και οι επιδράσεις της .....	5
II.2 Η δεύτερη επανάσταση (1960-1980) και οι επιδράσεις της .....	11
II.3 Οικομουσειά και Νέα Μουσειολογία .....	14
III. Τι είναι το Οικομουσείο; .....	17
III.1 Ορισμός .....	17
III.2 Μοντέλα του Οικομουσείου .....	27
III.3 Κοινότητα & Τόπος: τα δύο βασικά χαρακτηριστικά .....	33
III.3.i Ενεργή Συμμετοχή της Κοινότητας .....	36
III.3.ii Ολιστική Προσέγγιση του Τοπίου .....	37
III.4 Οικομουσείο και Τουρισμός .....	41
III.5 Κριτήρια .....	42
IV. Μελέτες Περίπτωσης (Case Studies) .....	48
IV.1 Οικομουσείο Le Creusot-Montceau-les Mines .....	48
IV.2 Οικομουσείο Toten .....	52
V. Το Οικομουσείο σήμερα .....	57
V.1 Ένας Τύπος Μουσείου σε Παραλλαγές .....	58
V.2) Οικομουσείο & Ελληνική Πραγματικότητα .....	60
Συμπεράσματα & Προοπτικές .....	67

## I. Εισαγωγή

Άνθρωπος – περιβάλλον – ιστορία – πολιτισμός – ταυτότητα – παρελθόν – παρόν – μέλλον: έννοιες που δύσκολα θα μπορούσε κάποιος να τις φανταστεί εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου σε σχέση δημιουργικής αλληλεπίδρασης· κι, όμως, το πλαίσιο αυτό οριοθετήθηκε από το οικομυσειό, η ανάδυση, αποδοχή και εξέλιξη του οποίου εξετάζεται στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία.

Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος αποτέλεσε η σχετική αναφορά στο μάθημα της Μυσειολογίας, καθώς θεωρήθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον από την υπογράφουσα η εξέταση του φαινομένου ενός μουσειού, η σχέση του οποίου με την τοπική κοινότητα είναι διαφορετική από τα άλλα. Επίσης, έχοντας συναντήσει στα βιβλία ή και σε ταξίδια οικομυσειά, υπήρχε ο προβληματισμός για το πώς τόσο ετερόκλητοι μουσειακοί οργανισμοί είχαν τον ίδιο τίτλο.

Οι σημαντικότερες δυσκολίες κατά την εκπόνηση της εργασίας αυτής έγκεινται στην εύρεση και συγκέντρωση του υλικού. Η σχετική βιβλιογραφία είναι διάσπαρτη, ενώ τα εντελώς σχετικά πονήματα ελάχιστα. Από την άλλη πλευρά, η ιδιομορφία του φαινομένου του οικομυσειού, που το θέλει να μεταλλάσσεται συν τω χρόνω σε συνδυασμό και με τις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων, αλλά και ο συσχετισμός του με τόσες ακόμα έννοιες, όπως προαναφέρθηκε, το καθιστούν δυναμικό και δύσκολο στην περιγραφή. Και βέβαια, σε σχέση με τις διαθέσιμες πηγές, τα πράγματα είναι σαφώς καλύτερα σε ό,τι αφορά στις ρίζες και τη γέννηση του οικομυσειού τη δεκαετία του 1970 στη Γαλλία: εκεί που διαπιστώθηκε έλλειψη πηγών, έως ανυπαρξία, ήταν στη μελέτη της ελληνικής πραγματικότητας. Γι' αυτό και η παρούσα εργασία στην αντίστοιχη ενότητα περιορίζεται στην περιγραφή των περιπτώσεων εκείνων, για τις οποίες κατέστη δυνατή η – έστω – ελάχιστη πληροφόρηση.

Στο κεφάλαιο II επιχειρείται μία ιστορική αναδρομή στις δύο «επαναστάσεις» που χαρακτήρισαν την εξέλιξη του μουσειού ως τις μέρες μας, με αναφορά στους τύπους των μουσειών που χαρακτηρίστηκαν ως πρόδρομοι του οικομυσειού: υπαίθριο μουσειό (open-air museum), μουσειό της ιδιαίτερης πατρίδας (heimatmuseum), μουσειό του λαού –της γειτονιάς (folk and neighbourhood museum). Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη διερεύνηση της σχέσης του οικομυσειού με τη νέα

μουσειολογία, το κίνημα που εξέφρασε την αμφισβήτηση του παραδοσιακού μουσείου.

Στο κεφάλαιο III εξετάζεται το φαινόμενο του οικομουσείου στη βάση του γαλλικού μοντέλου όπως αυτό διαμορφώθηκε και υποστηρίχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970 από τον Georges Henri Riviere, διακεκριμένο Γάλλο εθνολόγο, και τον Hugue de Varine, κορυφαίο Γάλλο μουσειολόγο. Παρουσιάζονται τα μοντέλα του οικομουσείου, ενώ αναλύονται και τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του: ο ρόλος της κοινότητας και η ολιστική προσέγγιση του τόπου. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στα κριτήρια που προτείνουν οι επιστήμονες του πεδίου και στη βάση των οποίων ένα μουσείο μπορεί να χαρακτηριστεί οικομουσείο.

Το κεφάλαιο IV αφιερώνεται στην εξέταση δύο μελετών περίπτωσης για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου. Αρχικά – και πώς θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά – εξετάζεται το Οικομουσείο Le Creusot-Montceau-les-Mines, πεδίο εφαρμογής των θεωριών των Riviere – deVarine, που απετέλεσε σημείο αναφοράς και μίμησης για πολλά από τα οικομουσεία που αναπτύχθηκαν στη συνέχεια. Η δεύτερη μελέτη περίπτωσης είναι αυτή του Οικομουσείου Toten στη Νορβηγία, το οποίο επιλέχθηκε αφενός λόγω της πληθώρας των οικομουσείων στις Σκανδιναβικές χώρες και αφετέρου γιατί αναδύθηκε και διαμορφώθηκε πληρώντας όλες τις αρχές του οικομουσείου, χωρίς ωστόσο οι άνθρωποι που συμμετείχαν στη διαδικασία αυτή να γνωρίζουν τον αντίστοιχο όρο και τη φιλοσοφία πίσω από αυτόν.

Η εξέλιξη του φαινομένου ως τις μέρες μας απασχολεί το κεφάλαιο V, όπου κυριαρχεί η διαπίστωση πως το οικομουσείο συναντάται σήμερα σε παραλλαγές, κάτι που σε πρώτη ανάγνωση δεν είναι ασύμβατο με τη φιλοσοφία του, όταν η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται στις διαφορετικές ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων. Είναι όμως κάτι εντελώς διαφορετικό, όταν προκύπτει στη βάση της θεώρησής του ως εργαλείου – πρωτίστως – οικονομικής ανάπτυξης. Σημαντικό μέρος του κεφαλαίου αυτού, αφιερώνεται στη σκιαγράφηση της ελληνικής πραγματικότητας σε σχέση με το οικομουσείο.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα που προέκυψαν και με τις προοπτικές που διαφαίνονται για το οικομουσείο στον 21<sup>ο</sup> αιώνα.



## II. Ιστορική Θεώρηση

Ήταν άνοιξη του 1971, όταν ο Georges Henri Riviere, διακεκριμένος Γάλλος μουσειολόγος και τέως Διευθυντής του ICOM, μαζί με τον Hugues de Varine, τέως Διευθυντή του ICOM, και τον Serge Antoine, σύμβουλο του τότε Υπουργού Περιβάλλοντος της Γαλλίας, γευμάτιζαν σε ένα εστιατόριο στο Παρίσι συζητώντας για την ένατη γενική συνέλευση του ICOM, που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί το ίδιο έτος στο Παρίσι και τη Γκρενόμπλ<sup>1</sup>. Οι Riviere και de Varine θεωρούσαν ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή για να συνδέσει ο Υπουργός στην ομιλία του τα μουσεία με το περιβάλλον. Ο Serge Antoine, ωστόσο, διαφώνησε με ένα τέτοιο ενδεχόμενο, θεωρώντας ότι ο μέχρι τότε συσχετισμός των μουσείων με την έμμονη ή αποκλειστική προβολή του παρελθόντος θα λειτουργούσε ως ανασχετικός παράγοντας στη σύνδεσή τους με έναν τόσο επίκαιρο προβληματισμό. Στην προσπάθειά τους να πετύχουν τον στόχο τους, οι δύο Γάλλοι μουσειολόγοι δοκίμασαν να «φρεσκάρουν» τη λέξη «μουσείο» συνδυάζοντάς τη με τη λέξη «οικολογία». Μετά από δυο-τρεις απόπειρες, η λέξη «οικομουσείο» είχε γεννηθεί χαρακτηρίζοντας όχι μόνο έναν συγκεκριμένο τύπο μουσείου, αλλά και μία ολόκληρη φιλοσοφία για τον άνθρωπο, το παρελθόν και το μέλλον του, με κοινωνικές, ιστορικές και ανθρωπολογικές προεκτάσεις.

Ανεξάρτητα από το ανεκδοτολογικό περιστατικό που προαναφέρθηκε, η εμφάνιση του οικομουσείου αποτελεί έναν κρίκο στην αλυσίδα της εξέλιξης του θεσμού των μουσείων, που από «μουσεία: νεκροταφεία!...»<sup>2</sup> τίθενται «στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της...για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, της μελέτης και της ευχαρίστησης»<sup>3</sup>. Στον μακρύ αυτό δρόμο, από τον 19<sup>ο</sup> αιώνα ως τις μέρες μας, δύο είναι οι χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες συντελέστηκαν σημαντικές αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας, κατεύθυνσης και φιλοσοφίας των μουσείων, στον βαθμό που να χαρακτηρίζονται «επαναστάσεις» στην ιστορία τους<sup>4</sup>. Πρόκειται για τις περιόδους 1880-1920 και 1960-1980 αντιστοίχως.

---

<sup>1</sup> Xiangguang 2005, 38.

<sup>2</sup> Marinetti 1909.

<sup>3</sup> Ορισμός του ICOM 2007, Άρθρο 3.

<sup>4</sup> Mensch van 1995, 135 .

## **II.1 Η πρώτη «επανάσταση» (1880-1920) και οι επιδράσεις της**

Η πρώτη επανάσταση στον χώρο των μουσείων τοποθετείται μεταξύ 1880 – 1920 με έμφαση στην πρακτική μουσειακή εργασία, δηλαδή τη συλλογή, οργάνωση, τεκμηρίωση και έκθεση του υλικού, έχοντας ως παράλληλο άξονα έναν σαφή εκπαιδευτικό προσανατολισμό. Έτσι, λοιπόν, το μουσείο απαγκιστρώνεται σιγά-σιγά από τον καθαρά εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα του και την έμφαση κυρίως στα φυσικά αξιοπερίεργα και τις αρχαιότητες, δίνοντας εν προκειμένω μεγαλύτερη βαρύτητα στη συντήρηση και προβολή των καταλοίπων του πιο πρόσφατου παρελθόντος<sup>5</sup>. Η ανάπτυξη της μουσειολογίας, ως κλάδου κατεξοχήν αρμόδιου για τον τρόπο λειτουργίας των μουσείων, κατέχει και αυτή σημαντική θέση στις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα.

Στην περίοδο αυτή και μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αναφύονται νέα μουσειακά μοντέλα που προετοιμάζουν το έδαφος για τη μετέπειτα δημιουργία του οικομουσείου.

### **▪ Open-Air Museums/ Skansen**

Με τη μορφή του Σουηδού Artur Hazelius να διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην εν γένει ιστορία των μουσείων εν γένει και ειδικότερα σε ό,τι αφορά στα open-air museums στη Σκανδιναβία, ιδρύεται το 1873 το Μουσείο της Σκανδιναβικής Εθνολογίας (Museum of Scandinavian Ethnology)· οι συλλογές του (υλικός πολιτισμός, αλλά και πληροφορίες για τα ήθη και τα έθιμα) εμπλουτίζονταν από κέρινα ομοιώματα που έκαναν την επίσκεψη διασκεδαστική και κινούσαν την περιέργεια.

---

<sup>5</sup> Γκαζή 1999, 42.



Εικόνα 1:  
Artur Hazelius (1833-1901)

Το συγκεκριμένο μουσείο, το οποίο αργότερα (1907) μετεξελίχθηκε με την αρωγή της σουηδικής κυβέρνησης σε Nordiska Museet, λειτούργησε ως εφαλτήριο για την αφύπνιση της σουηδικής συνειδητότητας. Στη συνέχεια, ιδρύθηκαν ακόμα το Danish Folk Musuem (1881), το Nordsk Folkemuseum (1887), το Sandvigske Samlinger στο Lillehammer (1887) και το Den Gamble By στη Δανία (1909).

Με το Μουσείο της Σκανδιναβικής Εθνολογίας ως αφετηρία, ο Hazelius προχωρά το 1891 στην ίδρυση του πρώτου open-air museum, του Skansen. Με την ανακατασκευή κτιρίων στο πρότυπο του αρχικού τους σχεδίου, με ξεναγούς που φορούσαν κοστούμια της αντίστοιχης εποχής, το Skansen λειτούργησε ως μινιατούρα της Σουηδίας<sup>6</sup>. Υπό την επίδραση του νεογενούς αυτού ενδιαφέροντος για τη λαογραφία και την εθνογραφία της υπαίθρου, το μουσείο αυτό αποτέλεσε έναν ζωντανό οργανισμό διοργανώνοντας διαγωνισμούς μουσικής και χορού. Μπορεί, λοιπόν, κάποιος δικαίως να υποστηρίζει ότι το Skansen δεν ανήκει στα υπαίθρια εκείνα μουσεία που περιόρισαν το ενδιαφέρον τους στο «εξωτικό» ή το «διαφορετικό», αλλά σ'εκείνα που συνειδητά επεδίωξαν μια πληρέστερη κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων<sup>7</sup>. Ο Hazelius είχε δημιουργήσει «όχι μόνο έναν νέο τύπο μουσείου, αλλά και έναν που ήταν ευχάριστο να επισκέπτεσαι, όπου η αναπαράσταση και η μάθηση πήγαιναν χέρι-χέρι»<sup>8</sup>.

---

<sup>6</sup> Davis 1999, 48.

<sup>7</sup> Alfrey και Putnam, 52.

<sup>8</sup> Davis 1999, 48.



Εικόνα 2: Skansen

Συμπερασματικά, επισημαίνεται πως το Skansen, το οποίο λειτουργεί και σήμερα, θεωρήθηκε πρότυπο για την εθνογραφική μουσειογραφία όχι μόνο στις Σκανδιναβικές χώρες, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, αποτελώντας παράλληλα μία από τις πιο σημαντικές προδρομικές μορφές του οικομουσείου.

#### ▪ Το Μουσείο της - Ιδιαίτερης - Πατρίδας (The Heimatmuseum)

Με τις ρίζες του στα περιφερειακά και υπαίθρια μουσεία της Σκανδιναβίας των αρχών του 20ού αιώνα, το συγκεκριμένο είδος μουσείου αναφέρεται στην ιστορία και τα επιτεύγματα μικρών τοπικών κοινωνιών, μέσα από μία αμφίδρομη και εξελικτική σχέση με το κοινό, σε αντίθεση με τον έως τότε στατικό χαρακτήρα των παραδοσιακών μουσειακών ιδρυμάτων. Η χρονική εμφάνιση του νέου αυτού τύπου μουσείου (δεκαετία 1934-1944) σε συνδυασμό με τη φορτισμένη έννοια της λέξης *heimat* στη γερμανική γλώσσα (υποδηλώνει το ισχυρό συναισθηματικό δέσιμο του ατόμου με την πατρίδα του) οδήγησε σχεδόν νομοτελειακά στην ενθουσιώδη υιοθέτησή του από το φασιστικό καθεστώς της Γερμανίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκαν δίκτυα *heimatmuseums* στις αγροτικές περιφέρειες, «στο πλαίσιο ενός εθνικιστικού φολκλορισμού που εξυμνούσε την επιστροφή στις ζωτικές αρχέγονες δυνάμεις της υπαίθρου, και μιας ρατσιστικής μεταφυσικής που διεκήρυσσε την ενότητα αίματος και γης»<sup>9</sup>. Ως εκ τούτου, τα βασικά χαρακτηριστικά του

---

<sup>9</sup> Πασχαλίδης 1997, 216.

συγκεκριμένου είδους μουσείου, ενορχηστρώθηκαν αντίστοιχα από τους Ναζί και τέθηκαν στην υπηρεσία της ιδεολογίας τους: η έμφαση στις τοπικές κοινότητες ερμηνεύτηκε εθνικιστικά, η έννοια της χωρικής και χρονικής ταυτότητας εξηγήθηκαν σοβινιστικά, ενώ ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του μουσείου λειτούργησε καθαρά προπαγανδιστικά<sup>10</sup>. Η σημασία που έδινε το καθεστώς των Ναζί στη λειτουργία των heimatmuseums καθίσταται προφανής από το ότι στην περίοδο της διακυβέρνησής του 2.000 τέτοια μουσεία ιδρύθηκαν στοχεύοντας “στη μακροχρόνια σύνδεση με τη μητέρα-πατρίδα, με τη γερμανική γη και τη γερμανική φυλή”<sup>11</sup>.

Εξαιτίας όλων αυτών, ο Crus-Ramirez<sup>12</sup> θεωρεί το heimatmuseum ως έναν διαστρεβλωμένο πρόδρομο του οικομουσείου, επισημαίνοντας προς τα οικομουσεία που τυγχάνουν κρατικής διαχείρισης πως «οποιαδήποτε πολιτική αρχή θα μπορούσε να τα αξιοποιήσει ως μέσο για την προπαγάνδα των ιδανικών της».

Παρόλες τις αποκλίσεις από τον αρχικό του προσανατολισμό, το heimatmuseum παραμένει ένας σημαντικός σταθμός στην εξελικτική ιστορία του θεσμού των μουσείων, καθώς έθεσε στο κέντρο της φιλοσοφίας του την τοπική κοινότητα. Σύμφωνα με την Hauenschild, τα heimatmuseums σήμερα αυτοεπαναπροσδιορίζονται ως «μουσεία που αντικατοπτρίζουν το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, αποτελώντας μία πηγή ταυτότητας και ασφάλειας για τις τοπικές κοινωνίες»<sup>13</sup>.

#### ▪ **Folk and Neighbourhood Museums**

Με την επίδραση του Hazelius, στον τρόπο με τον οποίο έκανε αποδεκτά τα του παρελθόντος<sup>14</sup>, ιδρύθηκαν σε αρκετές χώρες μουσεία του λαού (folk museums). Στις ΗΠΑ ιδρύθηκε το Vesterheim, το Νορβηγικό-Αμερικανικό Μουσείο (1877), από Νορβηγούς που εγκαταστάθηκαν στην Αϊόβα. Στη Βρετανία, καθοριστικό ρόλο στον τομέα αυτό διαδραμάτισαν οι Iowerth Peate (1901-82) και Isobel Grant, ενώ σημαντική ήταν και η σχεδόν ταυτόχρονη ανάγκη για διατήρηση της εθνικής βιομηχανικής κληρονομιάς. Αξιοσημείωτο είναι ότι με την πάροδο του χρόνου και

---

<sup>10</sup> Maggi και Falletti 2000, 17.

<sup>11</sup> Davis 1999, 46.

<sup>12</sup> Crus-Ramirez 1985, 244.

<sup>13</sup> Davis 1999, 47.

<sup>14</sup> Davis 1999, 48.

των εξελίξεων σε κοινωνικό αλλά και μουσειολογικό επίπεδο, ο όρος «λαϊκός» (folk) αντικαταστάθηκε από τον όρο “κοινωνική ιστορία” (social history).

Οι κοινωνικές αναταραχές ωστόσο, συνδεδεμένες και με τις πληθυσμιακές ανακατατάξεις στις μεγαλουπόλεις κυρίως των ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960, οδήγησε στη δημιουργία του πρώτου μουσείου γειτονιάς ή κοινότητας (neighbourhood/community museum). Το Anacostia Museum ιδρύθηκε το 1967 με πρωτοβουλία του τότε Διευθυντή του Smithsonian Institution S. Dillon Ripley και λειτούργησε στον αντίστοιχα διαμορφωμένο χώρο ενός κινηματογράφου, ενώ το πρόσωπο το οποίο επιλέχθηκε να είναι υπεύθυνο για το μουσείο ήταν ο 30χρονος μαύρος John Kinard. Όπως ο τελευταίος υποστηρίζει «η έρευνα επίκαιρων θεμάτων, τοποθετημένη σε ιστορική προοπτική, μπορεί να προσφέρει στους ανθρώπους μία καλύτερη κατανόηση της σημασίας της ζωής τους, λειτουργώντας ως οδηγός για το μέλλον και παρέχοντας πληροφορίες που μπορούν με ευχέρεια να κατανοήσουν και να χρησιμοποιήσουν»<sup>15</sup>.



Copyright Digital Image Smithsonian Institution, 1998

Εικόνα 3: Η Ιστορική Ένωση της Anacostia μπροστά από τον κινηματογράφο που λειτούργησε ως η πρώτη έδρα του Anacostia Neighborhood Museum, 1967.

<sup>15</sup> Kinard 1985, 221.

Χωρίς μόνιμες συλλογές και με έμφαση στα κοινωνικά θέματα που απέρρεαν από την καθημερινότητα της κοινότητας της Anacostia, το μουσείο αυτό, όπως και το Skansen, «άλλαξε τον τρόπο, με τον οποίο οι επιμελητές σκέφτονταν για τα μουσεία»<sup>16</sup>. Η Caryl Marsh, που συμμετείχε στην εξέλιξη του Μουσείου από το 1966, υποστηρίζει ότι η πρόκληση για το Anacostia στο μέλλον θα είναι «να διατηρήσει την πνευματική του ανεξαρτησία και μοναδική αντίληψη, συνεχίζοντας να περιλαμβάνει – μαζί με τις ιδιαίτερες καλλιτεχνικές και ιστορικές εκθέσεις – πρωτοποριακές παρουσιάσεις κοινωνικών προβλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος και ανησυχίας»<sup>17</sup>.

### **Συμπεράσματα**

Open-air museums, folklife museums, neighbourhood/community museums, heimatmuseums, industrial museums, coalmining museums, rural museums, κ.ά., διαδραμάτισαν όλα το μερίδιο που τους αναλογεί στην εξελικτική ιστορία του θεσμού του μουσείου, οι εκφάνσεις του οποίου αποδεικνύουν τη διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου και της εκάστοτε κοινότητας στην οποία ανήκει, να διατηρήσουν ζωντανό το παρελθόν τους. Και καθώς ο χρόνος αλλάζει τις αντιλήψεις που ορίζουν και ορίζονται από τον άνθρωπο, έτσι εξελίσσεται συνακόλουθα τόσο η έννοια του παρελθόντος – διευρυνόμενη κατά κύριο λόγο – όσο και οι τρόποι με την οποία αυτό διαφυλάσσεται ως κρίκος στην αλυσίδα της ιστορίας του ανθρώπινου είδους.

Έτσι, μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου παρατηρείται η ανάπτυξη νέων ιδεών, που προετοιμάζουν το έδαφος για μία ακόμα σημαντική φάση στην εξέλιξη του χαρακτήρα των μουσείων<sup>18</sup>:

- Η ερμηνεία του λαϊκού πολιτισμού από τα μουσεία δεν περιορίζεται πια στην ανάπτυξη του περιέργου και του ασυνήθιστου, αλλά εκτείνεται πια και στη συνηθισμένη και καθημερινή ζωή
- Τα εθνογραφικά μουσεία έθεσαν στο κέντρο των ενδιαφερόντων τους το βιομηχανικό και αστικό περιβάλλον, μη θεωρώντας πια τον λαϊκό πολιτισμό ως μία ειδυλλιακή αναπαράσταση του αγροτικού κόσμου, έναν περιορισμό που αρκετές φορές είχε παρεμποδίσει τις πρώτες μουσειογραφικές εμπειρίες
- Αναζητούνται τρόποι για άμεση συμμετοχή του κοινού

---

<sup>16</sup> Davis 1999, 51.

<sup>17</sup> Marsh 1996, 89.

<sup>18</sup> Maggi και Falletti 2000, 17.

- Η αποδόμηση και ανακατασκευή των αυθεντικών κτιρίων ή άλλων μεγάλων εκθεμάτων αντικαταστάθηκε σταδιακά από την επιτόπια παρατήρηση.

## II.2 Η δεύτερη επανάσταση (1960-1980) και οι επιδράσεις της

Η δεύτερη επανάσταση τοποθετείται στη χρονική περίοδο 1960 – 1980 εν μέσω γενικότερων μεταβολών και κοινωνικών προβληματισμών σε παγκόσμιο επίπεδο. Το περιβαλλοντικό κίνημα κερδίζει συνεχώς έδαφος – ειδικά μετά τις πρώτες αποκαλύψεις για μολύνσεις. Κατεύθυνση αυτή τη φορά, η ανάπτυξη των μουσείων ως κοινωνικών ιδρυμάτων με πολιτική ατζέντα, στον βαθμό που ο όρος «πολιτική» αντικατοπτρίζει τη δυναμική παρουσία των μουσείων στους προβληματισμούς του σύγχρονου ανθρώπου. Κατά τον de Varine (2005), κινήματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για την ελευθερία των γυναικών και διαφόρων μειονοτήτων, η αναζήτηση εθνικών και τοπικών ταυτοτήτων, η εμφάνιση εθνικιστικών κινήματων σε πρόσφατα ανεξάρτητες πρώην αποικίες, σε συνδυασμό με την επίδραση των σκεπτόμενων επαναστατικά και των ακτιβιστών, άγγιξαν σταδιακά τις παρυφές του μουσείου<sup>19</sup>. Πιο αναλυτικά, ο ίδιος επισημαίνει τους ακόλουθους πολιτικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που συνετέλεσαν σ' αυτήν την αργή αλλά εμφανή «επανάσταση» στον χώρο των μουσείων<sup>20</sup>:

- Την τότε πρόσφατη ανεξαρτητοποίηση της πλειοψηφίας των πρώην αποικιοκρατούμενων χωρών στην Αφρική. Η πολιτική ανεξαρτησία οδήγησε στην ισχυρή επιθυμία για ενδυνάμωση των εθνικών και τοπικών ταυτοτήτων και αποδέσμευση από την πολιτιστική επιρροή των αποικιοκρατικών δυνάμεων.
- Τα κινήματα για την ισότητα των δικαιωμάτων μεταξύ Αφρο-Αμερικανών, Λατίνων και Αμερικανο-Ινδιάνων στη Βόρεια Αμερική. Οι καταπιεσμένες μειονότητες υπό τη χαρισματική καθοδήγηση ιδιαίτερα σημαντικών προσωπικοτήτων, όπως ο Martin Luther King, αγωνίστηκαν ανάμεσα σε άλλα και για το δικαίωμα στην έρευνα της ιστορίας τους.
- Τα επαναστατικά κινήματα και η ανάδυση των πολιτισμών των αυτοχθόνων και των mestizo<sup>21</sup> στη Λατινική Αμερική. Ανάμεσα στους πολιτικούς και κοινωνικούς

---

<sup>19</sup> Varine de 2005.

<sup>20</sup> Varine de 2005a, 51-52.

<sup>21</sup> Ο όρος **mestizo** είναι ισπανικής προέλευσης και χρησιμοποιήθηκε αρχικά στην Ισπανική Αυτοκρατορία για τους κατοίκους της Λατινικής Αμερικής με μεικτή (Ευρωπαϊκή και Αμερικανο-Ινδιάνικη) καταγωγή. Χρησιμοποιείται σήμερα στις ΗΠΑ, τις Φιλιππίνες και το Γκουάμ για τους κατοίκους μεικτής (ευρωπαϊκής και άλλης γηγενούς) καταγωγής.



αγώνες, πολλές ομάδες ανακάλυψαν εκ νέου το παρελθόν τους πριν από την αποικιοκρατία μέσα από ανθρωπολογική και αρχαιολογική έρευνα και λογοτεχνικά έργα.

- Το φοιτητικό κίνημα του `68 στη Γαλλία, που, ανάμεσα σε άλλα, προωθούσε τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, καθώς και την επιστροφή στις βασικές αξίες.
- Η εκ νέου ανακάλυψη των πολιτιστικών και κοινωνικών αξιών των μικρών τοπικών κοινοτήτων, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές.
- Η ταυτοποίηση των παραδοσιακών πολιτιστικών οργανισμών με την ελίτ του κοινού.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες, κάθε ένας ξεχωριστά στο συγκεκριμένο τόπο και όλοι μαζί, καλλιέργησαν το έδαφος για το «καινούργιο» και στον χώρο των μουσείων, εκφράζοντας και την απογοήτευση των νέων επαγγελματιών του χώρου για την έως τότε καθιερωμένη κατάσταση και τον τρόπο λειτουργίας των μουσείων.

Υπόβαθρο της δεύτερης επανάστασης στην ιστορία των μουσείων ήταν το ερώτημα «για ποιο λόγο υπάρχουν τα μουσεία;»<sup>22</sup> Οι Γενικές Σύνοδοι του ICOM εκείνης της περιόδου αντικατοπτρίζουν και αποτυπώνουν τα βήματα των εξελίξεων. Για παράδειγμα, στη Σύνοδο του Μονάχου (1968) επισημαίνεται ο ρόλος των μουσείων στην ανάπτυξη –πολιτισμική, οικονομική και κοινωνική – ενός τόπου. Σ' εκείνη της Γκρενόμπλ (1971) τα μουσεία ενθαρρύνονται να προβαίνουν στη διαρκή εκτίμηση των αναγκών του κοινού το οποίο υπηρετούν και στην ενίσχυση του εκπαιδευτικού και πολιτιστικού τους ρόλου. Η έννοια της ανάπτυξης αναγνωρίζεται ως ένας από τους βασικούς στόχους του μουσείου. Όλες αυτές οι διαφοροποιήσεις στην έως τότε μουσειακή πρακτική έρχονται με σαφή τρόπο στο προσκήνιο στη Συνάντηση UNESCO-ICOM στο Σαντιάγκο το 1972, όπου αναδύεται η έννοια του «ενιαίου μουσείου» (integral museum), υπογραμμίζοντας την ευθύνη του μουσείου να υπηρετεί όλα τα μέλη της κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων και των περισσότερο περιθωριοποιημένων. Ως φυσικό επακόλουθο των προηγούμενων διεργασιών και διατυπώσεων, από τη συνάντηση αυτή προκύπτει σαφής η ανάγκη για εντονότερο και πιο ουσιαστικό διάλογο των μουσείων με τις κοινότητες στις οποίες απευθύνονται.

---

<sup>22</sup> Davis 1999, 52.

Σε αυτή τη Συνάντηση «σταθμό»<sup>23</sup>, οι συμμετέχοντες, όπως ο Mario Teruggi, αναφέρονται στη σύνδεση του μουσείου με το κοινό του και με το φυσικό περιβάλλον, αναφερόμενοι αρχικά στο κοινωνικό μουσείο (the social museum) που τελικά έγινε γνωστό με τον όρο το ολοκληρωμένο μουσείο (the integrated museum).

Ως επιστέγασμα των θεωρητικών διεργασιών της Συνάντησης του 1972, οι διακηρύξεις που προέκυψαν από τους συμμετέχοντες είχαν ως κεντρικό σημείο αναφοράς την πεποίθηση ότι τα μουσεία έχουν έναν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν για τις κοινότητες και την ανάπτυξή τους, όπως προκύπτει και από το ακόλουθο απόσπασμα:

«Το μουσείο είναι ένας θεσμός στην υπηρεσία της κοινωνίας, της οποίας αποτελεί αδιάσπαστο τμήμα και, της φύσης της, περιλαμβάνει τα στοιχεία που του επιτρέπουν να διαμορφώνει τη συνειδητότητα των κοινοτήτων που υπηρετεί»<sup>24</sup>.

Από την άλλη πλευρά, ένας εκ των πρωτεργατών του «οικομουσείου», ο Hugues de Varine, επισημαίνει ότι το ICOM δεν αγάλιασε από την αρχή τις νέες αυτές εξελίξεις στον χώρο των μουσείων, που ουσιαστικά αποτέλεσαν μία underground κίνηση ανθρώπων που ενστερνίστηκαν την πολιτική χρησιμότητα των μουσείων, ως μέσων πολιτιστικής συνειδητότητας των τοπικών κοινοτήτων και των καταπιεσμένων μειονοτήτων<sup>25</sup>.

Οι ιδέες αυτές, οι οποίες δεν κυριάρχησαν με μιας στην παγκόσμια πραγματικότητα της μουσειολογίας, αλλά άρχισαν σταδιακά να διαποτίζουν τις πρακτικές μεμονωμένων μουσειολόγων σε διάφορες χώρες, εκφράστηκαν συλλογικά μέσω του κινήματος της νέας μουσειολογίας.

Στο πλαίσιο αυτό, συνεπικουρούμενη και από τη σταδιακή ωρίμανση θεωρήσεων όπως της ολιστικής αντίληψης του περιβάλλοντος, αναδύθηκε η έννοια του οικομουσείου, η οποία περιλαμβάνει το σύνολο μιας εδαφικής περιοχής και όχι μια ιδιαίτερη ζώνη. Περαιτέρω, «προσελκύει την προσοχή σε όλα τα ιδιαίτερα

---

<sup>23</sup> Varine de 2005.

<sup>24</sup> Ψήφισμα της Συνάντησης του Σαντιάγκο,  
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001273/127362eo.pdf#7806>

<sup>25</sup> Varine de 2005a, 54.

χαρακτηριστικά της [ενν. της περιοχής], στους τρόπους ζωής, στα τοπία της»<sup>26</sup>. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η προερχόμενη από την πολιτισμική ανθρωπολογία έννοια της «κληρονομιάς» ως φυσική και ως πολιτισμική κληρονομιά<sup>27</sup>, καθώς και η άμεση εμπλοκή του τοπικού πληθυσμού. Όπως προκύπτει, το οικομουσείο αποτελεί τη σύγχρονη έκφραση της ιδέας του Hazelius για τα λαογραφικά μουσεία και με δεδομένο ότι, κατά τον ίδιο, το λαογραφικό μουσείο «δεν έπρεπε να είναι απλώς μια έκθεση, αλλά ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον στο οποίο θα αντιπροσωπευόταν η πολιτιστική ιστορία της περιοχής»<sup>28</sup>.

Η ταυτόχρονη σχεδόν εμφάνιση των όρων «Νέα Μουσειολογία» και «Οικομουσείο» οδήγησε στο να συνδέονται ή/ και συγχέονται οι δύο αυτές – σαφώς σχετιζόμενες – εξελίξεις στην ιστορία των μουσείων.

### **II.3 Οικομουσεία και Νέα Μουσειολογία**

Σύμφωνα με τον Peter van Mensch, «ο όρος 'νέα μουσειολογία' παρουσιάστηκε στη μουσειολογική βιβλιογραφία τουλάχιστον τρεις διαφορετικές φορές σε τρεις διαφορετικούς τόπους»<sup>29</sup>. Αρχικά, διατυπώθηκε τη δεκαετία του 1950 στις ΗΠΑ, όταν οι Αμερικανοί G. Mills και R. Grove στο βιβλίο τους *The modern museum and the community* αναφέρθηκαν ξανά στην έννοια του μουσείου ως εκπαιδευτικού θεσμού. Στη συνέχεια, εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 στη Γαλλία, όταν ο κοινωνικός ρόλος των μουσείων επαναπροσδιορίστηκε από μια νέα γενιά προοδευτικών μουσειολόγων. Τέλος, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ο όρος αυτός συνδέθηκε στη Μεγάλη Βρετανία με την επανεκτίμηση του εκπαιδευτικού και κοινωνικού ρόλου των μουσείων στη μεταπολεμική περίοδο. Τελικά, επικράτησε η γαλλική εκδοχή του όρου, με δύο τους Οργανισμούς που δημιουργήθηκαν για την υποστήριξή της: τον MNES (Association Museologie Nouvelle et Experimentation Sociale) και τον MINOM (Mouvement International pour la Museologie Nouvelle). Αξίζει να αναφερθεί και η αγγλική εκδοχή του όρου, σύμφωνα με την οποία

---

<sup>26</sup> Alfery και Putnam 1992, 110.

<sup>27</sup> Overdick 1999, 28.

<sup>28</sup> Γκαζή 1999, 42.

<sup>29</sup> Mensch van 1995, 136.

πρωταρχικό ενδιαφέρον για τη νέα μουσειολογία παρουσιάζει η ανάπτυξη νέων θεωριών και τεχνικών που θα επιτρέψουν στα μουσεία να επικοινωνήσουν πιο αποτελεσματικά με τον επισκέπτη τους<sup>30</sup>.

Βασικός εννοιολογικός πυρήνας της νέας μουσειολογίας είναι ότι το μουσείο μπορεί να είναι οπουδήποτε και είναι οπουδήποτε και παντού εντός μιας ορισμένης περιοχής<sup>31</sup>. Γι' αυτό και πολλοί θεωρούν το οικομουσείο ως χειροπιαστή απόδειξη της νέας μουσειολογίας. Όπως όμως προαναφέρθηκε, ο όρος «οικομουσείο» είχε ήδη δημιουργηθεί πριν από το 1972, τη χρονιά της Συνόδου στο Σαντιάγο. Ωστόσο, ο de Varine επιδιώκει μία σαφή διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φαινομένων: «δεν πρέπει να μπερδεύουμε τη λέξη οικομουσείο, μια εύχρηστη και μοδάτη λέξη, με τις βασικές αρχές της νέας μουσειολογίας» – δεν είναι η ίδια έννοια. Τα οικομουσεία πρέπει να θεωρούνται μόνο ως ένας τρόπος μέσω του οποίου οι επαγγελματίες των μουσείων ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες της κοινωνίας<sup>32</sup>. Η ταύτιση των δύο φαινομένων ίσως οφείλεται και στο ότι τα σχετικά συνέδρια στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 προώθησαν και τα δύο, με τους ίδιους συμμετέχοντες τις περισσότερες φορές. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μουσειολόγοι που έπαιρναν ενεργό μέρος στον διάλογο για τη νέα μουσειολογία και τα οικομουσεία, δεν κατέληγαν πάντοτε σε συμφωνία. Χαρακτηριστικές είναι οι διαφωνίες τους για τη σύγκλιση της ICOFOM (της Διεθνούς Επιτροπής του ICOM για τη Μουσειολογία) εκείνη την περίοδο, καθώς και η ανεξάρτητη διοργάνωση από τον Pierre Mayrand και τους συνεργάτες του τού Πρώτου Διεθνούς Εργαστηρίου για τα Οικομουσεία και τη Νέα Μουσειολογία, που έλαβε χώρα στο Κεμπέκ το 1984. Αποτέλεσμα αυτής της διοργάνωσης ήταν η λεγόμενη «Διακήρυξη του Κεμπέκ», πυρήνα της οποίας αποτελούσε η έννοια της ανάπτυξης της κοινότητας: «η νέα μουσειολογία – οικομουσειολογία, μουσειολογία της κοινότητας και άλλες μορφές της ενεργής μουσειολογίας – έχουν ως πρωταρχικό ενδιαφέρον την ανάπτυξη της κοινότητας, αντικατοπτρίζοντας τις κινητήριες δυνάμεις της κοινωνικής διαδικασίας και συσχετίζοντάς τες με τα σχέδια της για το μέλλον»<sup>33</sup>. Αυτή η προσπάθεια οργανικής σύνδεσης του μουσείου με την κοινωνία την οποία υπηρετεί, αποτελεί σημαντικό

---

<sup>30</sup> Davis 1999, 55.

<sup>31</sup> Mensch van 1995, 136.

<sup>32</sup> Davis 1999, 56.

<sup>33</sup> Davis 1999, 58.

σταθμό στην εξέλιξη του θεσμού<sup>34</sup>. Στη «Διακήρυξη του Κεμπέκ» αναγνωρίζονται όλες οι μορφές της ενεργής μουσειολογίας, ανάμεσα στις οποίες πρωταρχική θέση κατέχει η οικομουσειολογία, ως «αποφασιστικός παράγοντας για την ανάπτυξη των κοινοτήτων που έχουν υιοθετήσει αυτή τη μέθοδο διαχείρισης του μέλλοντός τους»<sup>35</sup>. Ο Davis<sup>36</sup> είναι κατηγορηματικός υποστηρίζοντας ότι «η νέα μουσειολογία αποτελεί ένα σύνολο ιδεών για τον σκοπό και τη λειτουργία των μουσείων· η οικομουσειολογία είναι μία μόνο παραλλαγή της νέας μουσειολογίας, η απτή έκφραση της οποίας είναι το οικομουσείο».

Συμπερασματικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η νέα μουσειολογία συμπεριέλαβε ό,τι διαφορετικό από τον έως τότε στατικό χαρακτήρα και πρακτικές των μουσείων. Η «παλιά» μουσειολογία είχε θέσει υπερβολικά σε προτεραιότητα τις μεθόδους των μουσείων, ενώ η «νέα» φέρνει στο προσκήνιο και τους σκοπούς τους<sup>37</sup>. Το πιο επίκαιρο ίσως ερώτημα είναι κατά πόσο στις μέρες μας η «νέα μουσειολογία» παραμένει νέα<sup>38</sup>, καθώς και κατά πόσο το οικομουσείο παραμένει όπως ξεκίνησε. Αλλά για να φτάσουμε στο σήμερα, οφείλουμε να ξεκινήσουμε από τη γένεση του οικομουσείου, να κατανοήσουμε τον τρόπο λειτουργίας του κι έπειτα να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή του στον χρόνο.

---

<sup>34</sup> Γκαζή 1999, 43.

<sup>35</sup> Διακήρυξη του Κεμπέκ, <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001273/127347eo.pdf#68368>

<sup>36</sup> Davis 1999, 233.

<sup>37</sup> Vergo 1989, 3.

<sup>38</sup> Davis 1999, 58.

### **III. Τι είναι το Οικομουσείο;**

Ο όρος ‘οικομουσείο’ γεννήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, σε ένα ιστορικό πλαίσιο, όπου το περιβαλλοντικό κίνημα κέρδιζε συνεχώς έδαφος, με σημαντικότερο σταθμό την Ημέρα της Γης, 22 Απριλίου 1970, όπου 20 εκατομμύρια πολίτες των ΗΠΑ βγήκαν στους δρόμους διαδηλώνοντας για την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, μεγάλη μερίδα της παγκόσμιας κοινότητας είχε οικοποιηθεί λέξεις όπως οικολογία, οικοσύστημα και τα παρόμοια. Πέρα από το ότι ο όρος «οικομουσείο» μπορεί να θεωρηθεί ως σύμπτωμα της επίδρασης του πράσινου κινήματος στην κοινωνία, είναι προφανές ότι επιλέχθηκε σε σχέση με τη χρησιμότητά του και με συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες<sup>39</sup>, όπως προκύπτει και από το περιστατικό στο εστιατόριο του Παρισιού το 1971 που προαναφέρθηκε.

Ο Hudson (1996)<sup>40</sup> από την άλλη πλευρά, επισημαίνει ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετώπισε ο όρος «οικομουσείο», το γεγονός δηλαδή ότι δεν μεταφράζεται επακριβώς στην αγγλική γλώσσα. Κι αυτό γιατί, το πρόθεμα ‘eco’ παραπέμπει στη λέξη ‘echo’, η οποία υποδηλώνει έναν επαναλαμβανόμενο ήχο και όχι τη συντομογραφία του «οικολογικού»· έτσι, το «οικομουσείο» γίνεται η ηχώ ενός μουσείου, ένα μη πραγματικό μουσείο, μια σκιά ενός μουσείου, κάτι που δεν μπορεί να προσελκύσει υποστηρικτές.

Ωστόσο, παρά τις νοηματικές παρεξηγήσεις που αντιμετώπισε ο όρος στη Βρετανία και στον αγγλικά ομιλούντα κόσμο, γεγονός παραμένει πως αξιοποιήθηκε για να εκφράσει το μουσείο που έχει ως βάση του την κοινότητα και που υποστηρίζει την αειφόρο ανάπτυξη. Κατά τη Mathilde Bellaigue-Scalbert η ετυμολογία του όρου «οικομουσείο» δεικνύει «την αποφασιστικότητα να ενσωματωθεί το μουσείο στον πραγματικό κόσμο, το οικείο περιβάλλον όπου οι άνθρωποι ζουν και εργάζονται»<sup>41</sup>.

#### **III.1 Ορισμός**

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω το οικομουσείο είναι:

---

<sup>39</sup> Davis 2008, 401.

<sup>40</sup> Hudson 1996, 19.

<sup>41</sup> Bellaigue-Scalbert 1985, 194.

- ένα μουσείο χωρίς τοίχους
- ένα μουσείο βασισμένο σε συμφωνία της κοινότητας
- ένα μουσείο επικεντρωμένο στην ταυτότητα του τόπου

Η ιδιαιτερότητα της φυσιογνωμίας του οικομουσείου, καθώς και η δυναμική του, με την έννοια της συνεχούς εξέλιξης, δε βοήθησαν στο να διατυπωθεί εξαρχής ένας ορισμός ούτε και από τους ιδρυτές του. Η έλλειψη ορισμού οδήγησε στην ασάφεια και στην απουσία ορίων για το τι είναι και τι δεν είναι ένα οικομουσείο, με αποτέλεσμα να λειτουργήσουν ως “οικομουσειά” μουσειακοί οργανισμοί που πολύ μικρή συνάφεια είχαν με το θεωρητικό οπλοστάσιο του φαινομένου. Για παράδειγμα, ο de Varine, ενώ από τη μία δεν θεωρεί ότι του ανήκει η δόξα για το ότι υπήρξε εκ των ιδρυτών του οικομουσείου, δέχεται ότι υπήρξε ο ονοματοδότης του όρου, αποποιούμενος ωστόσο την ευθύνη για το ότι ο όρος αυτός «έχει τόσο συχνά χρησιμοποιηθεί λανθασμένα»<sup>42</sup>. Επισημαίνει δε ότι το πρόθεμα eco- δεν παραπέμπει «στην οικολογία με την καθιερωμένη της έννοια, αλλά ουσιαστικά στην ανθρώπινη ή κοινωνική οικολογία, καθώς η κοινότητα και η κοινωνία εν γένει, ακόμα και η ανθρωπότητα, βρίσκονται στην καρδιά της ύπαρξης του οικομουσείου, της δραστηριότητάς του, της διαδικασίας του. Ή, τουλάχιστον, θα έπρεπε να είναι...»<sup>43</sup>

Ο έτερος εκ των πρωτοπόρων, Georges Henri Riviere, οριστικοποίησε στην τρίτη απόπειρά του τον ορισμό του οικομουσείου, σε μια εξελικτική διαδικασία που ξεκίνησε με την πρώτη διατύπωση το 1973 λίγο μετά την ίδρυση του Le Creusot, και ολοκληρώθηκε το 1980. Ο πρώτος ορισμός διακρίνεται από μία ροπή στην οικολογία και το περιβάλλον, ενώ ο δεύτερος (1978) ρίχνει το βάρος στον ρόλο της τοπικής κοινότητας. Η τελική εκδοχή που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Museum* το 1985, είναι αυτή που χρησιμοποιείται συνήθως:

«Το οικομουσείο είναι ένα εργαλείο που συνελήφθη εννοιολογικά, σχεδιάστηκε και λειτούργησε από κοινού μεταξύ μιας δημόσιας αρχής και του τοπικού της πληθυσμού. Η συμμετοχή της δημόσιας αρχής υλοποιείται μέσω των ειδικών, των διευκολύνσεων και των πόρων που παρέχει η συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού εξαρτάται από τις προσδοκίες, τη γνώση και την προσωπική προσέγγιση. Πρόκειται

<sup>42</sup> Varine de 1993.

<sup>43</sup> Varine de 2005c, 60.

για έναν καθρέφτη όπου ο τοπικός πληθυσμός βλέπει τον εαυτό του για να ανακαλύψει τη δική του εικόνα, στην οποία αναζητά μία εξήγηση της περιοχής στην οποία έχει προσκολληθεί και των πληθυσμών που προϋπήρξαν, υπό το πρίσμα είτε του χρονικού περιορισμού είτε σύμφωνα με τους όρους της γενεαλογικής συνέχειας. Είναι ένας καθρέφτης που ο τοπικός πληθυσμός κρατά προς τους επισκέπτες του, ώστε να γίνει καλύτερα κατανοητός, και ώστε η βιομηχανία του, τα ήθη και η ταυτότητα μπορούν να απαιτήσουν σεβασμό. Είναι μια έκφραση του ανθρώπου και της φύσης. Τοποθετεί τον άνθρωπο στο φυσικό του περιβάλλον. Φτιάχνει το πορτραίτο της φύσης στην αγριότητά της, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο έχει υιοθετηθεί από την παραδοσιακή και βιομηχανική κοινωνία στη δική τους εικόνα. Είναι μία έκφραση του χρόνου, όπου οι εξηγήσεις που προσφέρει φτάνουν πριν από την εμφάνιση του ανθρώπου, ανέρχονται στην πορεία των προϊστορικών και ιστορικών χρόνων, στους οποίους έζησε και φτάνουν εν τέλει στο παρόν του ανθρώπου. Προσφέρει επίσης μία προβολή στο μέλλον, χωρίς ωστόσο να έχει φιλοδοξίες για τη λήψη αποφάσεων, με τη λειτουργία του να αναφέρεται περισσότερο στην πληροφόρηση και την κριτική ανάλυση. Είναι μία ερμηνεία του χώρου – σημαντικών τόπων στους οποίους αξίζει να σταματήσει κανείς και να περιπατήσει. Είναι ένα εργαστήριο, στο βαθμό που συνεισφέρει στη μελέτη του παρελθόντος και του παρόντος του πληθυσμού που αφορά και του συνολικού περιβάλλοντος και προωθεί την εκπαίδευση των ειδικών σε αυτούς τους τομείς, σε συνεργασία με εξωτερικά ερευνητικά κέντρα. Είναι ένα κέντρο διατήρησης, στον βαθμό που βοηθά στη συντήρηση και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του πληθυσμού. Είναι ένα σχολείο, στον βαθμό που εμπλέκει τον πληθυσμό στο αντικείμενο του της μελέτης και της προστασίας και τον ενθαρρύνει στο να έχει μία πιο καθαρή αντίληψη για το μέλλον του. Αυτό το εργαστήριο, κέντρο διατήρησης και σχολείο βασίζεται σε κοινές αρχές. Ο πολιτισμός, στο όνομα του οποίου υπάρχουν, οφείλει να κατανοηθεί στην πιο ευρεία του έννοια, και στοχεύουν στο να προωθήσουν την αξιοπρέπεια και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, από οποιαδήποτε διαστρωμάτωση του πληθυσμού κι αν προέρχονται. Η ποικιλία του είναι απεριόριστη, τόσο πολύ διαφέρουν τα στοιχεία του από το ένα είδος στο άλλο. Αυτή η τριάδα δεν είναι αυτοπεριοριζόμενη· δίνει και παίρνει»<sup>44</sup>.

---

<sup>44</sup> Riviere 1985, 182-183.



Σύμφωνα με τον Davis<sup>45</sup>, αυτό είναι ένα ωραίο κομμάτι πρόζας, αλλά στην πραγματικότητα δεν μας βοηθά να καταλάβουμε τι ακριβώς είναι το οικομουςείο. Αν, βέβαια, σταχυολογήσει κανείς τον μακροσκελή αυτό ορισμό, μπορεί να διακρίνει τα περισσότερα από τα βασικά χαρακτηριστικά που αποδίδονται στο οικομουςείο:

- τοπική ταυτότητα
- περιοχή
- τοπίο
- ιστορία
- συνέχεια

Αξιοπρόσεκτη στον ορισμό αυτό είναι η επανάληψη της λέξης «πληθυσμός» και η ιδέα του ότι το οικομουςείο έχει απεριόριστη ποικιλία, κάτι που μεθερμηνεύεται στο ότι το οικομουςείο μπορεί να είναι ο,τιδήποτε επιθυμούν ο τοπικός πληθυσμός και οι επαγγελματίες του χώρου (αυτό αποδεικνύεται άλλοτε θετικά κι άλλοτε αρνητικά από την πραγματικά μεγάλη διαφοροποίηση των μουσειακών ιδρυμάτων που έχουν υιοθετήσει, άλλοτε δικαιολογημένα κι άλλοτε όχι, την «ταμπέλα» του οικομουςείου). Σημαντικό είναι και το ζήτημα του οικομουςείου ως καθρέφτη: εκεί η τοπική κοινότητα αναγνωρίζει τον εαυτό της, συνήθως εξιδανικεύοντάς τον (γεγονός που απαιτεί προσοχή, καθώς στην κεντρική φιλοσοφία του οικομουςείου η αντικειμενική προσέγγιση των δεδομένων θεωρείται προϋπόθεση), γεγονός που συμβάλλει στην ενίσχυση της συλλογικής αυτο-εκτίμησης. Η κοινότητα, ωστόσο, δεν μένει σ' αυτό, κάτι που ίσως θα ήταν επικίνδυνο για την ανάπτυξη θεωριών ανωτερότητας· στρέφει τον καθρέφτη στους άλλους, τους επισκέπτες του οικομουςείου υποκινώντας έτσι τον διάλογο και την ανταλλαγή. Από τον ορισμό, ωστόσο, απουσιάζει η διευκρίνηση επί πρακτικών ζητημάτων, όπως για τις συλλογές, ενώ δεν ορίζεται με σαφήνεια και η έννοια της κληρονομιάς, ώστε, σύμφωνα με τον Davis<sup>46</sup>, να πρέπει να υποθέσουμε ότι πρόκειται για κάτι περισσότερο από υλικό πολιτισμό.

Όπως αναφέρει στη συνέχεια ο Davis<sup>47</sup>, οι Corsane και Holleman στη δική τους προσπάθεια περιγραφής του οικομουςείου και πιστοί στην έννοια της ολιστικής αντίληψης του περιβάλλοντος, αναφέρονται στην περιοχή του οικομουςείου

---

<sup>45</sup> Davis 1999, 67.

<sup>46</sup> Davis 1999, 68.

<sup>47</sup> Davis 1999, 68.

περισσότερο σαν μία συνολική μονάδα όπου οι κάτοικοι μοιράζονται έναν κοινό τρόπο ζωής, κουλτούρας, δραστηριότητας και εθίμων.

Η Επιτροπή των Μουσείων Φυσικής Ιστορίας του ICOM, δίνει τη δική της εκδοχή για τον ορισμό του οικομουσείου ως εξής<sup>48</sup>: «το οικομουσείο είναι ένας οργανισμός που διαχειρίζεται, μελετά και αξιοποιεί – με επιστημονικά, εκπαιδευτικά και, γενικά ομιλούντες, πολιτιστικά μέσα – την όλη κληρονομιά μιας δεδομένης κοινότητας, συμπεριλαμβανομένου του όλου φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Κατ’ αυτόν τον τρόπο το οικομουσείο είναι ένα όχημα για τη συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη της κοινότητας. Τέλος, το οικομουσείο χρησιμοποιεί κάθε μέσο και μέθοδο που έχει στη διάθεσή του για να βοηθήσει το κοινό να κατανοήσει, να αναλύσει, να κρίνει και να αντιμετωπίσει – με έναν φιλελεύθερο και υπεύθυνο τρόπο – τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Ουσιαστικά, το οικομουσείο χρησιμοποιεί τη γλώσσα του τεχνουργήματος, την πραγματικότητα της καθημερινής ζωής και συγκεκριμένες καταστάσεις, ώστε να επιτύχει τις επιθυμητές αλλαγές». Ωστόσο, η εν λόγω Επιτροπή του ICOM, στη συγκεκριμένη της παρέμβαση τουλάχιστον, δεν δείχνει να υιοθετεί αυτό που αναφέρει ανάμεσα σε άλλα, ότι δηλαδή το οικομουσείο εθεωρείτο ως το “*nec plus ultra*”<sup>49</sup> της σύγχρονης μουσειολογίας από ολοένα και περισσότερους ανθρώπους. Αποστασιοποιείται από το φαινόμενο του οικομουσείου, επισημαίνοντας με κάπως δεικτικό ύφος, το ότι ο όρος «οικομουσείο» έχει «δυστυχώς προσλάβει διαφορετικό νόημα από το αρχικό του»<sup>50</sup>. Έτσι, το ότι ένα οικομουσείο μπορεί τυπολογικά να είναι από ένα περιφερειακό ή εθνικό φυσικό πάρκο ως ένα υπαίθριο μουσείο και ένα σύνολο βιομηχανικών κτιρίων, θεωρείται ατυχές γεγονός που πρέπει να διασαφηνιστεί. Η Επιτροπή ολοκληρώνει την παρέμβασή της αναφέροντας ως υπόδειγμα οικομουσείου το Le Creusot-Montceau-les-Mines προτείνοντας παράλληλα να επεκταθεί η συμμετοχή της κοινότητας από τη λειτουργία του οικομουσείου και στην περαιτέρω διαμόρφωση της φιλοσοφίας του.

---

<sup>48</sup> Rydzewski 1978, 3.

<sup>49</sup> Σύμφωνα με τον Davis (P.Davis, Sense of Place, p.69) ο de Varine, πάντοτε αμφιλεγόμενος και προκλητικός, διέψευσε το 1978 έναν τέτοιο χαρακτηρισμό για το οικομουσείο, τονίζοντας ότι ο όρος δεν δηλώνει τίποτα άλλο παρά μια ευκαιρία να πειραματιστεί κανείς με νέα πράγματα και να φανεί καινοτόμος και ρηξικέλευθος.

<sup>50</sup> <http://www.osservatorioecomusei.net/PDF/UK/accompagnoUK.pdf>

Αρκετές είναι οι απόπειρες που έγιναν να οριστεί το οικομουσείο μέσα από τη σύγκρισή του με το παραδοσιακό μουσείο. Σύμφωνα με τον Davis<sup>51</sup>, ο πιο χρήσιμος ορισμός, προερχόμενος από μια αντίστοιχη διαδικασία, αποδίδεται στον Rene Rivard (1988) και έχει ως εξής:

- ▶ παραδοσιακό μουσείο = κτίριο + συλλογές + κοινό, ενώ
- ▶ οικομουσείο = περιοχή + κληρονομιά + μνήμη + πληθυσμός

Ο Rivard προχωρά ένα ακόμα βήμα στη διάκρισή του διαχωρίζοντας τα «παραδοσιακά μουσεία της οικολογίας» (δηλαδή τα μουσεία φυσικής ιστορίας) από τα οικολογικά μουσεία (δηλαδή τα θεματικά κέντρα, φυσικά πάρκα, κ.λπ.) και τα οικομουσεία, με τα τελευταία να εξετάζουν ιδιαίτερα τις διαδράσεις μεταξύ των ανθρώπων και του φυσικού περιβάλλοντος. Τέλος, ο Rivard προσδιορίζει τέσσερις κατηγορίες του οικομουσείου, οι οποίες, σύμφωνα με τον Davis<sup>52</sup>, έχουν ως εξής:

i) **το οικομουσείο της ανακάλυψης** ('the discovery ecomuseum')

ii) **το οικομουσείο της ανάπτυξης** ('the development museum'), με πρωταρχικά ενδιαφέροντα την κοινότητα, την πολιτιστική ταυτότητα, την οικονομική αναγέννηση και με γνωστοποιημένους πολιτικούς στόχους.

iii) **το οικομουσείο της εξειδίκευσης** ('the specialist ecomuseum'), το οποίο επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες βιομηχανίες, και

iv) **το «αγωνιστικό» οικομουσείο** (the 'combat' ecomuseum), συνήθως σε αστικές περιοχές και αφοσιωμένο σε κοινωνικά θέματα.

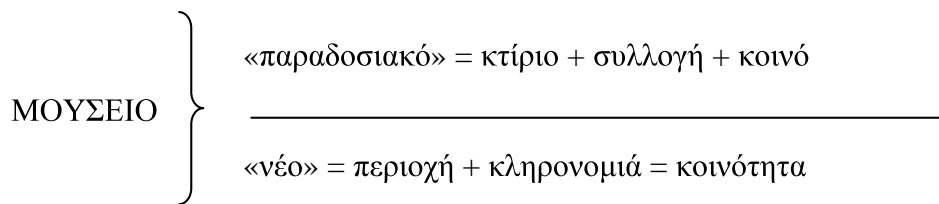
Σε μεγάλη συνάφεια με τον συγκριτικό ορισμό για το οικομουσείο του Rivard, βρίσκεται και η σχηματοποίηση των αντιστοιχιών και των διαφορών του «νέου» (ευρισκομένου εντός του πλαισίου της Νέας Μουσειολογίας) με το παραδοσιακό μουσείο, όπως παρουσιάστηκε από τον Mark Maure το 1988 στο Διεθνές Συνέδριο

---

<sup>51</sup> Davis 1999, 69.

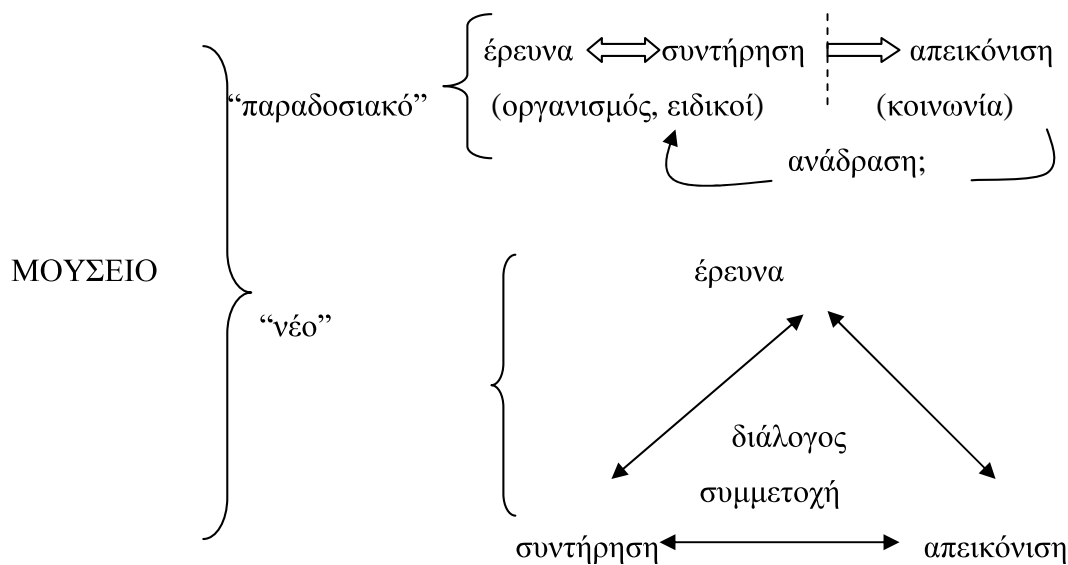
<sup>52</sup> Davis 1999, 69.

της Διεθνούς Επιτροπής του ICOM για τα Εθνογραφικά Μουσεία<sup>53</sup>, ICME, (σχήμα 1):



Σχήμα 1: Αντιστοιχίες του «νέου» μουσείου με το «παραδοσιακό» (Maure, 1988)

Κατά τον ίδιο, οι διαφοροποιήσεις εξειδικεύονται ακόμα περισσότερο και σε συγκεκριμένες μουσειακές πρακτικές, σύμφωνα με την ακόλουθη σχηματική απεικόνιση (σχήμα 2):



Σχήμα 2: Διαφοροποιήσεις μουσειακών πρακτικών μεταξύ “νέου” και “παραδοσιακού” μουσείου (Maure, 1988).

Συνοπτικά, το νέο μουσείο για τον Maure ορίζεται από τις πέντε ακόλουθες έννοιες-κλειδιά: ταυτότητα, οικολογία, συμμετοχή, νέες μέθοδοι και νέοι ρόλοι.

<sup>53</sup> Maure 1988

Η περιπέτεια του ορισμού του οικομουσείου κάνει έναν ακόμα σταθμό στην ανασκόπηση του φαινομένου που επιχειρεί ο de Varine το 1988, μειώνοντας σε τέσσερα τα βασικά χαρακτηριστικά του, για την ονομασία των οποίων αντλεί λέξεις από τον ορισμό του Riviere. Σύμφωνα με τον Davis<sup>54</sup>, το οικομουσείο κατ' αυτόν τον τρόπο:

- λειτουργεί ως αντικείμενο και ως βάση δεδομένων για την κοινότητα
- αποτελεί παρατηρητήριο της αλλαγής (βοηθώντας την κοινότητα να αντιδράσει σε αλλαγές)
- αποτελεί εργαστήριο – ένα κεντρικό σημείο για συναντήσεις, συζήτηση και νέες πρωτοβουλίες
- αποτελεί βιτρίνα – αποκαλύπτοντας την κοινότητα και την περιοχή της στους επισκέπτες

Αυτά τα χαρακτηριστικά του οικομουσείου, ενστερνίζεται και ο Maure στην εισήγησή του στο συνέδριο της Χάλκης, θέτοντάς τα υπό τον τίτλο «Οι λειτουργίες του 'νέου' μουσείου».

Όπως προκύπτει από τη συζήτηση που προηγήθηκε, οι περισσότερες απόπειρες ορισμού της έννοιας του οικομουσείου βασίστηκαν σε συνθετικές διατυπώσεις, γεγονός που οφείλεται στην πολυπλοκότητα του φαινομένου' οι πολλές δυνητικές προεκτάσεις και διαφοροποιήσεις του ως προς τα επιμέρους στοιχεία που το απαρτίζουν, καθιστούν δύσκολη κάθε προσπάθεια ορισμού του. Όπως υποστηρίζει και ο Querrien<sup>55</sup> «το οικομουσείο βρίσκεται σε καθεστώς έντασης το οποίο αποθαρρύνει οποιονδήποτε στατικό ορισμό». Βέβαια, σύντομοι ορισμοί υπάρχουν. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη (Declaration of Intent) της συνάντησης Long Networks, Ecomuseums and Europe<sup>56</sup> που πραγματοποιήθηκε στο Trento τον Μάιο του 2004, το οικομουσείο «είναι ένας **δυναμικός τρόπος**, μέσω του οποίου οι **κοινότητες**

---

<sup>54</sup> Davis 1999, 70.

<sup>55</sup> Querrien 1985, 198.

<sup>56</sup> Η συνάντηση αυτή αποτελεί τον κρίκο σε μια αλυσίδα διεθνών συναντήσεων για τα οικομουσεία, που αντικατοπτρίζουν την ανάγκη των επαγγελματιών του χώρου, να ανταλλάξουν εμπειρίες, γνώσεις και προβληματισμούς, συνασπιζόμενοι τόσο σε τοπική όσο και διεθνή κλίμακα. Σημαντικό ρόλο σε αυτές τις συναντήσεις διαδραματίζει η Ιταλία, όπου προς το τέλος του 20ού αιώνα παρατηρείται σημαντική ανάπτυξη των οικομουσείων, που συνοδεύεται και από επιστημονική διερεύνηση του φαινομένου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, έχουμε το Διεθνές Συνέδριο στην Argenta (1998), την Τοπική Συνάντηση των Οικομουσείων στη Biella (2003), ενώ ακολουθούν στην Πολωνία (2001) η Συνάντηση Οικομουσείων από την Πολωνία, την Τσεχία, την Ουγγαρία και τη Σουηδία και η Εθνική Συνάντηση των Πολωνικών Οικομουσείων (2004).

διατηρούν, ερμηνεύουν και διαχειρίζονται την **κληρονομιά** τους στο πλαίσιο μιας **βιώσιμης ανάπτυξης**. Το οικομουσείο βασίζεται σε συμφωνία της κοινότητας»<sup>57</sup>. Ωστόσο, χωρίς τη διασαφήνιση των όρων-κλειδιά που προτείνονται, ο ορισμός αυτός παραμένει γενικός, περισσότερο υπαινισσόμενος παρά ορίζοντας το τι μπορεί να είναι ένα οικομουσείο. Αντιλαμβανόμενοι προφανώς την ανάγκη επεξήγησης της ως άνω διατύπωσης, οι εκπρόσωποι των οικομουσείων που συμμετείχαν στη συνάντηση στο Trento, συμπληρώνουν<sup>58</sup> πως ως «δυναμικός τρόπος» νοείται εκείνος που αντιστοιχεί σε πραγματικές πράξεις «ικανές να αλλάξουν την κοινωνία και να βελτιώσουν το τοπίο» και δεν μένει στα χαρτιά. Ως «κοινότητα» ορίζεται από τους ίδιους μία ομάδα με κοινά ενδιαφέροντα, διαμοιρασμένες ευθύνες και εναλλάξιμους ρόλους. Η έννοια της κληρονομιάς βρίσκεται πολύ κοντά σε σχέση με αυτήν του τόπου και περιλαμβάνει «την ιστορία των κατοίκων και των πραγμάτων, ό,τι είναι ορατό και μη, ενυπόστατα και άυλα στοιχεία, μνήμες και πολιτισμό». Όσο για τη βιώσιμη ανάπτυξη της αποδίδεται ως χαρακτηριστικό το ότι, ανάμεσα σε άλλα, αυξάνει την αξία ενός μέρους αντί να τη μειώνει. Τέλος, ο όρος ‘συμφωνία’ αντιστοιχεί στην αμοιβαία συναίνεση και δεσμεύσεις μεταξύ των τοπικών παραγόντων.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο ορισμός του Ιταλού μουσειολόγου Maurizio Maggi<sup>59</sup>, σύμφωνα με τον οποίο το οικομουσείο είναι ένα πολύ ιδιαίτερο είδος μουσείου βασισμένο σε μια **συμφωνία** κατά την οποία μία **τοπική κοινότητα** αναλαμβάνει ένα **μέρος**. Σε αυτό το τόσο γενικό πλαίσιο, ως ‘συμφωνία’ ορίζεται η δέσμευση σε μακροχρόνια βάση ‘όχι απαραίτητα νομικά κατοχυρωμένη’, ενώ ως ‘τοπική κοινότητα’ νοείται η σύζευξη των τοπικών αρχών και του τοπικού πληθυσμού. Περαιτέρω, το ρήμα ‘αναλαμβάνω’ υπογραμμίζει μια απαραίτητη ηθική δέσμευση και ένα όραμα για το μέλλον της ανάπτυξης του ‘μέρους’, δηλαδή ενός συμπλέγματος στρωμάτων με πολιτιστικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες «που ορίζουν μία μοναδική τοπική κληρονομιά».

---

<sup>57</sup> <http://www.localworlds.eu/PAPERS/intents.pdf>

<sup>58</sup> <http://www.localworlds.eu/PAPERS/intents.pdf>

<sup>59</sup> <http://www.osservatorioecomusei.net/PDF/UK/definizioneUK.pdf>

Η αναφορά στους ορισμούς που έχουν διατυπωθεί για το οικομουσείο δεν θα μπορούσε να παραλείψει τον αντίστοιχο γαλλικό, έτσι όπως έχει ενσωματωθεί στον Καταστατικό Χάρτη των Οικομουσείων, ο οποίος ενσωματώθηκε στο γαλλικό δίκαιο το 1981<sup>60</sup>: «το οικομουσείο είναι ένας πολιτιστικός οργανισμός, που εγγυάται μ' έναν μόνιμο τρόπο, σε μία συγκεκριμένη περιοχή, με τη συμμετοχή του πληθυσμού, υπηρεσίες έρευνας, συντήρησης, παρουσίασης, αξιοποίησης ενός συνόλου φυσικών και πολιτιστικών αγαθών, αντιπροσωπευτικών των μέσων και των διαδοχικών τρόπων ζωής». Ο ορισμός συμπληρώνεται από τη διατύπωση των εξειδικευμένων στόχων του οικομουσείου, ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν η εγκαθίδρυση της καταγραφής της κινητής και ακίνητης κληρονομιάς, η φυσική συντήρηση και η παρουσίαση των αντικειμένων των συλλογών και των σχετικών με την περιοχή στοιχείων, καθώς και ο εμπλουτισμός των συλλογών με αγορές, δωρεές, κληροδοτήματα ή κατόπιν συμφωνίας των κατόχων μέρος της κληρονομιάς με τη Διεύθυνση των Μουσείων της Γαλλίας. Με σημαντικό ρόλο ως προς τη διάδοση και την ευαισθητοποίηση, αναφέρονται επίσης τα σχολικά και πανεπιστημιακά ιδρύματα. Ο καταστατικός αυτός χάρτης εξειδικεύεται ακόμα ως προς το καθεστώς της κυριότητας του οικομουσείου και των συλλογών, τη λειτουργία του μέσω τριών επιτροπών που το διαχειρίζονται, καθώς και τη σχέση του με το αντίστοιχο Υπουργείο της Γαλλίας.

Τέλος, με το φαινόμενο των οικομουσείων να έχει εξαπλωθεί και στην Ιαπωνία, ο Kazuoki Ohara, ιδρυτής της Ιαπωνικής Οικομουσειολογικής Ένωσης, δίνει τη δική του εκδοχή ως εξής<sup>61</sup>:

«Ο όρος 'οικομουσείο' αναφέρεται σε οικολογικές δραστηριότητες που στόχο έχουν την ανάπτυξη μιας ολόκληρης περιοχής ως ένα ζωντανό μουσείο. Ένα οικομουσείο περιλαμβάνει τα ακόλουθα τρία στοιχεία στα οργανικά του χαρακτηριστικά: (1) τη συντήρηση των διαφόρων ειδών της κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων της φύσης και των πολιτιστικών και βιομηχανικών παραδόσεων, σε μία δεδομένη περιοχή, (2) τη διαχείριση και λειτουργία αυτών με τη συμμετοχή των τοπικών κατοίκων προς όφελος του δικού τους μέλλοντος, και (3) τη λειτουργία της προστατευμένης φύσης ως μουσείου».

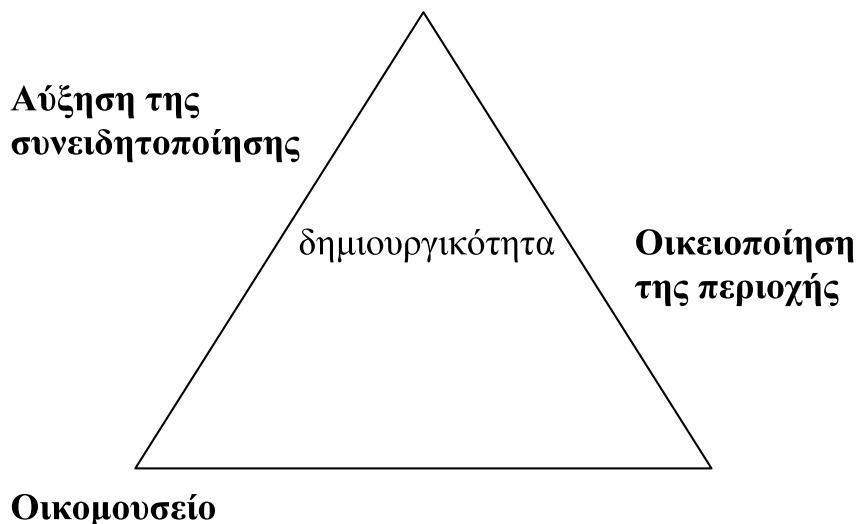
---

<sup>60</sup> <http://www.osservatorioecomusei.net/PDF/UK/definizioneUK.pdf>

<sup>61</sup> Ohara 1998, 26.

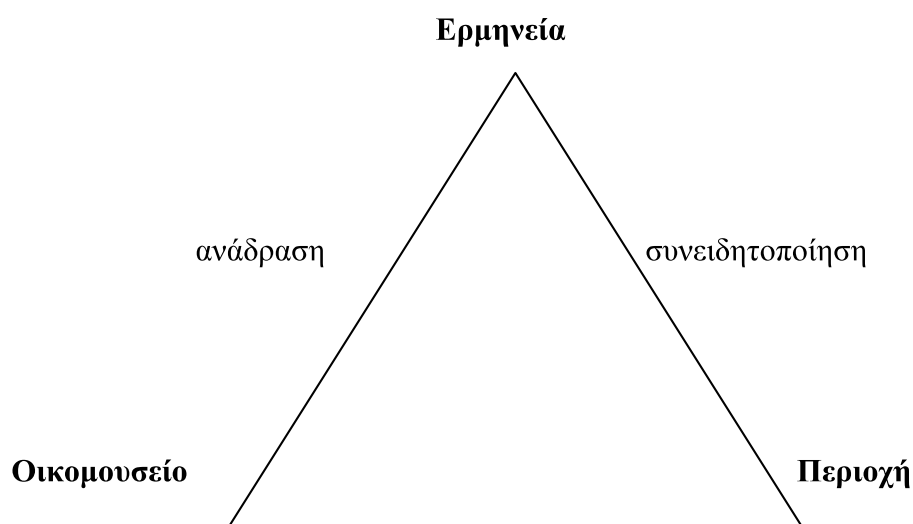
### III.2 Μοντέλα του Οικομουσείου

Ο Rivard<sup>62</sup> κάνοντας μία ιστορική αναφορά στην ανάπτυξη των οικομουσείων στο Κεμπέκ, προτείνει το ακόλουθο σχήμα σε σχέση με τη λειτουργία τους (σχήμα 3):



Σχήμα 3: Το μοντέλο του οικομουσείου κατά τον Rivard (1985)

Ενώ, στον Καναδό μουσειολόγο και ιδρυτικό μέλος της MINOM, Pierre Mayrand, ανήκει το «τρίγωνο της δημιουργικότητας», που απεικονίζει τη διαμόρφωση του οικομουσείου ως αποτέλεσμα των ερμηνευτικών δραστηριοτήτων σε μια γεωγραφική περιοχή (σχήμα 4).

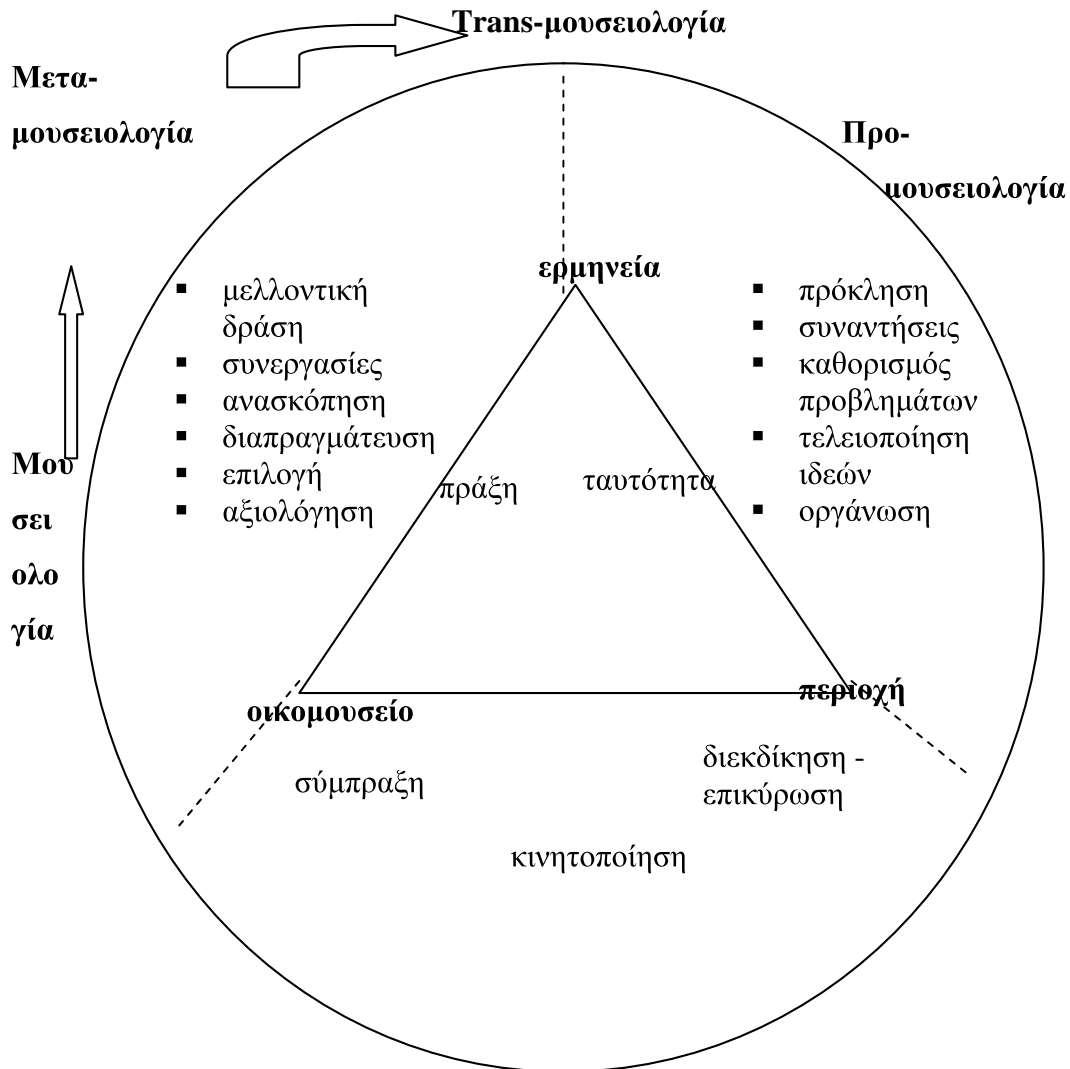


Σχήμα 4: Το «τρίγωνο της δημιουργικότητας» του οικομουσείου κατά τον Mayrand.

<sup>62</sup> Rivard 1985, 202.



Ο Davis<sup>63</sup> αναφέρει ότι σε ανέκδοτη εργασία του το 1998 ο Mayrand επεξεργάζεται το τρίγωνο της δημιουργικότητας στην αναπτυξιακή προοπτική τριών ετών (σχήμα 5):



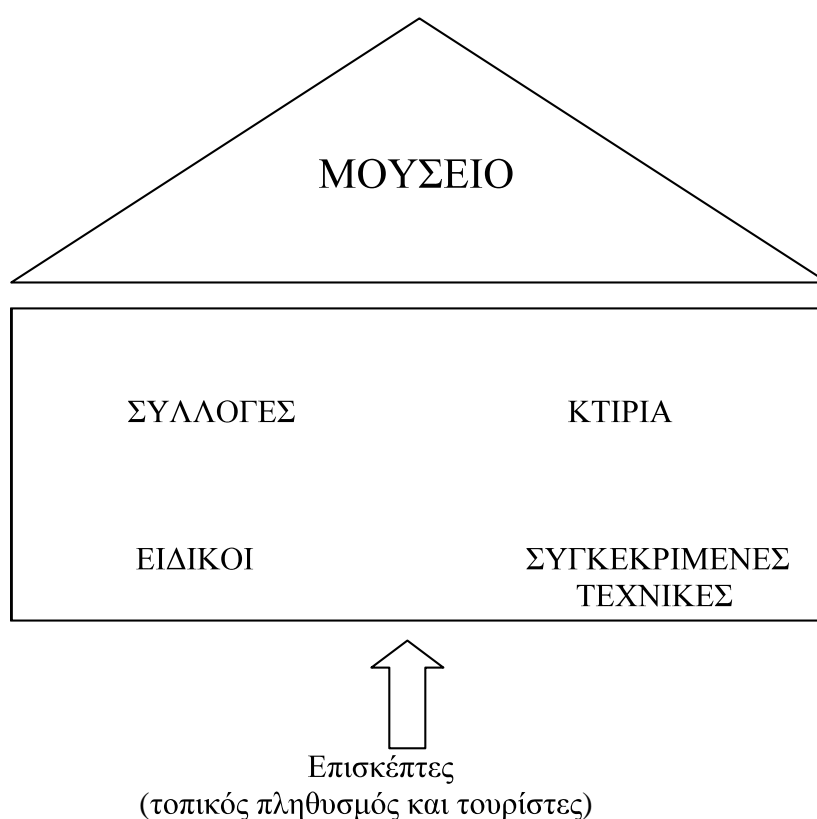
Σχήμα 5: Το τρίγωνο της δημιουργικότητας του Mayrand σε αναπτυξιακή προοπτική τριών ετών.

Η βασική έννοια της θεωρητικής ανάλυσης του σχήματος συνίσταται στο ότι μέσα σε τρία χρόνια είναι εφικτό η ιδέα να γίνει πράξη περνώντας μέσα από τα μεταβατικά στάδια της μουσειολογίας, τα οποία ο Mayrand προσδιορίζει ως προ-μουσειολογία, μουσειολογία, παρα-μουσειολογία, μετα-μουσειολογία και trans-μουσειολογία. «Η προ-μουσειολογία υπάρχει προτού ακόμα εδραιωθεί το θεωρητικό υπόβαθρο. Το

<sup>63</sup> Davis 1999, 71.

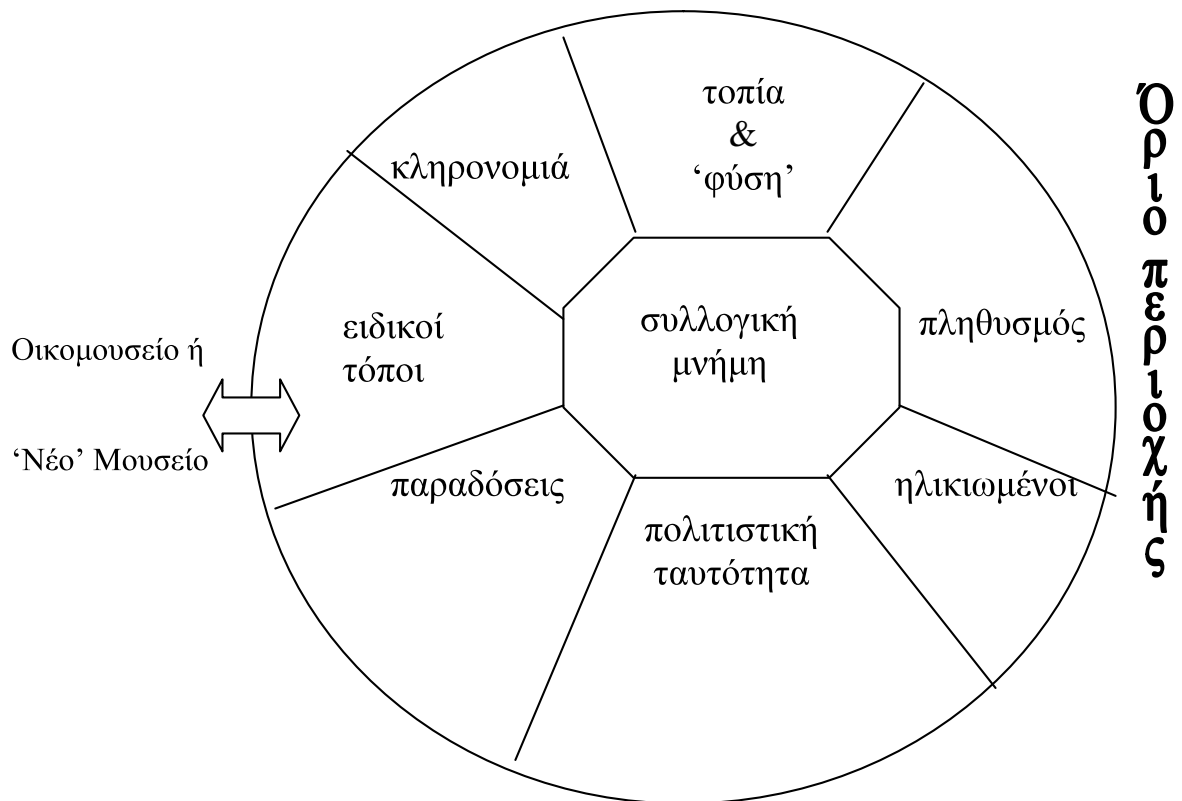
στάδιο της μουσειολογίας αποδεικνύει το πλαίσιο που βασίζεται σε ένα μουσείο και μια συλλογή, με την τελευταία να παρακινεί την έρευνα και την επικοινωνία. Η παραμουσειολογία υπερβαίνει το μουσείο και τη συλλογή, συμπεριλαμβάνοντας άλλους οργανισμούς και την κοινότητα, περιλαμβάνοντας στοιχεία της νέας μουσειολογίας». Τα επόμενα δύο στάδια του Mayrand είναι ίσως περισσότερο αμφιλεγόμενα σύμφωνα με τον Davis<sup>64</sup>, με τη μετα-μουσειολογία να απαιτεί την ανάδυση του κοινωνικού ρόλου ως της κυρίαρχης δύναμης (ο επιμελητής του μουσείου ως κοινωνικός λειτουργός) και τη trans-μουσειολογία να αποτελεί ένα ουτοπικό στάδιο όπου τα άτομα της κοινότητας δεν έχουν πια ανάγκη τις κοινωνικές υπηρεσίες του μουσείου.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σχηματική απεικόνιση του προαναφερθέντος στο σχετικό κεφάλαιο ορισμού του Rivard στις ακόλουθες τρεις εκδοχές (σχήματα 6, 7α, 7β):

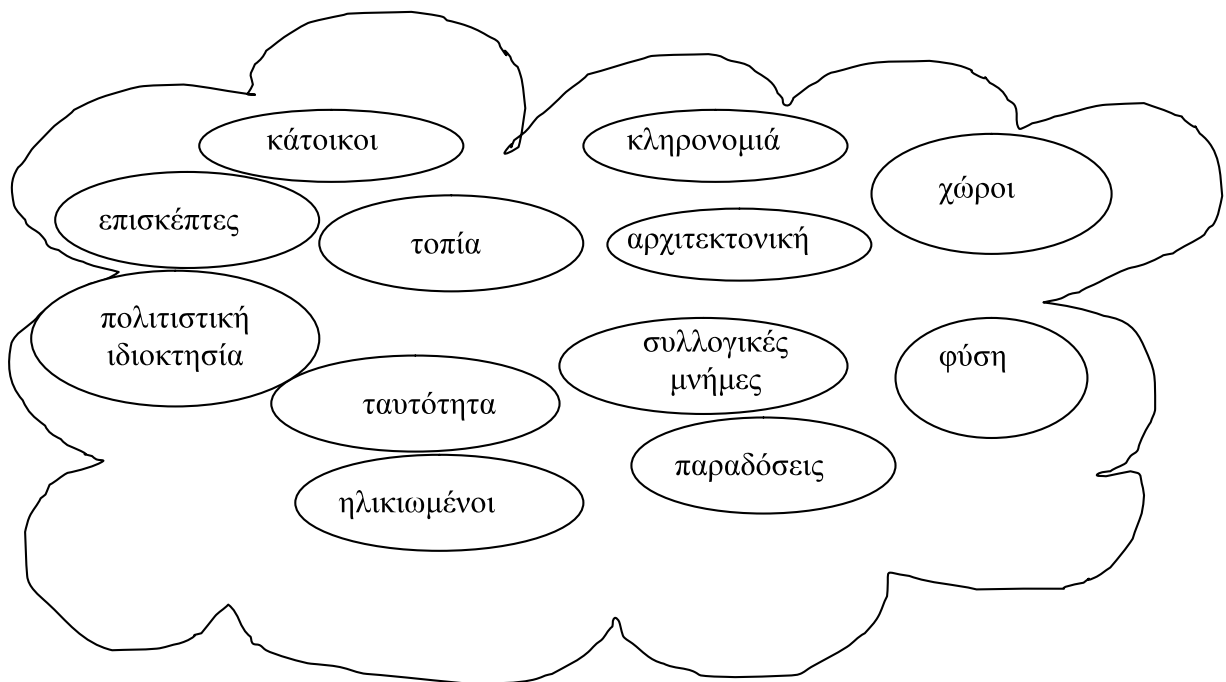


Σχήμα 6: Το παραδοσιακό μουσείο σύμφωνα με τον Rivard.

<sup>64</sup> Davis 1999, 73.



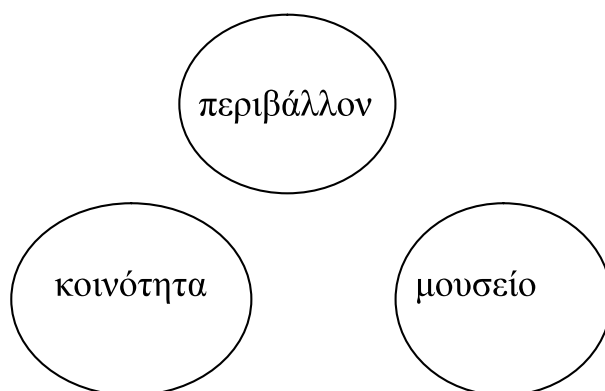
Σχήμα 7<sup>α</sup>: Γραφική απεικόνιση του οικομουσείου κατά τον Rivard.



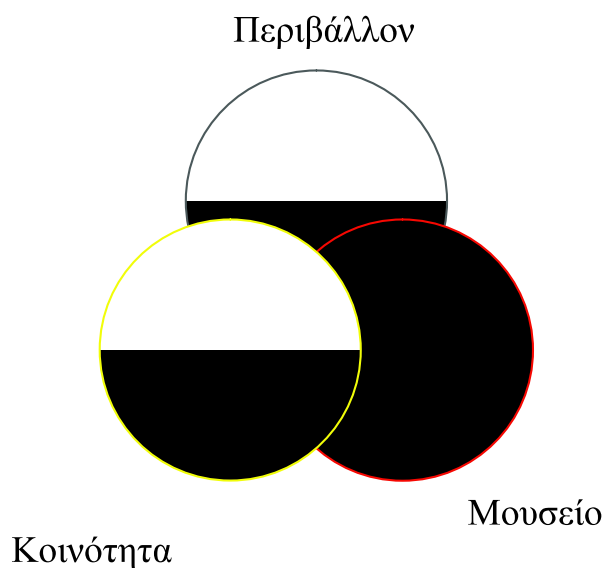
Σχήμα 7<sup>β</sup>: Γραφική απεικόνιση του οικομουσείου κατά τον Rivard.

Με έμφαση στις συλλογικές μνήμες του τοπικού πληθυσμού σε όλες τις δραστηριότητες του οικομουσείου και την κοινότητα να καθορίζει τη δική της κληρονομιά, η παρέμβαση του Rivard είναι, σύμφωνα με τον Davis, η πιο λειτουργική.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των μοντέλων που έως σήμερα έχουν παρουσιαστεί για τα οικομουσεία, ο Davis δίνει και την εξέλιξη του γνωστού μοντέλου των τριών κύκλων (σχήματα 8, 9 και 11).

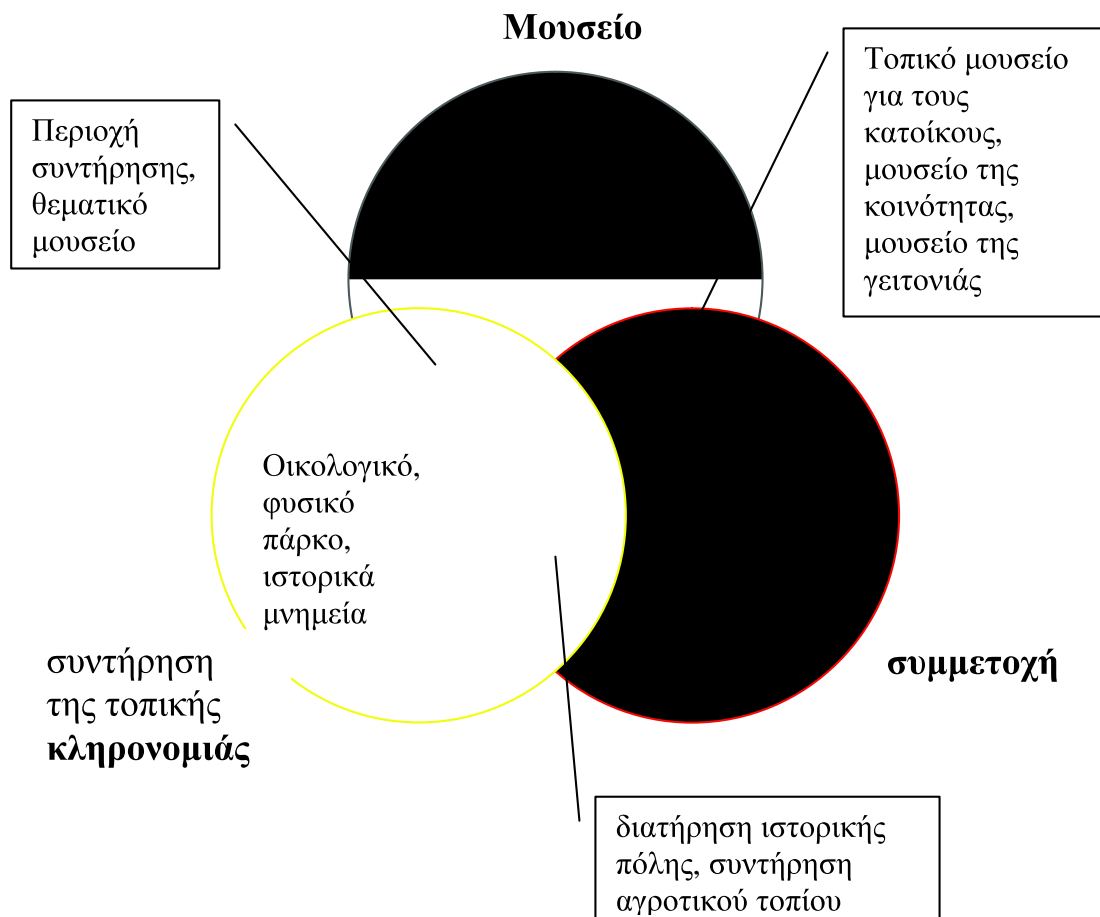


Σχήμα 8: το παραδοσιακό μουσείο (Davis, 1999)



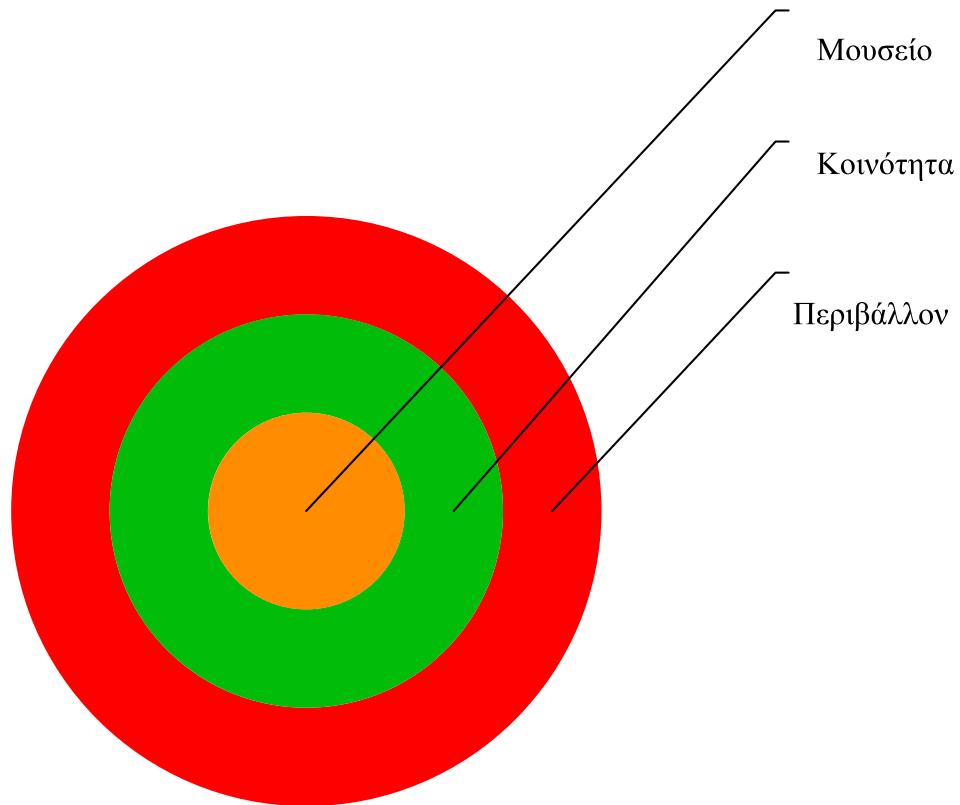
Σχήμα 9: ο βαθμός κατά τον οποίο ένα οικομουσείο έχει αφομοιώσει τα πραγματικά χαρακτηριστικά των οικομουσείων μπορεί να εκτιμηθεί βάσει της επικάλυψης των τριών κύκλων (Davis, 1999)

Ο Ohara κρατά τη δομή του ως άνω διαγράμματος ωστόσο προσδιορίζει τα επιμέρους στοιχεία του ως εξής<sup>65</sup> (σχήμα 10):



Σχήμα 10: Η σχηματική απεικόνιση του μοντέλου του οικομουσείου κατά τον Ohara.

<sup>65</sup> Ohara 1998, 26.



Σχήμα 11: Ένα οικομουσείο πρέπει να βρίσκεται εντός της κοινότητάς του και του τοπικού περιβάλλοντος (Davis).

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Davis<sup>66</sup>, κανένα από αυτά τα μοντέλα δεν είναι απολύτως ικανοποιητικά. «Αυτό που στην πραγματικότητα εκφράζουν, είναι ότι ο παράγοντας κλειδί που διαφοροποιεί ένα οικομουσείο από το παραδοσιακό μουσείο είναι η συμμετοχή της κοινότητας. Στο οικομουσείο [...] οι άνθρωποι είναι οι επιμελητές’.

### **III.3 Κοινότητα & Τόπος: τα δύο βασικά χαρακτηριστικά**

Κεντρικά πρόσωπα όχι μόνο στην ονοματοδοσία αλλά και στην ανάπτυξη της φιλοσοφίας του οικομουσείου ήταν, όπως είδαμε, ο Hugues de Varine και ο Georges Henri Riviere. Ο δεύτερος, βυθισμένος στις παραδόσεις της γαλλικής εθνογραφίας, επεδίωκε να ερμηνεύσει την ανθρώπινη ιστορία, τα αντικείμενα και τα

---

<sup>66</sup> Davis 1999, 75.

καλλιτεχνήματά της σε ένα περιβαλλοντικό πλαίσιο, όπως ο ίδιος υποστηρίζει (1973)<sup>67</sup>. Από την άλλη πλευρά, ο de Varine, όντας προσηλωμένος στον εκδημοκρατισμό των μουσείων, επιθυμούσε όχι μόνο την ανάπτυξη ενός περισσότερο ενεργού ρόλου της κοινότητας σε σχέση με τα μουσεία, που θα πραγματοποιόνταν σε ένα προοδευτικότερο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, αλλά και την μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα της θεματολογίας των μουσείων στις σύγχρονες εξελίξεις.

«Κάθε μουσείο υπάρχει στο δικό του μοναδικό περιβάλλον. Η αγροτική Βραζιλία δεν είναι Άμστερνταμ και η Νιγηρία δεν είναι κεντρική Σουηδία ή Οντάριο»<sup>68</sup> υποστηρίζει ο ίδιος ο de Varine σκιαγραφώντας τον πυρήνα της φιλοσοφίας του οικομουσείου. Συνεχίζει επιχειρηματολογώντας πως το όλο νόημα του μουσείου της κοινότητας είναι να εκφράζει αυτό που απαιτεί η τοπική κατάσταση. Και καθώς η τοπική κατάσταση συνεχώς αλλάζει, το μουσείο αυτό θα πρέπει να είναι αρκετά ευέλικτο ώστε να ανταποκρίνεται σε αυτές τις αλλαγές. Και καταλήγει επισημαίνοντας ότι η εμμονή του παραδοσιακού μουσείου στη μονιμότητα είναι ένδειξη αδυναμίας· «οι μόνιμες εκθέσεις είναι αναχρονισμός» τονίζει. Χαρακτηριστικό της αλληλένδετης σχέσης του οικομουσείου με την τοπική κατάσταση είναι πως στη Βόρεια Ευρώπη τα οικομουσεία δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην αναβίωση των πρώην αγροτικών και βιομηχανικών περιοχών· τα αντίστοιχα στη Βόρεια Αμερική επικεντρώνονται στον τρόπο ζωής και την πολιτιστική ταυτότητα των μειονοτήτων· στο Guizhou της Κίνας, δίνουν έμφαση στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς συγκεκριμένων εθνικών ομάδων. Τέλος, στη Λατινική Αμερική, υπό την επίδραση και της Συνόδου στο Σαντιάγκο, αναπτύχθηκε κυρίως ο τύπος του “ενιαίου μουσείου”, ενώ στον υπόλοιπο κόσμο η επίδραση του Le Creusot-Montceau-les-Mines οδήγησε στη δημιουργία οικομουσείων με προσανατολισμό στη διατήρηση της μνήμης των κοινοτήτων.

Οι θεωρίες των δύο αυτών επιστημόνων δοκιμάστηκαν στην πράξη με την ίδρυση του οικομουσείου στην περιοχή Le Creusot-Montceau στη Γαλλία, που αποτέλεσε σταθμό στην εξελικτική ιστορία του θεσμού των οικομουσείων και θεωρήθηκε από πολλούς ως «το καλύτερο υπόδειγμα μιας σύνθετης στρατηγικής για τη διαχείριση

---

<sup>67</sup> Davis 2008, 401.

<sup>68</sup> Varine de 1993.

της κληρονομιάς, που έχει στον πυρήνα της τη διαχείριση των πολιτισμικών πόρων»<sup>69</sup>. Σύμφωνα με τον Kenneth Hudson<sup>70</sup>, το επίτευγμα των de Varine και Riviere δεν ήταν το να δημιουργήσουν αυτά που υπήρχαν εντός και τριγύρω από το Le Creusot, αλλά «το να λειτουργήσουν ως μπρεσσάριοί του [...] προσδίδοντάς του προσωπικότητα και λάμψη».

Ζητούμενο, λοιπόν, για το οικομυσείο είναι η αξιοποίηση μιας σύνθετης, ποικιλόμορφης κληρονομιάς, σε αντίθεση με την έως τότε διαδεδομένη πρακτική και αντίληψη που ήθελε ό,τι τεμαχίζεται να συγκεντρώνεται στα μουσεία της ιστορίας ενώ τα κτίρια στην καλύτερη περίπτωση να αξιολογούνται ως προς την αρχιτεκτονική τους. Το κάθε κτίριο είναι πολλά περισσότερα από όσα έχει να παρουσιάσει η όψη του.

Ως βασικά, λοιπόν, χαρακτηριστικά της φιλοσοφίας του οικομυσείου και της διαφοροποιημένης σύλληψης ως προς την έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς που αυτό υποδηλώνει, μπορούν αναφερθούν:

- 1) η ενεργητική συμμετοχή της κοινότητας
- 2) η ολιστική προσέγγιση του τόπου

Παρενθετικά αναφέρεται πως, σύμφωνα με τους Maggi και Falletti<sup>71</sup>, κατά τα πρώτα χρόνια ανάπτυξης του οικομυσείου και ανάλογα με το ποιο από τα δύο προαναφερόμενα στοιχεία κυριαρχούσε, παρατηρήθηκαν δύο τύποι οικομυσειών, το περιβαλλοντικό που είχε ως στόχο τη διατήρηση και ενδυνάμωση του φυσικού τόπου και αυτό της κοινότητας με στόχο την τοπική κοινωνική ανάπτυξη. Για τον πρώτο τύπο αναφέρουν ως παράδειγμα το Οικομυσείο της Grande Lande, που δημιουργήθηκε το 1975 στο Περιφερειακό Πάρκο της Lande de Gascogne και αποτελούσε συνδυασμό του υπαίθριου σκανδιναβικού μοντέλου με το αμερικανικό park house, με τη διαφορά της ιδιαίτερης σχέσης με την τοπική κοινότητα και την παγκόσμια αντίληψη με την οποία αντιμετώπιζε το φυσικό περιβάλλον και την παραδοσιακή κατοικία. Για τον δεύτερο τύπο, το παράδειγμα του Le Creusot παραμένει αξεπέραστο.

---

<sup>69</sup> Alfrey και Putnam 1992, 109.

<sup>70</sup> Hudson 1996, 12.

<sup>71</sup> Maggi και Falletti 2000, 19.



### III.3.i Ενεργή Συμμετοχή της Κοινότητας

Αναφορικά, λοιπόν, με το πρώτο χαρακτηριστικό (κοινότητα), θα πρέπει αρχικά να επισημανθεί πως ό,τι θεωρούμε ως κοινότητα είναι εξαιρετικά πολυσύνθετο, ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο μοτίβο του χειροπιαστού και του άπιαστου<sup>72</sup>. Κάθε άτομο εντός της – με ανακρίβεια ως επί το πλείστον – οριζόμενης γεωγραφικής περιοχής, στην οποία αναφερόμαστε ως η κοινότητα του μουσείου, είναι πιθανό να ανήκει ταυτόχρονα και σε άλλες υπο-κοινότητες. Αυτό οφείλεται κυρίως στους παράγοντες που καθορίζουν την κοινωνική διαστρωμάτωση στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως εθνικότητα, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, εργασιακή και οικογενειακή κατάσταση κ.ά. Από πολλούς, λοιπόν, η έκφραση «κοινότητα του μουσείου» θεωρείται χωρίς ουσιαστικό νόημα, αφού δεν είναι απλή διαδικασία η συγκρότηση μιας κοινότητας και μάλιστα ομογενοποιημένης<sup>73</sup>. Βέβαια, με τα αντίστοιχα μεθοδολογικά εργαλεία και έχοντας πάντοτε στο νου πως οι κοινότητες δεν είναι στατικές, αλλά αντίθετα διακρίνονται για τη δυναμική τους, τα μουσεία από τα πιο μεγάλα ως τα μικρά επαρχιακά μπορούν κατά προσέγγιση να ταυτοποιήσουν το κοινό στο οποίο απευθύνονται, γεγονός που στις μέρες της διαδικτυακής επανάστασης λαμβάνει νέες διαστάσεις και συνεχώς επαναξιολογείται.

Η σχέση, όμως, του οικομουσείου με την κοινότητά του εμπλουτίζεται και από την εθελοντική δραστηριοποίηση των μελών της δεύτερης για τον τρόπο ύπαρξης και λειτουργίας του, ώστε να μπορέσει να «προσφέρει μία συνεκτική εικόνα των εθίμων, των δεξιοτήτων, των αγώνων, των υποκειμενικών εμπειριών και των κοινωνικο-πολιτισμικών αναφορών της» σύμφωνα με τον Poulot<sup>74</sup>. Μέσα από αυτή την αμφίδρομη σχέση, επιδιώκεται, και συχνά επιτυγχάνεται, η ανάκτηση της ταυτότητας μιας συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας μέσα από την εμφάνιση στοιχείων και χαρακτηριστικών που στο πέρασμα του χρόνου και υπό το βάρος εντονότερων και σύγχρονων παραμέτρων τείνουν να εξαλειφθούν. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα σε περιοχές που μεταβάλλεται ο χαρακτήρας τους είτε λόγω της αποβιομηχανοποίησης είτε λόγω των πληθυσμιακών μεταβολών είτε λόγω τερματισμού της αποικιοκρατίας.

---

<sup>72</sup> Davis 1999, 30.

<sup>73</sup> Davis 1999, 30.

<sup>74</sup> Poulot 1994, 73.

Το παραδοσιακό μουσείο αντιλαμβάνεται την κοινότητά του ως μία οντότητα με ξεχωριστή υπόσταση από τη δική του: υπάρχει ένα κτίριο, που λέγεται μουσείο, ειδικοί, συλλογές, γνώση και εκθέσεις, και υπάρχει και το κοινό – η κοινότητα – στο οποίο επιτρέπεται περιορισμένη πρόσβαση. Αντίθετα, καθώς στο οικομουσείο ως πολιτισμός θεωρείται ο συνολικός τρόπος ζωής μιας κοινότητας – οι εθνολογικές επιδράσεις του Riviere – και καθώς τα μέλη της συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση του περιεχομένου, τους δίνεται η ευκαιρία να «συνειδητοποιήσουν και να επανεκτιμήσουν το παρελθόν τους και την ταυτότητά τους»<sup>75</sup>.

Επιστρέφοντας στον τρόπο λειτουργίας του οικομουσείου θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτός καθορίζεται από την αμφίδρομη σχέση των εξωτερικών συνεργατών (επιστήμονες, μουσειολόγοι, οι οποίοι συμβουλεύουν για την οργάνωση του υλικού) με τα μέλη της κοινότητας τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση του πρωτογενούς υλικού. Παράλληλα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η «ευρεία νομιμοποίηση του κράτους ως φύλακα της κουλτούρας»<sup>76</sup>, άποψη για την οποία υπάρχει αντίλογος: η Scheiner (2005) υποστηρίζει<sup>77</sup> ότι «υπάρχει πραγματικός κίνδυνος όταν κυβερνήσεις, επίσημοι οργανισμοί, παραδοσιακά μουσεία, ακόμα και επιστήμονες των μουσείων εμπλέκονται στην ανάπτυξη των εμπειριών του οικομουσείου [...] ένα οικομουσείο που δεν μιλά για τον εαυτό του δεν είναι μια θετική εμπειρία κληρονομιάς: είναι ένα αντι-μουσείο». Σαφώς, η λογική προκρίνει ως βέλτιστη πρακτική για το οικομουσείο, την ισορροπία και τους διακριτούς ρόλους ανάμεσα στους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας και τη διαχείρισή του.

### **III.3.ii Ολιστική Προσέγγιση του Τοπίου**

Η ολιστική προσέγγιση του τοπίου, που χαρακτηρίζει τη φιλοσοφία του οικομουσείου και που ίχνη της εντοπίζονται στα υπαίθρια μουσεία, όπως το Skansen, καθώς και στα βιομηχανικά μουσεία, αφορά κάθε κινητό και ακίνητο αντικείμενο εντός της περιμέτρου της κοινότητας. Συνακόλουθα, «δεν είναι στη φύση του μουσείου να προχωρά σε αποκτήσεις αντικειμένων, καθώς ο,τιδήποτε υπάρχει στη γεωγραφική

---

<sup>75</sup> Πασχαλίδης 1997, 217.

<sup>76</sup> Alfrey και Putnam 1992, 109.

<sup>77</sup> Scheiner 2005, 87.

περιοχή του είναι ήδη στη διάθεσή του»<sup>78</sup>. Το επιχείρημα αυτό εισάγει την ιδέα του δικαιώματος πολιτιστικής ιδιοκτησίας, που δεν έχει καμία σχέση με τη νομική ιδιοκτησία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, «κάθε κτίριο, κάθε πρόσωπο, κάθε αγελάδα, κάθε φυτό και κάθε δέντρο εντός των συνόρων του μουσείου πρέπει να θεωρηθεί ως σαν να ανήκει στις συλλογές του, αντικείμενα πιθανού ενδιαφέροντος και σημασίας»<sup>79</sup>. Στο πλαίσιο του οικομουσείου, τοπική κληρονομιά και συλλογή είναι μια γεωγραφική περιοχή στο σύνολό της με τον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό της και το φυσικό και δομημένο περιβάλλον της, ενώ ο πληθυσμός είναι το κοινό και οι συνεργάτες, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Αλέξανδρο Πιστοφίδη (1986)<sup>80</sup>. Ο ίδιος υποστηρίζει περαιτέρω ότι η έκθεση που λειτουργεί στο πλαίσιο του οικομουσείου δεν είναι συλλογή νεκρών αντικειμένων που σκοπό έχουν να κινήσουν την περιέργεια και τον θαυμασμό, αλλά χώρος επικοινωνίας όπου τα αντικείμενα “ξαναζωντανεύουν” και αφηγούνται ιστορίες. Η υιοθέτηση αυτής της πλουραλιστικής αντίληψης για τον πολιτισμό σηματοδοτεί μια αναχώρηση από την ελιτίστικη έννοια του πολιτισμού ως διαχρονικού αισθητικού επιτεύγματος, αλλά και από τους κοινωνικούς αποκλεισμούς που αυτή συνεπάγεται, τονίζοντας, αντίθετα, την ισοτιμία και την αυταξία κάθε πολιτισμικής μορφής, εκδήλωσης και παράδοσης<sup>81</sup>.

Εδώ ακριβώς βρίσκονται και κάποια από τα πιο σημαντικά ερείσματα που προσφέρει η θεωρία του οικομουσείου στους επικριτές της, αυτούς δηλαδή που ανάμεσα σε άλλα θεωρούν ότι δεν μπορεί να εξομοιώνονται όλα, ότι δεν μπορεί το ο,τιδήποτε να αποτελεί μέρος της συλλογής ενός μουσείου. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του Clair<sup>82</sup>, σύμφωνα με την οποία «[στο οικομουσείο] ανήκουν δυνητικά τα πάντα[...] δεν υπάρχει καμία ποιοτική διαφορά ανάμεσα στα έργα τέχνης, τα αντικείμενα και το παραμικρότερο τέχνημα [...] αποθεώνεται η καθημερινή χειρονομία: Το πολιτισμικό γίνεται η μεταρσιωμένη μορφή της ζωής. Στο ανθρωπολογικό όραμα του οικομουσείου, το παραμικρότερο αντικείμενο μετουσιώνεται σε υποδειγματική έκφραση της ανώνυμης δημιουργίας». Αυτό, όμως, που ο μοντερνιστής Κλαϊρ βλέπει ως απειλή για την ιερότητα της τέχνης, είναι αυτό ακριβώς που από τους

---

<sup>78</sup> Varine de 1993.

<sup>79</sup> Varine de 1993.

<sup>80</sup> Πιστοφίδης 1986, 70.

<sup>81</sup> Πασχαλίδης 1997, 217.

<sup>82</sup> Clair 1993, 87.

υποστηρικτές του οικομουσείου και του κινήματος της νέας μουσειολογίας θεωρείται ως το μεγαλύτερο προτέρημα και βασικός πυλώνας της φιλοσοφίας τους.

Ένα επιπλέον επιχείρημα για τους επικριτές του οικομουσείου είναι πως αρκετές από τις συνηθισμένες πρακτικές του, όπως, για παράδειγμα, οι ξεναγοί ντυμένοι με παραδοσιακές στολές, δημιουργούν προκαταλήψεις και ακυρώνουν την αντικειμενικότητα με την οποία ένα μουσείο οφείλει να παρουσιάζει και να προβάλλει το υλικό του. Για το ίδιο θέμα οι υποστηρικτές του οικομουσείου αντιπαραθέτουν το ότι τέτοιες πρακτικές βοηθάνε τους επισκέπτες να εξοικειωθούν με το παρελθόν κατά την περιήγησή τους στους χώρους του μουσείου.

Σύμφωνα με τον Davis<sup>83</sup>, το οικομουσείο δεν μπορεί να ακολουθεί μία συμβατική πολιτική συλλογών, καθώς είναι προτιμότεμο τα αντικείμενα να μένουν επί τόπου, όπου μπορούν να ερμηνευτούν στο γενικότερο πλαίσιο που τα περιβάλλει. Υπέρ αυτής της τακτικής συνηγορεί και ο Querrien<sup>84</sup>, προσφέροντας, ωστόσο, την εναλλακτική του να εισάγονται τα αντικείμενα εντός του κτιρίου του μουσείου, ώστε να μπορέσει να ακολουθήσει μία περίοδος έρευνας, τεκμηρίωσης και έκθεσης, και στη συνέχεια να επιστρέφονται ανάλογα στους ιδιοκτήτες τους ή στο περιβάλλον από το οποίο προήλθαν.

Το θέμα, λοιπόν, με το οικομουσείο δεν είναι να κάνει άλλο ένα λίφτινγκ σε μια περιοχή, όπως γίνεται σε ένα κατάστημα, αλλά η διαχείριση της κληρονομιάς. Σε αυτό το πλαίσιο η Laura Gavinelli<sup>85</sup> επισημαίνει τρεις διαφορετικές σημασίες της περιοχής όπου αναπτύσσεται ένα οικομουσείο: i) τον *προορισμό*, ως ένα σύστημα τοπικής προσφοράς, ii) την *εγκατάσταση*, ως ένα μέρος όπου διοργανώνονται γεγονότα και δραστηριότητες και iii) το *σύστημα συσχετισμών*, ως την πιο περίπλοκη έννοια που συνδέεται με διαδικασίες. Περαιτέρω, η ολιστική θεώρηση του τοπίου ως τόπου δίνει επίσης μεγάλη σημασία όχι μόνο στα διάφορα συστατικά του, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται μεταξύ τους και συνδέουν επίσης τους ανθρώπους του συγκεκριμένου τόπου με το παρελθόν. «Είναι οι σημασίες που φέρουν αυτά τα χειροπιαστά στοιχεία, που παρέχουν μία αίσθηση συνέχειας και

---

<sup>83</sup> Davis 1999, 68.

<sup>84</sup> Querrien 1985, 199.

<sup>85</sup> Gavinelli 2007.

ταυτότητας»<sup>86</sup>. Γιατί, ναι μεν το περιβάλλον (τοπία και κτίρια) είναι σημαντικό, αλλά ένας τόπος είναι πολλά περισσότερα: είναι ένα δίκτυο κατανόησης μεταξύ των ανθρώπων και του περιβάλλοντος, των γειτόνων τους και της ιστορίας τους. Χωρίς αυτές τις βασικές λεπτομέρειες, είναι σαν να ζει κάποιος στην επιφάνεια, χωρίς ιστορικό βάθος στην ύπαρξή του. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι ο τόπος είναι μία έννοια – χαμαιλέον, που αλλάζει χρώμα μέσα από την ατομική αντίληψη και μοτίβο διαμέσου των χρόνων.

Συνεπεία τούτων, νέες μουσειακές πρακτικές αναπτύχθηκαν, ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζουν η έννοια της από κοινού ευθύνης για την κληρονομιά της τοπικής κοινότητας, η εκτεταμένη χρήση των εκθέσεων, η πληθώρα ερμηνευτικών χώρων και η συμμετοχική παρατήρηση<sup>87</sup>.

Στο πλαίσιο της ιδιαίτερης σχέσης που αναπτύσσει το οικομουσείο με το περιβάλλον, ορίζει και ο de Varine<sup>88</sup> την έννοια της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης: «όχι μόνο η λογική διαχείριση και κατανάλωση από τον ανθρώπινο πληθυσμό των ανανεώσιμων και μη ανανεώσιμων πηγών, αλλά και η προσωπική και συλλογική δέσμευση για την αναγνώριση της αξίας της κοινής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, ως προϋπόθεσης για οποιοδήποτε πρόγραμμα ανάπτυξης». Συνακόλουθα, η αναζήτηση ενός βιώσιμου μέλλοντος απαιτεί την αναγνώριση των πολιτιστικών αξιών όλων των κοινωνιών – συμπεριλαμβανομένων εκείνων που μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν ‘μικρές’ ή ‘εξωτικές’. Για να μετουσιωθεί, όμως, αυτή η θεωρία σε τρόπο ύπαρξης και στάση ζωής χρειάζονται τα κατάλληλα εκπαιδευτικά εργαλεία, ώστε οι νέοι – κυρίως – να μάθουν «να αναγνωρίζουν, να σέβονται, να χρησιμοποιούν, να μεταδίδουν και να παράγουν αυτό το σημαντικό κεφάλαιο»<sup>89</sup>. Για τον de Varine αυτόν τον εκπαιδευτικό ρόλο μπορούν να τον διαδραματίσουν τα μουσεία, αρκεί να είναι ή να γίνουν «μουσεία της κοινότητας» (community museums). Και, φυσικά, η αντίστοιχη εκπαιδευτική διαδικασία δεν νοείται ως γραμμική (άνθρωποι που κατέχουν γνώση τη μεταδίδουν σε εκείνους που δεν την κατέχουν), αλλά ως αμφίδρομη διαδικασία ανταλλαγής γνώσης και εμπειριών μεταξύ των πολιτών και των ειδικών επιστημόνων, που θα πρέπει να επιτελείται στη γλώσσα

---

<sup>86</sup> Davis 1999, 18.

<sup>87</sup> Varine de 2005b, 58.

<sup>88</sup> Varine de 2005c, 59.

<sup>89</sup> Varine de 2005c, 59.

της κοινότητας, όπου ως ‘γλώσσα’ δεν νοείται μόνο «η γραπτή και η προφορική, αλλά και τα μέσα εκείνα της επικοινωνίας που γίνονται εύκολα κατανοητά από κάθε μέλος της κοινότητας, γιατί σχετίζονται με τις καθημερινές της ενασχολήσεις»<sup>90</sup>.

### **III.4 Οικομουσείο και Τουρισμός**

Στο σημείο αυτό υπεισέρχεται και η διάσταση του τουρισμού, της εμπορικής εκμετάλλευσης του οικομουσείου – όπως κάθε μουσείου – και της συνακόλουθης ανάπτυξης της περιοχής. Στη σκέψη των πρωτεργατών της έννοιας του οικομουσείου, de Varine και Riviere, υπήρχε και η τόνωση του τόπου στον οποίο λειτουργεί το οικομουσείο μέσω της δυνατότητας για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή του. Ως πόλος έλξης τουρισμού, λοιπόν, το οικομουσείο, λόγω της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του, παρέχει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ της κοινότητας και των επισκεπτών, ενισχύοντας την υπερηφάνεια – και τα εισοδήματα – των πρώτων που προβάλλουν το παρελθόν, την ιστορία και τα επιτεύγματά τους. Από την άλλη πλευρά, οι τουρίστες αποκομίζουν μία διαφορετική πολιτιστική και πολιτισμική εμπειρία που διαφέρει κατά πολύ από την επίσκεψη σ’ ένα παραδοσιακό, συμβατικό μουσείο. Αντιλαμβάνεται, ωστόσο, κανείς τις ευαίσθητες ισορροπίες μεταξύ του προσανατολισμού στην κοινότητα και την ιστορία της και της προσέλκυσης τουριστών, καθώς η πλάστιγγα είναι σχετικά εύκολο να γείρει υπέρ της εμπορικής υπερ-εκμετάλλευσης, περίπτωση όπου το προσφερόμενο περιβάλλον λαμβάνει τύποις τον τίτλο του οικομουσείου. Σύμφωνα με τον Hudson<sup>91</sup>, «το δίλημμα του κατά πόσο να θέτει σε προτεραιότητα την τοπική κοινότητα και να παραμείνει μικρό, ή να επιδιώξει χωρίς δισταγμό τους αριθμούς και να επεξεργαστεί τις απαραίτητες τεχνικές για να τους αποκτήσει, βρίσκεται στην καρδιά της πολιτικής των οικομουσείων για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα».

Με αυτήν την άποψη συμφωνούν και οι Ιταλοί μουσειολόγοι M.Maggi και V.Falletti, στο πλαίσιο της έρευνας που διενήργησαν το 2000 για τα οικομουσεία στην Ευρώπη<sup>92</sup>, υπογραμμίζοντας ότι η συντήρηση και ενδυνάμωση της κληρονομιάς και της σύνδεσής της με τον πολιτιστικό τουρισμό είναι ζωτικής σημασίας για κάποιες περιοχές. Σε αυτή τη διάσταση του οικομουσείου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και

---

<sup>90</sup> Varine de 2005c, 61.

<sup>91</sup> Hudson 1996, 15.

<sup>92</sup> Maggi και Falletti 2000, 12.

η εξέλιξη στις έννοιες ‘κληρονομιά’ και ‘βιώσιμη ανάπτυξη’ αντίστοιχα, όπως προκύπτει μέσα από την εξειδικευμένη βιβλιογραφία αλλά και από την πρακτική των διεθνών οργανισμών που δραστηριοποιούνται σε αυτό το πεδίο (UNESCO, WTO, UNDP κ.λπ). Κατ’ αυτόν τον τρόπο, ως ‘κληρονομιά’ πλέον νοείται το σύνολο των ιστορικών, καλλιτεχνικών, μνημειακών, εθνο-ανθρωπολογικών αγαθών, αρχείων, βιβλίων κ.λπ., ενώ ως ‘βιώσιμη ανάπτυξη’ δεν νοείται πλέον μόνο «η διαχείριση των βιοφυσικών ανταλλαγών μεταξύ της κοινωνίας και του φυσικού περιβάλλοντος». Κατά τους Maggi και Falletti πάντοτε, δύο είναι οι τρόποι, μέσω των οποίων το οικομυσεείο δύναται να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής:

- i) ως πόλος έλξης για τους τουρίστες, με βραχυπρόθεσμα οικονομικά οφέλη, και
- ii) ως ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας, περίπτωση που λειτουργεί και μακροσκοπικά.

Σε κάθε περίπτωση, οι δύο μουσειολόγοι υποστηρίζουν ότι οι πιθανοί κίνδυνοι από την υπερβολική έκθεση του οικομυσεείου και της ευρύτερης περιοχής στον τουρισμό προέρχονται από την προτυποποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας, ειδικά για όσες περιοχές έλκουν τον παραδοσιακό τουρισμό (και όχι – και – κάποιες από τις εναλλακτικές μορφές του, οι φορείς των οποίων είναι περισσότερο υποψιασμένοι για τις έννοιες του πολιτισμού και της ταυτότητας). Το μυστικό σύμφωνα με τους ίδιους είναι να «κεφαλοποιήσει κανείς το φαινόμενο της τουριστικής ανάπτυξης ως πρωτεύον ζήτημα, διαχειριζόμενος τον τουρισμό αντί να τον δέχεται παθητικά».

### **III.5 Κριτήρια**

Όπως προαναφέρθηκε, οι ιδιαίτερες συνιστώσες του οικομυσεείου, και κυρίως αυτή που ορίζει ότι ο συγκεκριμένος τύπος μουσεείου βρίσκεται σε άμεση σχέση με το περιβάλλον του – νοούμενο όχι μόνο γεωγραφικά, αλλά και ανθρωπολογικά – βρίσκονται πίσω από την ποικιλία στις εκφάνσεις των οικομυσεείων ανά τον κόσμο: μικρά τοπικά μουσεία, μεγάλα συμπλέγματα κτιρίων και αχανών εκτάσεων, με διαφορετική τη λειτουργική τους σύνθεση, τις δυνατότητές τους και, πολλές φορές, τους σκοπούς τους. Δεν υπάρχει Βίβλος για τα οικομυσεεία' έτσι, κάποια από αυτά επέλεξαν μόνο τους αυτόν τον τίτλο, σε κάποια άλλα τους αποδόθηκε από άλλον φορέα και άλλα, ενώ βρίσκονται σε απόλυτη σύμπτωση με τη φιλοσοφία του

οικομουσείου δεν ενστερνίζονται την αντίστοιχη ονομασία. Συνεπεία τούτου, δικαιολογημένα ίσως θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι ο όρος ‘οικομουσείο’ δεν έχει καμία ισχύ, εφόσον δεν μπορεί κάποιος με σαφήνεια να τον αποδώσει σε έναν μουσειακό οργανισμό. Ο Davis<sup>93</sup> διατυπώνει τη ρητορική ερώτηση, μήπως «το οικομουσείο είναι απλώς ένας μύθος, ένα μυθολόγημα της μουσειολογικής φαντασίας;» Από την άλλη πλευρά, ο ίδιος αναρωτιέται εάν, παρόλα αυτά, «υπάρχουν κάποιοι δείκτες που να προσδίδουν σε αυτά τα μουσεία συνεκτικότητα, αν υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που δικαιολογούν την υιοθέτηση του όρου ‘οικομουσείο’»<sup>94</sup>. Η απάντηση στο τελευταίο ερώτημα έρχεται μέσα από την επιστημονική δουλειά αρκετών μουσειολόγων που κατέγραψαν τα στοιχεία αυτά – κατά προσέγγιση πάντοτε – σύμφωνα με τις εξελίξεις τόσο στο θεωρητικό όσο και στο εμπειρικό επίπεδο.

Ο Engstrom<sup>95</sup>, για παράδειγμα, στην καταγραφή αυτών των παραγόντων, που πλέον ανάγονται σε κριτήρια, αναφέρει:

- 1) **την οικολογική προσέγγιση**, που μεταφράζεται στο ότι το οικομουσείο οφείλει να αντικατοπτρίζει την πολιτιστική και οικονομική ζωή σε σχέση με τις συνθήκες και τους περιορισμούς που επιβάλλει το φυσικό περιβάλλον της εκάστοτε περιοχής.
- 2) **τη σύγκλιση των επιστημονικών τομέων**, απαραίτητη για την περιγραφή των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των φυσικών και τεχνικών συνθηκών.
- 3) **τον τοπικό χαρακτήρα**, με την ιδέα του τόπου να μην περιορίζεται στα διαχειριστικά ή νομικά όρια: η ιδέα του οικομουσείου δεν μπορεί να περιοριστεί σε κτίρια, αλλά καλύπτει ένα σύμπλεγμα εγκαταστάσεων και χώρων.
- 4) **τη συνεργασία με τον πληθυσμό** και τον αντικατοπτρισμό της επιθυμίας του τελευταίου για εξερεύνηση, τεκμηρίωση και εξήγηση της ιστορίας του.

---

<sup>93</sup> Davis 1999, 219.

<sup>94</sup> Davis 1999, 219.

<sup>95</sup> Engstrom 1985, 206-207.



Σύμφωνα με τον Davis<sup>96</sup>, οι παράγοντες που συναντώνται στα περισσότερα οικομυσεια είναι οι ακόλουθοι:

- 1) **η επιλογή μιας περιοχής που δεν καθορίζεται απαραίτητα από τα συμβατικά όρια** (όπως στο παραδοσιακό μουσείο). Δεν έχει σημασία η έκταση' το οικομυσειο μπορεί να αναδείξει τόσο ένα μικρό χωριό, πόλη ή προάστιο, καθώς και μεγαλύτερες γεωγραφικές εκτάσεις. Επομένως η διαφοροποίηση μεταξύ παλαιού και νέου μουσείου ως προς αυτό το κριτήριο είναι θέμα της έννοιας της περιοχής και όχι του μεγέθους της.
- 2) **η υιοθέτηση μιας διασκορπισμένης θεματικής πολιτικής συνδεδεμένης με την επιτόπια (in-situ) συντήρηση και ερμηνεία.** Όντως, σύμφωνα πάντοτε με τον Davis, η συντριπτική πλειονότητα των οικομυσειών έχει μία κεντρική διαχειριστική βάση και έναν αριθμό διασκορπισμένων χώρων στην προσπάθειά τους να απεικονίσουν μία ολιστική άποψη της περιοχής. Επί της ουσίας των μουσειακών πρακτικών της συντήρησης και της ερμηνείας δεν υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ παλαιού και νέου μουσείου, καθώς και οι δύο τύποι επιχειρούν τη διατήρηση τμημάτων της κληρονομιάς και βοηθούν τους ανθρώπου να κατανοήσουν τη σημασία τους. Είναι ο τόπος (in-situ) και ο τρόπος (συμμετοχή της κοινότητας) που χαρακτηρίζουν το οικομυσειο.
- 3) **η εγκατάλειψη παραδοσιακών εκδοχών της ιδιοκτησίας: συντήρηση και ερμηνεία μέσω διασύνδεσης και συνεργασίας.**
- 4) **η ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων: η συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής στις δραστηριότητες του μουσείου και τη δημιουργία της πολιτιστικής τους ταυτότητας.** Βέβαια, ο βαθμός εθελοντικής συμμετοχής καθώς και εξάρτησης από αυτήν της λειτουργίας του οικομυσειού παρουσιάζει ποικίλες αποκλίσεις. Σημαντικό παράδειγμα εθελοντικής συμμετοχής αποτελεί το Οικομυσειο St Degan (Γαλλία), την ευθύνη για τη λειτουργία του οποίου έχουν αποκλειστικά οι εθελοντές. Και, φυσικά, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι και τα παραδοσιακά μουσεια αξιοποιούν πλέον την εθελοντική συμμετοχή. Σημαντικά

---

<sup>96</sup> Davis 1999, 220-8.

παραδείγματα υπάρχουν και στην ελληνική επικράτεια με το Μουσείο Μπενάκη και το Μουσείο Παιδικής Τέχνης να ξεχωρίζουν. Στην περίπτωση, όμως, που οι εθελοντές του ‘παλαιού’ μουσείου αποσύρουν την προσφορά τους, αυτό θα υποστεί βέβαια κάποια ζημία, αλλά θα διασωθεί' εάν αυτό συμβεί σε αρκετά οικομουσειά, ίσως σημαίνει και το τέλος της λειτουργίας τους. Με την ταυτότητα της κοινότητας και ιδιαίτερα την επικοινωνία της στους επισκέπτες (η διάσταση του οικομουσείου ως «καθρέφτη» που προαναφέρθηκε) συνδέεται και η εμφάνιση πολλών οικομουσείων σε απομακρυσμένες περιοχές. Με άλλα λόγια, ακόμα και τα μέρη που είναι λιγότερο γνωστά, είναι εξαιρετικά σημαντικά για τους ανθρώπους που ζουν εκεί. Με την έννοια της ταυτότητας να κυριαρχεί στη φιλοσοφία του οικομουσείου, πρέπει να υπογραμμιστεί πως, σύμφωνα πάντοτε με τον Davis, δεν πρόκειται για ‘εφοδιασμό’ της κοινότητας με μια ταυτότητα, αλλά περισσότερο για μια διαδικασία συνειδητής δημιουργίας της από τα ίδια τα μέλη της.

#### 5) η δυνατότητα διεπιστημονικότητας και ολιστικής ερμηνείας.

Σημαντική στον τομέα αυτό είναι και η συνεισφορά του Boylan, ο οποίος παρήγαγε μία λίστα χαρακτηριστικών που επιτρέπει στα μουσειά να υπολογίσουν πόσο ‘οικομουσειολογικά’ είναι. Η παρουσίαση των θέσεών του, ωστόσο, διαφέρει από τους Davis από τη μια πλευρά και από τους Maggi και Falletti από την άλλη. Καθώς δεν κατέστη εφικτός ο εντοπισμός του πρωτογενούς κειμένου του Boylan, παρατίθενται εδώ και οι δύο εκδοχές. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Davis<sup>97</sup>, τα χαρακτηριστικά που προτείνει ο Boylan είναι:

- 1) περιοχή
- 2) διασκορπισμός και η φύση των ‘συλλογών’ του οικομουσείου
- 3) διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην ερμηνεία
- 4) η φύση του ‘πελάτη’ του οικομουσείου
- 5) τοπική δημοκρατία και ενδυνάμωση της κοινότητας

---

<sup>97</sup> Davis 1999, 228.

Σύμφωνα με τους Maggi και Falletti<sup>98</sup>, το σύστημα του Boylan έχει ως εξής:

<b>ΚΡΙΤΗΡΙΑ</b>	<b>ΜΟΥΣΕΙΟ</b>	<b>ΟΙΚΟΜΟΥΣΕΙΟ</b>
Πεδίο αναφοράς	κτίριο	τόπος
Εστίαση ερμηνείας	συλλογή	κληρονομιά υπό ολιστική έννοια
Οργανωσιακές προτεραιότητες	μονοθεματικές	διεπιστημονικές
Σημείο αναφοράς κοινού	επισκέπτες	κοινότητα
Πολιτικός έλεγχος	μουσείο & τα όργανά του	κοινότητα & τα όργανά της

Και στις δύο περιπτώσεις, αν κάθε ένας από αυτούς τους παράγοντες μετρηθεί σε μία κλίμακα από το 1 (παραδοσιακό μουσείο) έως το 5 (οικομουσείο), τότε ένα αποτέλεσμα 13 βαθμών και λιγότερων παραπέμπει σε παραδοσιακό μουσείο' από 14 έως 19 βαθμούς πρόκειται για ένα μουσείο της κοινότητας με ενδιαφέρον και για το περιβάλλον, ενώ ένα αποτέλεσμα άνω των 20 βαθμών δεικνύει ένα πραγματικό οικομουσείο.

Περαιτέρω, κατά τους Maggi και Falletti<sup>99</sup>, ο Jorgensen προχωρά στη διατύπωση πέντε όρων, οι οποίοι διαφοροποιούν το οικομουσείο από τα υπαίθρια μουσεία, τα μουσεία τοπικής ιστορίας και τα κέντρα κληρονομιάς:

- 1) Ύπαρξη κέντρου τεκμηρίωσης
- 2) Ποικιλία κέντρων επίσκεψης με έκθεση
- 3) Λειτουργία εργαστηρίου για την ενεργητική συμμετοχή των επισκεπτών
- 4) Σύνδεσμοι με το τοπικό περιβάλλον <(βιότοπος, ίχνη πολιτισμών, κτίριο)
- 5) Θεματικά πάρκα και διαδρομές

<sup>98</sup> Maggi και Falletti 2000, 11.

<sup>99</sup> Maggi και Falletti 2000, 11-12.

Τέλος, στη σχετική πρότασή τους, οι Maggi και Falletti αναγνωρίζουν μόνο ένα από τα σχετικά χαρακτηριστικά ως αποκλειστικά αποδιδόμενο στα οικομουσεία – άρα και διαφοροποιό. Η αναφορά τους έχει ως εξής:

<b>ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ</b>	<b>ΤΥΠΟΣ</b>	<b>ΕΙΔΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ</b>
Επιτόπια ερμηνεία	μουσειογραφία	και σε άλλα καινοτόμα μουσεία (αρχαιολογικά, ναυτικά)
Διασκορπισμένο μουσείο	μουσειογραφία	και σε άλλα καινοτόμα μουσεία (αρχαιολογικά, ναυτικά)
Διεπιστημονικός – ολιστικός χαρακτήρας	μουσειογραφία	και σε άλλα καινοτόμα μουσεία (αρχαιολογικά, ναυτικά, κοινωνικά)
Σχέση με την τοπική κοινότητα	μουσειολογία	για όλα τα καινοτόμα μουσεία
Προσοχή στο μη-κοινό	μουσειολογία	για όλα τα καινοτόμα μουσεία
<b>Ο τύπος ως αντικείμενο</b>	<b>μουσειολογία</b>	<b>οικομουσεία</b>

Ο χαρακτηρισμός ενός μουσείου ως «οικομουσείο» δεν ήταν εύκολη υπόθεση, όπως προκύπτει από τις προαναφερθείσες προσπάθειες των μουσειολόγων να καταλήξουν σ'ένα σύστημα κριτηρίων που θα διασφάλιζε το αποτέλεσμα μιας τέτοιας διαδικασίας. Ωστόσο για δύο τουλάχιστον μουσεία, αυτό δεν αποτέλεσε πρόβλημα, καθώς το ένα αποτέλεσε την πρωτότυπη εφαρμογή της θεωρίας του οικομουσείου, ενώ το άλλο την επαλήθευσε: πρόκειται για τα οικομουσεία Le Creusot-Montceau-les-Mines και Toten.

## IV. Μελέτες Περίπτωσης (Case Studies)

Κάθε θεωρία δοκιμάζεται στην πράξη, δήλωση που βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στην περίπτωση του οικομουσείου, άμεσα συνδεδεμένου και με την ενεργή μουσειολογία. Για την πληρέστερη επομένως παρουσίαση του φαινομένου του οικομουσείου και της εξελικτικής πορείας του στον χρόνο, κρίθηκε απαραίτητη η – κατά το δυνατόν – λεπτομερής εξέταση συγκεκριμένων περιπτώσεων οικομουσείων. Σε μία τέτοια αναφορά δεν θα μπορούσε παρά να κατέχει δεσπόζουσα θέση το Οικομουσείο Le Creusot-Montceau-les-Mines, καθώς

- i) αποτέλεσε εστία έμπνευσης για δύο από τους πρωτεργάτες της κίνησης των οικομουσείων, τους Georges Henri Riviere και Hugues de Varine,
- ii) υπήρξε σημείο χρονικής αναφοράς για τη διάδοση του συγκεκριμένου τύπου μουσείου, και
- iii) θεωρήθηκε πρότυπο οικομουσείου, με πολλές τις προσπάθειες αναπαραγωγής του σε όλον τον κόσμο.

### IV.1 Οικομουσείο Le Creusot-Montceau-les Mines

Από τα τέλη του 18<sup>ου</sup> αιώνα ως περίπου τα μέσα του 20<sup>ου</sup> η αστική περιοχή Le Creusot, στη Βουργουνδία της κεντρικής Γαλλίας, διακρινόταν για την ευμάρεια που προερχόταν από την παραγωγή πολεμικών εξοπλισμών και ατμομηχανών. Η οικογένεια Schneider, μεγιστάνες της βιομηχανίας, είχε χτίσει πρώτα τα εργοστάσιά της και στη συνέχεια έχτισε γύρω από αυτά την πόλη, από τα σχολεία και τα νοσοκομεία ως τις εκκλησίες<sup>100</sup>. Παράλληλα, ήλεγχε την τοπική πολιτική σκηνή, προωθώντας στα κυβερνητικά πόστα φίλους ή υπαλλήλους της, σύστημα το οποίο ονομάζεται ‘βιομηχανικός πατερναλισμός’. Με τον τερματισμό όμως του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, για κάποιους και λόγω της συνεργασίας της οικογένειας με τους Γερμανούς<sup>101</sup>, η βιομηχανία του Le Creusot κατέρρευσε, αφήνοντας την περιοχή με οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Το πρόσφατα αναδυθέν πλαίσιο του οικομουσείου θεωρήθηκε ως μια ευκαιρία αναγέννησης και ανάπτυξης της περιοχής, στον βαθμό που θα έδινε ξανά στον τοπικό

---

<sup>100</sup> [http://www.aapss.org/uploads/QR\\_debary.pdf](http://www.aapss.org/uploads/QR_debary.pdf)

<sup>101</sup> Hudson 1996, 18.

πληθυσμό την υπερηφάνεια του και θα δημιουργούσε νέες πηγές εισοδήματος<sup>102</sup>. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τον Ιανουάριο του 1972, με επικεφαλής τους Riviere και de Varine, μία γεωγραφική έκταση περίπου 500 τετραγωνικών χιλιομέτρων με 150.000 κατοίκους, εν μέρει αγροτική και εν μέρει βιομηχανική, διαμορφώθηκε στο οικομουςείο που για πολλούς θεωρήθηκε ως πρότυπο. Στο αστικό κέντρο Le Creusot προστέθηκε η μεταλλευτική πόλη Montceau-les-Mines, ενώ ένας πύργος του 18<sup>ου</sup> αιώνα – το σπίτι της οικογένειας Schneider – χρησίμευσε ως το κέντρο των λειτουργιών του μουσείου, που έλαβε την ονομασία «Το Μουσείο του Ανθρώπου και της Βιομηχανίας» και εγκαινιάστηκε επίσημα το 1974.



Εικόνα 3: Η οδός Bessemer στο Creusot, σχέδιο του Christian Segaud

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι θέσεις και το όραμα για το μουσείο αυτό του de Varine, ενός εκ των πρωτεργατών της συγκεκριμένης κίνησης όπως έχει προαναφερθεί, όπως παρουσιάστηκαν σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε στο χρονικό διάστημα μεταξύ της ίδρυσης και των επίσημων εγκαινίων του οικομουςείου<sup>103</sup>. Με την επισήμανση ότι το οικομουςείο βρίσκεται ακόμα σε εμβρυικό στάδιο, ο Γάλλος μουσειολόγος σκιαγραφεί τον σκελετό ανάπτυξης του μουσείου θέτοντας επί τάπητος τα προβλήματα, τις προσδοκίες και τα πιθανά ρίσκα. Ξεκινά από το **φάσμα δράσης** του μουσείου, το οποίο δεν μπορεί - σύμφωνα με τον ίδιο - να τεθεί εντός των

<sup>102</sup> Davis 1999, 66.

<sup>103</sup> Varine de 1973, 243.

συμβατικών ορίων', καθώς τα μόνα όριά του είναι αυτά της κοινότητας που υπηρετεί. Συνακόλουθα, όλη η κοινότητα στοιχειοθετεί ένα ζωντανό μουσείο, το οποίο δεν έχει επισκέπτες αλλά κατοίκους. Σε ό,τι αφορά στη συλλογή, ως τμήμα της θεωρείται κάθε κινητό ή αμετακίνητο αντικείμενο ευρισκόμενο εντός της περιμέτρου της κοινότητας, γεγονός που εισάγει το δικαίωμα στην 'πολιτιστική' ιδιοκτησία που δεν έχει σε τίποτα να κάνει με τη νομική ιδιοκτησία, όπως άλλωστε προαναφέρθηκε. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν υπεισέρχεται στη δράση του μουσείου η λειτουργία της απόκτησης, καθώς κάθε αντικείμενο εντός της γεωγραφικής του περιοχής, είναι ήδη στη διάθεσή του.

Στη συνέχεια, ο de Varine περνά στους **παράγοντες** που διαμορφώνουν το πρόγραμμα και την οργάνωση του μουσείου: «δεν είναι πια πρόσφορο να υπάρχουν επιμελητές στον τύπο του μουσείου που αναπτύσσουμε». Υπάρχουν, λοιπόν, οι κάτοικοι, που λαμβάνουν θέση τόσο αντικειμένου όσο και υποκειμένου. Οι υπεύθυνοι των επιμέρους τμημάτων αναδεικνύονται από τον τοπικό πληθυσμό, είτε λόγω της συναφούς επαγγελματικής τους δραστηριοποίησης είτε γιατί διαθέτουν φυσικές ικανότητες που το πλαίσιο αυτό τους επέτρεψε να φανερώσουν. Σε κάθε περίπτωση δεν πληρώνονται και γίνονται αποδεκτοί από όλους. Στην προφανή ερώτηση που προκύπτει από ένα τέτοιο οργανωτικό σχήμα, το κατά πόσο δηλαδή μπορεί να λειτουργήσει ένα μουσείο χωρίς μόνιμο προσωπικό, ο de Varine απαντά «φυσικά όχι» και συμπληρώνει: «εξειδικευμένο προσωπικό χρειάζεται κυρίως για την τεχνική πλευρά» παραπέμποντας κυρίως στις παραδοσιακές μουσειακές πρακτικές, όπως την έρευνα και την τήρηση καταλόγων. Περαιτέρω το μόνιμο προσωπικό είναι αυτό που εκπροσωπεί τα συμφέροντα του μουσείου στις διαπραγματεύσεις με τις Αρχές, λειτουργώντας ως καταλύτης. Σε ό,τι δε αφορά στην εκπόνηση του απαραίτητου επιστημονικού έργου, οι επιστήμονες που το αναλαμβάνουν πρέπει να διακρίνονται στον τομέα τους, ενώ η εργασιακή τους σχέση με το μουσείο καθορίζεται είτε ως μερικής απασχόλησης είτε στη βάση συμβολαίου. Προϋποτίθεται ωστόσο ότι είναι ικανοί και συμπαθείς, προσαρμοστικοί και σεμνοί.

Στις αρχικές προγραμματισμένες **δράσεις** του οικομουσείου περιλαμβάνονται εκθέσεις για τη ζωή της κοινότητας και το περιβάλλον της, μία εξονυχιστική έρευνα της όλης κοινότητας, η αποκατάσταση μνημειακών κτιρίων σημαντικών για την ιστορία της τεχνολογίας, καθώς και η εγκαθίδρυση ενός βιομηχανικού αρχειακού

κέντρου. Τέλος, και σε ό,τι αφορά στη διαχείριση του εγχειρήματος, ο de Varine επισημαίνει ότι η αναγκαία συνεργασία και εποπτεία από τη Διεύθυνση Μουσείων περνά μέσα από την αναγνώριση του οικομουσείου αυτού ως πιλοτικού, που θα έχει ίδιο καθεστώς (εκφράζοντας την ελπίδα πως μέχρι τα επίσημα εγκαίνια του μουσείου θα έχει και νομικά κατοχυρωθεί): τρεις επιτροπές, αυτή των πολιτών, την επιστημονική και τεχνική, καθώς και τη διαχειριστική.

Η γνώση των ρίσκων και οι δυσκολίες, κυρίως αυτή του να διαμορφωθεί μία ομογενής και μακροχρόνια ομάδα, δεν ακυρώνουν τις αυξημένες – συχνά ουτοπικές – προσδοκίες. Από τη μία το οικομουσείο Le Creusot-Montceau-les-Mines οφείλει να παρέχει τη μέγιστη δυνατότητα πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής και της υπαίθρου που το περιβάλλει, ενώ από την άλλη στη μορφή του επενδύεται η ανάγκη για εξέλιξη του ίδιου του θεσμού του μουσείου.

Σύμφωνα με τον Hudson<sup>104</sup>, σε όλα αυτά αντηχούν ο Ρουσσό και ο Βολταίρος «που είναι ένας άλλος τρόπος να πει κανείς ότι τόσο ο de Varine όσο και το Μουσείο του Ανθρώπου και της Βιομηχανίας είναι πολύ γαλλικά. Οι Γάλλοι θεωρούν απαραίτητη την ύπαρξη της φιλοσοφίας ως βάσης για την πράξη».

Από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του το οικομουσείο αυτό θεωρήθηκε ως «το πιο ολοκληρωμένο παράδειγμα [...] όπου ένα σύνολο πόλεων και προαστίων που ανήκουν στον βιομηχανικό κόσμο [...] και μία αγροτική κοινωνία [...] το χρησιμοποιούν ως εργαλείο, επιτρέποντας σε όλο τον πληθυσμό να εργάζεται από κοινού για την ανάπτυξη του κοινού μέλλοντος»<sup>105</sup>.

Σε μια ύστερη, αποστασιοποιημένη, εκτίμηση των όσων συνέβησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 στη Le Creusot προβαίνει, σύμφωνα με τον Davis<sup>106</sup>, ο de Varine υπογραμμίζοντας πως πολλά από τα προβλήματα αφορούσαν στην επιλογή των εθελοντών και των επαγγελματιών από την κοινότητα και στο να δημιουργήσει κανείς από αυτά «τα τοπικά ταλέντα, υλικά και αντικείμενα» εκθέματα. Ο ίδιος θα αποδώσει τις δυσκολίες που δεν κατάφερε να ξεπεράσει το οικομουσείο κατά τα μέσα

---

<sup>104</sup> Hudson 1996, 19.

<sup>105</sup> <http://www.icom-nathist.de/icom/fnl.htm>, 3-4.

<sup>106</sup> Davis 1999, 66.



της δεκαετίας του 1980, στην αδυναμία του να προσελκύσει ένα νέο δυναμικό τμήμα του πληθυσμού που αγωνιούσε περισσότερο για τις οικονομικές αντιξοότητες και την απασχόληση παρά για την αναγνώριση και τη διάσωση ενός βιομηχανικού παρελθόντος που είχε καταρρεύσει<sup>107</sup>. Ίσως, γιατί ήταν πια δεδομένο.

## IV.2 Οικομουσείο Toten

Ως δεύτερη μελέτη περίπτωσης επελέγη αυτή του οικομουσείου Toten, που βρίσκεται στη Νορβηγία δυτικά της λίμνης Mjosa, για δύο κυρίως λόγους:

1. ανήκει στο σύνολο των σκανδιναβικών οικομουσείων, το οποίο θεωρήθηκε από τους επιστήμονες ότι αποτελεί μία ειδική κατηγορία του είδους και,
2. ο τρόπος μετεξέλιξής του από υπαίθριο σε οικομουσείο μαρτυρά ότι η φιλοσοφία του μουσειακού αυτού οργανισμού δεν επιβλήθηκε από κάποιους μουσειολόγους του γραφείου, αλλά ανταποκρίθηκε σε ένα ώριμο, κατά περιοχές, αίτημα και ανάγκη τοπικών κοινοτήτων.

Σε μία σύντομη, αλλά λειτουργική προσδοκάται, παρένθεση θα επιχειρηθεί μία ιστορική αναφορά στους παράγοντες που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση του πλαισίου των οικομουσείων στη Νορβηγία. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο Hazelius, ιδρυτής του Skansen, όπως προαναφέρθηκε, ο οποίος ανέπτυξε τη δράση του όταν η Νορβηγία ήταν ακόμα προσαρτημένη στη Σουηδία, κατακτώντας την ανεξαρτητοποίησή της το 1905. Όπως ήταν φυσικό, ο Hazelius προχώρησε στη μεταφορά υλικού, συναφούς με την εθνογραφική συλλεκτική του πολιτική, από τη Νορβηγία στη Στοκχόλμη, σε τέτοιο βαθμό που θεωρήθηκε από κάποιους ως παραβίαση της Νορβηγικής κουλτούρας<sup>108</sup>. Από την άλλη πλευρά, η γεωγραφική θέση της Νορβηγίας στη βόρεια άκρη της Ευρώπης σε συνδυασμό με τους διάσπαρτους οικισμούς στη χώρα, συνέδεσαν, όπως αναφέρει ο Davis<sup>109</sup>, τη Νορβηγική ταυτότητα με την αυτο-επάρκεια. Συνεπεία και τούτων, από το 1900 ως το 1940 ιδρύθηκαν περίπου εκατό μουσεία στη Νορβηγία, κυρίως 'λαϊκού' χαρακτήρα (folk museums) που αντικατόπτριζαν την κληρονομιά μικρών τοπικών

---

<sup>107</sup> Davis 1999, 66.

<sup>108</sup> Σύμφωνα με τον Davis (1999, 114) ένας από αυτούς ήταν ο (Anders) Sandvig (1862-1950), οδοντίατρος στο επάγγελμα, ο οποίος εξοργισμένος από τη δραστηριότητα του Hazelius εις βάρος του πολιτισμού της χώρας του δημιούργησε το Maihaugen Museum.

<sup>109</sup> Davis 1999, 115.

κοινοτήτων. Σύμφωνα με τον Davis<sup>110</sup>, με κάποιους από τους Νορβηγούς μουσειολόγους, σαν τον Rikard Berge, να μιλούν ήδη από τη δεκαετία του 1910 για την αναγκαιότητα προστασίας της κληρονομιάς στο περιβάλλον της, παρά τη συγκέντρωσή της σ' ένα μουσείο, αναφέρονται τα πρώτα χαρακτηριστικά σύμφωνα με τις έννοιες της φιλοσοφίας του οικομουσείου για δημοκρατικοποίηση του παραδοσιακού μουσείου και ενδυνάμωση της κοινότητας. Το 1984 δημιουργείται το Forum των Νορβηγικών Μουσείων (Norwegian Ecomuseum Forum), το οποίο λειτουργεί στη βάση της ανταλλαγής ιδέων και εμπειριών. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Davis<sup>111</sup>, ο Maure υποστηρίζει πως, παρότι οι Νορβηγοί ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για το οικομουσείο, γεγονός που αποδεικνύεται και από ότι περίπου 40 μουσεία έχουν ενστερνιστεί τη φιλοσοφία του, ήταν πολύ διστακτικοί στο να συμπεριλάβουν τον όρο αυτό στον τίτλο τους – εκτός του Toten.



Εικόνα 4: Άποψη του Οικομουσείου Toten

Αναλυτικότερα, το οικομουσείο Toten καλύπτει περίπου 800 τετραγωνικά χιλιόμετρα με έναν πληθυσμό σχεδόν 28.000 ατόμων. Το φυσικό τοπίο χαρακτηρίζουν τα φιορδ και οι δασότοποι «όπου πριν από 5.000 χρόνια είχαν το σπίτι τους νομάδες, και σήμερα η γεωργία και η βιομηχανία είναι αυτές που στηρίζουν την τοπική

---

<sup>110</sup> Davis 1999, 115.

<sup>111</sup> Davis 1999, 116.

οικονομία»<sup>112</sup>. Σύμφωνα με τον Dahl<sup>113</sup> το πρώτο μουσείο στην περιοχή ιδρύεται το 1881 με τη μορφή ιδιωτική συλλογής και περιλαμβάνει αντικείμενα από τη μεταβαλλόμενη αγροτική κοινωνία, παλιά νομίσματα, ανασκαφικά ευρήματα, αντικείμενα φυσικής ιστορίας, εκκλησιαστικά αντικείμενα, προφορικές παραδόσεις και παραμύθια. Οι επόμενοι σταθμοί στην εξέλιξη του μουσείου έχουν ως εξής<sup>114</sup>:

- **1918**: συγκροτείται μία επιτροπή με σκοπό τη συλλογή υλικού για τη συγγραφή της ιστορίας της περιοχής.
- **1923**: δημιουργείται ο σύλλογος του μουσείου, για τη συντήρηση ιστορικών αντικειμένων και κτιρίων.
- **1934**: οι δομές αυτές συμπληρώνονται από ένα υπαίθριο (open-air) μουσείο, ενώ διοργανώνονται εκθέσεις και εκδηλώσεις.
- **1946**: ιδρύεται η τοπική Ιστορική Ένωση (Toten History Association) με πρώτο καρπό του έργου της την έκδοση το 1949 του ετήσιου τοπικού ιστορικού καταλόγου. Το 1950 τέσσερις διαφορετικές ομάδες εντός της Ένωσης ασχολούνται με παρεμφερή θέματα. Ωστόσο, η χρονιά αυτή είναι σημαδιακή για την εξέλιξη του υπαίθριου, πια, μουσείου και σημαντικό ρόλο σ' αυτό διαδραματίζει η πρόσληψη του Johannes Sivesind, ειδικού στην παλιά νορβηγική γλώσσα και προέδρου τότε της τοπικής Ιστορικής Ένωσης, ως επιστημονικό προσωπικό. «Στη Νορβηγία του 1950 αυτό ήταν εξωπραγματικό· η πρόσληψη ενός επιμελητή για μια τόσο μικρή περιοχή ήταν ενάντια στους 'κανόνες'» υποστηρίζει ο Gjestrum<sup>115</sup>. Με την αναδιοργάνωση της Ένωσης και τη Γενική της Συνέλευση να αποφασίζει ουσιαστικά για την πλειοψηφία των θεμάτων, το μουσείο έγινε το φυσικό κέντρο για όλους τους τύπους πολιτιστικής και ιστορικής μαρτυρίας: εκτός από τη φροντίδα των αντικειμένων και των κτιρίων, μετεξελίχθηκε σε κέντρο τεκμηρίωσης γραπτού, οπτικοακουστικού κ.ά. υλικού.
- **1967**: εγκρίνεται το σχέδιο του Sivesind για την περαιτέρω οργάνωση του μουσείου παράλληλα προς το παραγόμενο ιστορικό έργο (Σχήμα 12).

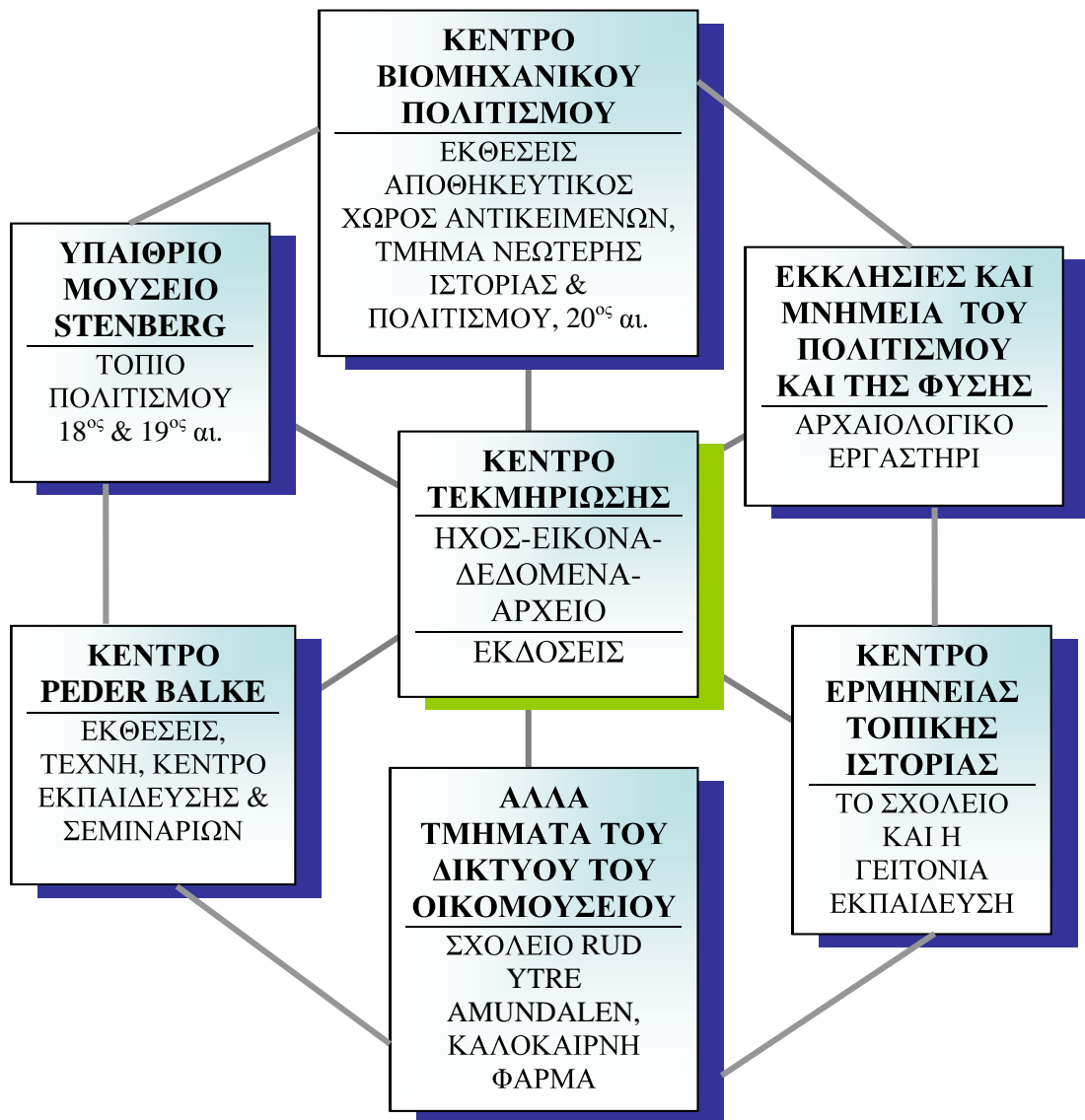
---

<sup>112</sup> Davis 1999, 114.

<sup>113</sup> Dahl 2005, 126.

<sup>114</sup> Davis 1999, 117-8, Dahl 2005, 127, Gjestrum, 11-13.

<sup>115</sup> Gjestrum, 11-13.



Σχήμα 12: Το οργανωσιακό πλάνο του Sivesind (1967)

- **Δεκαετία 1970:** η διεθνής θεωρία του οικομουσείου συνδυάζεται με την τοπική μουσειακή δουλειά, το επιστημονικό προσωπικό συνδυάζεται με τους εθελοντές. Οι Νορβηγοί του Toten ανακαλύπτουν έναν τύπο που ταιριάζει σε αυτόν που έχουν δημιουργήσει για το μουσείο τους: αυτόν του οικομουσείου. Σημαντικό ρόλο στο μπόλιασμα της θεωρίας αυτής στη νορβηγικό έδαφος διαδραμάτισε ο Γάλλος Marc Maure, ο οποίος διδάσκοντας μουσειολογία στο Telemar Regional University, εργάστηκε για πολλά χρόνια στη Νορβηγική Επιτροπή του ICOM. Ήδη, όπως αναφέρει ο Gjestrum<sup>116</sup>, το 1977 έγραφε στο νορβηγικό περιοδικό των μουσείων πως «ο τοπικός πληθυσμός δεν είναι πια ο παθητικός αποδέκτης του

<sup>116</sup> Gjestrum, 9.

μηνύματος που έχει διαμορφωθεί από τους επαγγελματίες ειδικούς. Πλέον έχει ανοιχθεί ένας διάλογος ανάμεσα στους ειδικούς και το κοινό, όπου κάθε μέρος έχει να διδαχθεί από το άλλο». Ο Maure στη συνέχεια αναπτύσσει τη θεωρία του οικομουσείου, όπως τη διατύπωσε ο de Varine<sup>117</sup>, όπου το επιστημονικό προσωπικό δρα ως καταλύτης. Σημαντική ήταν και η επίσκεψη στο Le Creusot-Montceau-les-Mines Νορβηγών μουσειολόγων, ανάμεσα στους οποίους και ο Sivesind.

- **1991:** το μουσείο επανοργανώθηκε απολύτως συνειδητά στη βάση και τις αρχές του οικομουσείου.

Σήμερα, η τοπική Ιστορική Ένωση εκλέγει έξι από τα εννέα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του οικομουσείου, ενώ αριθμεί περί τα 1.200 μέλη, με τα 250, κατά τον Davis<sup>118</sup>, να έχουν ενεργό ρόλο στα μουσειακά καθήκοντα (τεκμηρίωση, εκπαίδευση, ξενάγηση) ως εθελοντές. Οικονομικά, το οικομουσείο χρηματοδοτείται κατά 60% από το Κράτος, την Πολιτεία και τις τοπικές κοινότητες, με τα υπόλοιπα να καλύπτονται από συνδρομές και τα έσοδα από τις πωλήσεις. Αυτό, όμως, που σύμφωνα με τον Διευθυντή του<sup>119</sup>, καθιστά το Οικομουσείο Toten σημαντικό, είναι το ότι βρίσκεται εκτός των διαδεδομένων τουριστικών διαδρομών, με τους τουρίστες να αποτελούν μόνο το 5% επί του συνόλου των επισκεπτών. Για τον Νορβηγό, με ιδιαίτερη πατρίδα μάλιστα το Toten, μουσειολόγο John Gjestrum<sup>120</sup>, σημαντικό είναι το ότι το εν λόγω οικομουσείο λειτουργεί ως παράδειγμα για το πώς κάτι που ξεκίνησε ουσιαστικά το 1918 μπορεί μετά από 70 χρόνια να συνεχίσει να ανταποκρίνεται στις επίκαιρες ανάγκες της κοινωνίας.

Ωστόσο, δεν μπορεί να ειπωθεί πως η συνέπεια, με την οποία το Toten παρέμεινε πιστό στις αρχές του οικομουσείου, αποτέλεσε τον κανόνα για την εξέλιξη των ομοειδών μουσειακών οργανισμών ή για την εμφάνιση νέων ως τις μέρες μας.

---

<sup>117</sup> Varine de 1973, 242-249.

<sup>118</sup> Davis 1999, 118.

<sup>119</sup> Davis 1999, 118.

<sup>120</sup> Gjestrum, 13.

## V. Το Οικομουσείο σήμερα

Μετά την πρώτη εμφάνισή του στη Γαλλία στις αρχές της δεκαετίας του 1970, το οικομουσείο δεν διαδόθηκε γρήγορα, γεγονός που αποδεικνύει ότι μέσα σε δέκα χρόνια παρατηρήθηκαν λιγότερες από 20 πρωτοβουλίες στην Ευρώπη που είτε είχαν τον τίτλο αυτό είτε εφάρμοζαν τη μεθοδό του<sup>121</sup>. Ωστόσο, κατά τη χρονική περίοδο 1980-1995 πραγματοποιήθηκε σημαντική αύξηση του αριθμού των οικομουσείων. Κατά τον Maggi<sup>122</sup>, ο αριθμός αυτός ανέρχεται στα 100, με το γεγονός αυτό να οφείλεται αφενός στην έλλειψη υψηλού επιπέδου συλλογών, αφετέρου στην αποδοχή από τις κατά τόπους τοπικές αυτοδιοικήσεις, της ιδέας ενός μουσείου με χαμηλό κόστος (χωρίς μόνιμο προσωπικό, χωρίς τοίχους) που θα πρόβαλλε παράλληλα την τοπική κληρονομιά. Τη δεκαετία 1995-2005, σύμφωνα πάντοτε με τον Maggi, ο αριθμός αυτός σχεδόν διπλασιάστηκε, ώστε σήμερα να υπάρχουν περί τα 300 ανά τον κόσμο. Όπως υποστηρίζει ο de Varine<sup>123</sup>, αυτό οφείλεται και σε ένα νεότερο κύμα επίδρασης της νέας μουσειολογίας σε χώρες όπως το Μεξικό, ο Καναδάς, η Βραζιλία, η Ινδία, ενώ αξιοσημείωτη είναι και η αντίστοιχη δραστηριότητα στην Κίνα και την Ιαπωνία. Περαιτέρω υπογραμμίζει ότι η νέα μουσειολογία στις περιπτώσεις αυτές μεταφράζεται σε λαϊκή και βασίζεται στην ολοκληρωτική χρήση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς ως αναπτυξιακών στοιχείων.

Ωστόσο, ο τίτλος ‘οικομουσείο’ υιοθετήθηκε από – μουσειακούς – οργανισμούς χωρίς τις περισσότερες φορές να δικαιολογείται. Το εύρος αυτών των οργανισμών είναι πολύ μεγάλο: από παραδοσιακά μουσεία ζωολογίας μέχρι και μικρά μουσεία αφιερωμένα σε περιβαλλοντικά θέματα. Άλλα από αυτά τα μουσεία εφαρμόζουν επιλεκτικά μέρη της φιλοσοφίας του οικομουσείου, ενώ ελάχιστα έχουν σταθεί πιστά στο σύνολο των αρχών του όπως διαμορφώθηκαν αρχικά (γαλλικό μοντέλο). Και φυσικά υπάρχουν και αυτά που απλώς χρησιμοποιούν τον τίτλο ως εργαλείο του marketing για την προσέλκυση τουριστών.

---

<sup>121</sup> Maggi 2005, 63.

<sup>122</sup> Maggi 2005, 63.

<sup>123</sup> <http://www.museummonteredondo.net/sig/DOC%20PDF/199600204.pdf>

## V.1 Ένας Τύπος Μουσείου σε Παραλλαγές

Ως κυριότεροι λόγοι για την εξήγηση του φαινομένου της σύγχυσης του όρου ‘οικομουσείο’ και της επακόλουθης κατάχρησής του επισημαίνονται οι ακόλουθοι:

- Όπως προαναφέρθηκε, το οικομουσείο (γαλλικό μοντέλο) δεν ήταν στατικό, αλλά δυναμικό προσαρμοζόμενο κάθε φορά στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε κοινότητας.
- Η αλλαγή της στάσης «των διαφόρων χωρών απέναντι στα κατάλοιπα της βιομηχανίας όχι μόνο ως προς το απαραίτητο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας τους αλλά και ως προς τις στρατηγικές και τις διοικητικές παρεμβάσεις που μπορούν να εγγυηθούν σωστές πρακτικές αποκατάστασης και επανάχρησής τους»<sup>124</sup>. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, με την αντίστοιχη Διεθνή Επιτροπή, The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH), να ιδρύεται το 1978 και να αποτελεί έκτοτε ειδικό σύμβουλο του ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών) για το θέμα αυτό. Η διεύρυνση της έννοιας της κληρονομιάς στον εκβιομηχανισμένο κόσμο είχε ως αποτέλεσμα «να πολλαπλασιαστούν εντυπωσιακά αυτά που θεωρούνται πόροι κληρονομιάς: ο αριθμός των πραγμάτων (τεχνουργήματα, εικόνες, κτίρια, τοπία) που κατά κάποιο τρόπο αναγνωρίζονται και προστατεύονται, αυξήθηκε δραματικά.[...] εντυπωσιακά αυξήθηκε και το κοινό που ενδιαφέρεται για την πολιτιστική κληρονομιά», όπως υποστηρίζουν οι Alfrey και Putnam<sup>125</sup>. Αμφισβητώντας τα συμβατικά όρια μεταξύ μουσείων και περιβάλλοντος και αναδεικνύοντας την επιτόπια ερμηνεία όχι μόνο τεχνουργημάτων αλλά και ολόκληρων κτιρίων, το οικομουσείο συνδέθηκε με την ευρύτερη συζήτηση για τη βιομηχανική κουλτούρα. Ωστόσο, όπως επισημαίνουν οι Alfrey και Putnam, και εδώ οι κίνδυνοι είναι ορατοί, με την «εσφαλμένη τρέχουσα αντίληψη για τη θέση της κληρονομιάς στη διαδικασία σχεδιασμού, που αντιμετωπίζεται κυρίως ως οικονομική ευκαιρία και όχι ως διαχειριστική ευθύνη»<sup>126</sup> να ξεχωρίζει. Μία τέτοια επίπεδη και απόλυτα

---

<sup>124</sup> [http://www.viokliron.gr/documents/Oi\\_aktas\\_tou\\_thermaikou.pdf](http://www.viokliron.gr/documents/Oi_aktas_tou_thermaikou.pdf)

<sup>125</sup> Alfrey και Putnam 1992, 69.

<sup>126</sup> Alfrey και Putnam 1992, 31.

οφελιμιστική προσέγγιση δεν διαθέτει την ευαισθησία προσέγγισης όλων εκείνων των άπιαστων στοιχείων κληρονομιάς, αυτών που δεν βρίσκονται εντός του περιφραγμένου χώρου και που σύμφωνα με τη Scheiner<sup>127</sup> η αναγνώριση και ο σεβασμός προς αυτά αποτελεί «θεμελιώδες ηθικό καθήκον των σύγχρονων κοινωνιών».

- Η σύνδεση του συγκεκριμένου τύπου μουσείου με τον πολιτιστικό και τον οικολογικό τουρισμό που προσφέρει πραγματικά σημαντικές δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης σε μια περιοχή, γεγονός που αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Τα οικομουσεία άλλωστε, σύμφωνα με τον Swarbroke, όπως αναφέρει ο Davis<sup>128</sup>, καλύπτουν όλες τις εκφάνσεις του πολιτιστικού τουρισμού (θέλγητρα κληρονομιάς, φεστιβάλ, παραδοσιακές τέχνες/ φαγητό/ ποτό, κ.λπ.), εκτός ίσως από τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό. Όπως αναφέρει ο Hellenkemper<sup>129</sup>, Διευθυντής του Romisch-Germanisches Museum, «μόνο οι μισοί από τους επισκέπτες έρχονται για να δουν τις συλλογές του μουσείου· οι άλλοι μισοί αναζητούν ειδικές εκδηλώσεις [...] Αυτό που ελκύει τον επισκέπτη δεν είναι πλέον το μουσείο αλλά η εκδήλωση. [...] Ψυχαγωγία είναι η λέξη της μόδας». Οι επισημάνσεις αυτές αφορούν σε μεγάλο βαθμό και τα οικομουσεία. Έτσι, πολλές φορές το – στον τίτλο – οικομουσείο κατ' επιλογή λειτουργεί ως εργαλείο για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής προσανατολισμένο απόλυτα προς την προσέλκυση τουριστών. Με άλλα λόγια πρόκειται για μια επιχείρηση που ελάχιστη σχέση με τη φιλοσοφία, τις αρχές και τους στόχους του αρχικού μοντέλου του οικομουσείου. Τέτοιο παράδειγμα είναι το Kalyna Country Ecomuseum, το μεγαλύτερο οικομουσείο του Καναδά, όπως αυτοδιαφημίζεται. Με μία απλή περιήγηση στην ιστοσελίδα του<sup>130</sup>, είναι εμφανές πως είναι τουριστο-κεντρικό με την εμπειρία της επίσκεψης να κατευθύνεται στην ψυχαγωγία. Βέβαια, με την κρατική χρηματοδότηση των μουσείων να μειώνεται συνεχώς σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι λογικό οι επικεφαλής τους να αναζητούν άλλους τρόπους οικονομικής ενίσχυσης και ως εκ τούτου να κινούνται στη σφαίρα της εμπορευματοποίησης. Κάτι τέτοιο, όμως, απέχει κατά πολύ από τη φιλοσοφία του οικομουσείου.

---

<sup>127</sup> Scheiner 2005, 84.

<sup>128</sup> Davis 1999, 241.

<sup>129</sup> Hellenkemper 1997, 139.

<sup>130</sup> <http://www.kalynacountry.com/>



## **V.2) Οικομουσείο & Ελληνική Πραγματικότητα**

Η εμφάνιση του όρου και της φιλοσοφίας του οικομουσείου κατά την πενταετία 1967-1972 βρήκε την Ελλάδα σε περίοδο δικτατορίας, γεγονός που λειτούργησε ανασχετικά ως προς τη δειψύση του φαινομένου στη χώρα μας. Μετέπειτα, κάποιες από τις κοινωνικές ανησυχίες και κατευθύνσεις του αντίστοιχου γαλλικού – κυρίως – μοντέλου, βρήκαν έδαφος στον τρόπο οργάνωσης και στο αντικείμενο μελέτης των λαογραφικών μουσείων, τομέα όπου η χώρα μας έχει πολλά να παρουσιάσει. Σύμφωνα με τους Alfrey και Putnam<sup>131</sup>, «ορισμένα από τα ιδρύματα αυτής της κατηγορίας επεδίωξαν μια πληρέστερη κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων, με αποτέλεσμα να δημιουργήσουν τα ‘υπαίθρια μουσεία’ που επικεντρώθηκαν αρχικά στη λαϊκή αρχιτεκτονική, αλλά εμπλουτίστηκαν με λαογραφικά στοιχεία, τη χειροτεχνία, τη μουσική και τον χορό».

Από την έρευνα για τον εντοπισμό και την καταγραφή των οικομουσείων που λειτουργούν στην Ελλάδα προέκυψαν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Και στη χώρα μας επικράτησε – και επικρατεί – σύγχυση ως προς τον όρο και τη χρήση του από τους μουσειακούς οργανισμούς.
- Στη βάση δεδομένων του Υπουργείου Πολιτισμού<sup>132</sup> δεν υπάρχει ούτε ένα οικομουσείο.

Σύμφωνα με την Τέτη Χαντζηνικολάου, όπως αναφέρει ο Davis<sup>133</sup>, Διευθύντρια Νεώτερου Πολιτισμού του αρμόδιου Υπουργείου, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν οικομουσεία. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας την επιβεβαιώνει απόλυτα, καθώς οικομουσεία στον τίτλο δεν σημαίνει και οικομουσεία στην πράξη, όπως αποδεικνύεται και από την ακόλουθη περιπτωσιολογική εξέταση:

---

<sup>131</sup> Alfrey και Putnam 1992, 52

<sup>132</sup> <http://odysseus.culture.gr>

<sup>133</sup> Davis 1999, 218.

#### ▪ Οικομουσείο Δισπηλιού

Εντάσσεται στην ευρύτερη αξιοποίηση του Προϊστορικού Λιμναίου Οικισμού του Δισπηλιού Καστοριάς η συστηματική ανασκαφή του οποίου φέρει τη σφραγίδα του Γ.Χ.Χουρμουζιάδη. Σύμφωνα με τον Μικελάκη<sup>134</sup>, η επιστημονική ομάδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης θέλησε να εικονοποιήσει τα ανασκαφικά συμπεράσματα σε ένα ανοικτό Οικομουσείο σε συνεργασία με την Κοινότητα Δισπηλιού, τον Δήμο Μακεδνών στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE της Ευρωπαϊκής Ένωσης.



Εικόνα 5: Άποψη του λιμναίου οικισμού του Δισπηλιού

Το οικομουσείο εκτείνεται σε 20 στρέμματα αναπαριστώντας ένα νεολιθικό χωριό, με τον επισκέπτη να μπορεί να περπατήσει πάνω στις ξύλινες πλατφόρμες και να δει από κοντά τα σπίτια με τα νοικοκυριά τους. Ωστόσο, το μοντέλο του μουσείου αυτού, προσιδιάζει περισσότερο σε εκείνο του υπαίθριου (open-air) μουσείου που χρησιμοποιεί κυρίως τη μέθοδο της αναπαράστασης, παρά στο οικομουσείο της νέας μουσειολογίας, καθώς απουσιάζουν βασικοί παράγοντες της φιλοσοφίας του, που σχετίζονται με την έννοια της ταυτότητας του τοπικού πληθυσμού και του τρόπου συμμετοχής του στην όλη διαδικασία καταγραφής, τεκμηρίωσης, οργάνωσης και

---

<sup>134</sup> Μικελάκης 2000, 17.

λειτουργίας του μουσείου. Η σύγχυση στη χρήση των όρων προκύπτει και από τη μελέτη των κειμένων της σχετικής ιστοσελίδας<sup>135</sup>, όπου εναλλάσσονται οι όροι 'υπαίθριο' και 'οικομουσείο'.

#### ▪ **Οικολογικό – Λαογραφικό Μουσείο Φολεγάνδρου**

Σύμφωνα με τον πρωτεργάτη της ίδρυσής του, Μάρκο Βενιό<sup>136</sup>, το μουσείο της Φολεγάνδρου «ως οικολογικό μουσείο συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία του πρωτόγονου, του αυτοσχεδιασμού αλλά και της τέλειας λειτουργικότητας». Ιδρύθηκε το 1988 από τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Η Φολεγάνδρος» που εδρεύει στην Αθήνα, ο οποίος με επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού αγόρασε το 1985 μια παλιά εγκαταλελειμμένη αγροικία στην Άνω Μεριά Φολεγάνδρου με τον περιβάλλοντα χώρο της, έκτασης 1200 τ.μ. περίπου.



Εικόνα 6: Άποψη του Μουσείου της Φολεγάνδρου

Σκοπός της αγοράς της αγροικίας και της διατήρησής της ήταν «αφ' ενός η διάσωση μιας παραδοσιακής μονάδας του νησιού, στην οποία υπάρχουν εμφανή στοιχεία από την κοινωνική και οικονομική ζωή των κατοίκων, που διατηρήθηκαν αυτούσια από τους μεσαιωνικούς χρόνους ως τα μέσα του 20ού αιώνα και αφ' ετέρου η ανάδειξη και η παρουσίαση στο κοινό των ιδιαίτερων αυτών στοιχείων»<sup>137</sup>. Το μουσείο αυτό σύμφωνα με την Χατζηνικολάου (προσωπικό σχόλιο, 2009) αποτελεί ένα «καλό υπαίθριο μουσείο μικρής κλίμακας».

<sup>135</sup> <http://web.auth.gr/dispilio/pages/communication/reconstruction/reconstruction.html>

<sup>136</sup> [http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj\\_id=3425](http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3425)

<sup>137</sup> <http://www.kykladesnews.gr/default.asp?pid=4&la=1&nID=1550>

Σε επίπεδο πρόθεσης για τη δημιουργία οικομουσείων, προετοιμασίας και υποβολής σχετικών προτάσεων, εντοπίστηκαν οι ακόλουθες περιπτώσεις:

▪ **Πρόταση σύστασης Οικομουσείου Αγροτικής Ζωής Ορεινής Ρεθύμνης «ΚΟΥΡΗΤΙΑ ΟΔΟΣ»**

Σύμφωνα με την υπεύθυνη της πρότασης προς υποβολή στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα INTERREG, Βιβιάννα Μεταλληνού<sup>138</sup>, το Οικομουσείο αυτό «δομείται πάνω σε μια νοητή θεματική διαδρομή που ενώνει σημαντικούς τόπους και με την ονομασία «Κουρητία Οδός» περιγράφει μια περιοχή με ομοιογενή στοιχεία και χαρακτηριστικά από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα». Το σύνολο, ωστόσο, της πρότασης παραπέμπει σε πολιτιστικές διαδρομές στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ψηλορείτη, ενώ σαφής είναι και εδώ η σύγχυση μεταξύ των όρων οικομουσείο, πολιτιστικοί σταθμοί και πολιτιστικές διαδρομές, γεγονός που ίσως οφείλεται στην προσπάθεια να ενταχθούν σε μία δράση τόσα πολλά ανομοιογενή κέντρα πολιτιστικής κληρονομιάς. Για την εξέλιξη της πρότασης δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστούν στοιχεία, παρά μόνο η διεξαγωγή ενός αντίστοιχου θεματικού Συνεδρίου τον Οκτώβριο 2008 με διοργανωτή τον Δήμο Γεροποτάμου Κρήτης<sup>139</sup>.

▪ **Οικομουσείο Αγροτικής Ζωής Δήμου Βερτίσκου, Όσσα Θεσσαλονίκης**

Η Όσσα είναι ένας ορεινός, παραδοσιακός οικισμός της Επαρχίας Λαγκαδά, του Νομού Θεσσαλονίκης, με σημαντικό ιστορικό, λαογραφικό και αρχιτεκτονικό πλούτο. Το 1965 ιδρύθηκε ο Σύλλογος Οσσαίων 'Η Αγία Κυράννα' αναπτύσσοντας πλούσια – κυρίως μετά από τη δεκαετία του '90 και μετά – πολιτιστική δραστηριότητα. Στις παρεμβάσεις του περιλαμβάνεται και η «υποστήριξη της πρότασης»<sup>140</sup> για το ως άνω οικομουσείο, η οποία πρόταση συμπεριλήφθηκε τον Νοέμβριο του 2004 από την Αναπτυξιακή Νομού Θεσσαλονίκης στα επενδυτικά σχέδια του τοπικού προγράμματος Leader+<sup>141</sup>. Περισσότερα στοιχεία για το

---

<sup>138</sup> <http://www.rotary-rethymno.gr/attachments/oikomouseio.pdf>

<sup>139</sup> [http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com\\_content&task=view&id=5234&Itemid=82](http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=5234&Itemid=82)

<sup>140</sup> <http://www.in.gr/Reviews/article.asp?lngReviewID=1668&lngChapterID=7610&lngItemID=17389>

<sup>141</sup> <http://www.aneth.gr/nea.asp?nID=28&cID=1>

περιεχόμενο της πρότασης ή για την πορεία υλοποίησής, δεν κατέστη εφικτό να ανευρεθούν.

▪ **Διαμόρφωση αρχαιολογικού χώρου ανασκαφής Παλιαμπέλων Ημαθίας**

Τα Παλιάμπελα Κολινδρού είναι ένα μικρό χωριό στο Νομό Πιερίας στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κεντρικής Μακεδονίας, πλησίον του οποίου ανακαλύφθηκε οικισμός νεολιθικής περιόδου. Η θέση αυτή χαρακτηρίστηκε ως αρχαιολογικός χώρος το 1995<sup>142</sup>, ενώ το σχέδιο διαχείρισής του<sup>143</sup> περιλαμβάνει τη διαμόρφωση «ανοιχτού οικομουσείου», πρόταση ήδη κατατεθειμένη από το 2004 στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας προς έγκριση στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος TEMPER. Η μουσειολογική προσέγγιση, όπως παρουσιάζεται στη σχετική ιστοσελίδα, βασισμένη στη λογική της αναπαράστασης, παραπέμπει σε υπαίθριο μουσείο, καθώς απουσιάζουν και πάλι βασικά χαρακτηριστικά του οικομουσείου που έχουν να κάνουν με την έννοια της ταυτότητας και της συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού, όπως αναπτύχθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο.

▪ **Δημιουργία Οικομουσείου στα Διποτάματα Άνδρου**

Η πρόταση για τη δημιουργία του εν λόγω οικομουσείου περιλαμβάνεται σε άρθρο των Νομικού και Τσενόγλου<sup>144</sup> στο περιοδικό *Τεχνολογία* της Ελληνικής Τράπεζας Βιομηχανικής Ανάπτυξης το 2001, ενώ σύμφωνα με τους ίδιους διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1987. Στόχο του προτεινόμενου οικομουσείου αποτελεί η «διάσωση, προστασία και ελεγχόμενη αξιοποίηση των 24 ερειπωμένων νερόμυλων και των πιο σημαντικών αγροτικών κτισμάτων». Βασικός πρωταγωνιστής είναι η «εξαιρετικού φυσικού κάλλους και ιδιαίτερης πολιτισμικής σημασίας περιοχή των Διποταμάτων», όπου όμως και πάλι απουσιάζει ο συν-διαμορφωτικός ρόλος του τοπικού πληθυσμού, παραπέμποντας σε ένα υπαίθριο μουσείο. Για την εξέλιξη της πρότασης δεν κατέστη εφικτό να εξευρεθούν στοιχεία.

---

<sup>142</sup> [http://web.auth.gr/temper/research\\_hist\\_gr.html](http://web.auth.gr/temper/research_hist_gr.html)

<sup>143</sup> [http://web.auth.gr/temper/site\\_mgmt\\_plan\\_gr.html](http://web.auth.gr/temper/site_mgmt_plan_gr.html)

<sup>144</sup> [http://issuu.com/piop\\_media2008/docs/technology\\_10-11b/25](http://issuu.com/piop_media2008/docs/technology_10-11b/25)

#### ▪ **Οικομουσείο Εγνατίας Οδού**

Ενώνοντας την Ηγουμενίτσα του Νομού Θεσπρωτίας με τους Κήπους του νομού Έβρου και με μήκος 670 χιλιόμετρα, η Εγνατία Οδός είναι ένα από τα πρώτα μεγάλα δημόσια έργα στο οποίο, σύμφωνα με την Εταιρία που το υλοποιεί<sup>145</sup> «εφαρμόζονται οι αρχές της περιβαλλοντικής διαχείρισης με χρήση μεθόδων οργάνωσης και εφαρμογής των μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος, κατά τη διάρκεια της μελέτης, της κατασκευής και της λειτουργίας του έργου».

Το έργο καλύπτεται από Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων σύμφωνα με τους Ν. 1650/86 και Ν. 3010/02 για την “Προστασία του Περιβάλλοντος”, οι οποίες περιλαμβάνουν υποχρεωτικά μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Στη σχετική ιστοσελίδα του έργου, αναφέρεται και η «Δημιουργία Οικομουσείων κατά μήκος της χάραξης» εντασσόμενη ωστόσο στην κατηγορία «Περιβαλλοντική Πολιτική/ Περιβαλλοντική Προστασία/ Καινοτομίες Περιβάλλοντος» και όχι στην – επίσης υπάρχουσα – «Διαχείριση Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Η πρωτοβουλία αυτή βρίσκει την πιλοτική εφαρμογή της στα Γρεβενά, με την Μουσειολογική, Αρχιτεκτονική και Μουσειογραφική προμελέτη του σχετικού Οικομουσείου να έχει ήδη παρουσιαστεί<sup>146</sup>. Σύμφωνα με τον Μανόλη Κελαϊδάκη, Εντεταλμένο Σύμβουλο της ΕΓΝΑΤΙΑΣ ΟΔΟΥ Α.Ε., (προσωπικό σχόλιο, 2009), η υλοποίηση της πρωτοβουλίας αυτής θα δρομολογηθεί κατά προτεραιότητα, με την ολοκλήρωση του έργου και την κάλυψη των βασικών αναγκών των χρηστών, με αρχικό ορίζοντα προγραμματισμού μετά την επόμενη πενταετία.

#### **Συμπεράσματα**

Η φιλοσοφία του γαλλικού μοντέλου του οικομουσείου δεν φαίνεται να έχει διεισδύσει ή να έχει θεωρηθεί ως πρόσφορη από την ελληνική μουσειολογική κοινότητα, δεδομένου ότι δεν συναντάται σε καμία περίπτωση εφαρμοσμένο στην πληρότητα των βασικών του εννοιών. Οι συμπληρωματικοί βέβαια λόγοι γι' αυτό, βρίσκονται και στη νοοτροπία και την κουλτούρα της ελληνικής κοινωνίας στο

<sup>145</sup> <http://www.egnatia.eu/page/default.asp?la=1&id=19>

<sup>146</sup> <http://fora.gr/grevena/nea/2003/tziolas/030305c.doc>

σύνολο και στις επιμέρους κοινότητές της, παράγοντες με τους οποίους η ανάπτυξη του οικομουσείου βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση. Με άλλα λόγια, ίσως οι Έλληνες να μην ήμασταν έτοιμοι για τη δημιουργία πρωτοβουλιών που απαιτούσαν προσωπική συμμετοχή, κόπο και μόχθο και ξεκινούσαν από τη βάση προς την κορυφή (όπου βάση ο τοπικός πληθυσμός και κορυφή οι επιστήμονες του πεδίου – σε μία καθαρά σχηματική απεικόνιση χωρίς αξιολογικές διακρίσεις). Ενδεικτική είναι και η διαπίστωση της Ασπασίας Λούβη<sup>147</sup> πως «η δεκαπενταετής εμπειρία της διαχείρισης των μουσείων [του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος της ΕΤΒΑ] από το Ίδρυμα κατέδειξε ότι α) το εγχείρημα της διαχείρισης (λειτουργίας και συντήρησης) του μουσείου είναι μερικές φορές ακόμη πιο δύσκολο από την επιτυχή δημιουργία του μουσείου, και β) ότι η ποιοτική λειτουργία τους δεν είναι δυνατόν να εξασφαλιστεί από την τοπική αυτοδιοίκηση [...]». Από την άλλη πλευρά, ίσως και οι επαγγελματίες του πεδίου να μην ήταν έτοιμοι να δεχτούν κάτι τέτοιο.

Ως εκ τούτου, τα συναφή μουσεία που αναπτύχθηκαν και συνεχίζουν να αναπτύσσονται είναι είτε λαογραφικά είτε υπαίθρια. Για τελευταίο όμως σταθμό της περιήγησης της εργασίας αυτής ανά τα οικομουσεία της ελληνικής επικράτειας, αφήσαμε το **Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Γαβαλοχωρίου Κρήτης**. Το Μουσείο ιδρύθηκε το 1967 και εγκαινιάστηκε το Σεπτέμβριο του 1993. Σύμφωνα με τον Davis<sup>148</sup> η ιδέα του Μουσείου ανήκει στον τότε Πρόεδρο της Τοπικής Κοινότητας, ενώ η όλη εξέλιξη και λειτουργία του βασίστηκε διαχρονικά στη συμμετοχή και τις δωρεές μελών της κοινότητας. Το μουσείο αυτό λοιπόν, παρά το ότι στον τίτλο δεν έχει τον όρο του ‘οικομουσείου’, εντούτοις πληροί κάθε ένα από τα κριτήριά του: «τέθηκε σε εφαρμογή από την κοινότητα, διαχειρίζεται από την κοινότητα, έχει συγκεκριμένη περιοχή, συνδέσμους με άλλα μέρη που γειτνιάζει και τα οποία έχουν συντηρηθεί επί τόπου (in situ) και υποστηρίζει την τοπική ανάπτυξη [...] και βέβαια οι κάτοικοί του δεν γνωρίζουν το ‘οικομουσείο’».

---

<sup>147</sup> Λούβη 2003, 225.

<sup>148</sup> Davis 1999, 217.

## Συμπεράσματα & Προοπτικές

Το οικομουσείο στις αρχές της δεκαετίας του 1970 εξέφρασε αφενός τη δυσαρέσκεια μέρους των μουσειολόγων ως προς τον «παλαιό» μουσείο και αφετέρου την πρότασή τους για το μουσείο που επιθυμούσαν. Με πρωτοπόρους τους Γάλλους de Varine και Riviere, το νέο αυτό είδος μουσείου πάτησε στα χνάρια προδρομικών μορφών (υπαίθρια, λαϊκά, της γειτονιάς/ κοινότητας, της ιδιαίτερης πατρίδας, βιομηχανικά, κ.λπ.) για να διαμορφώσει τη δική του ταυτότητα. Ωστόσο, τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του οικομουσείου, δηλαδή η ενεργητική συμμετοχή της κοινότητας και η ολιστική προσέγγιση του τόπου, σε συνδυασμό με την επιτόπια ερμηνεία και με την ενασχόληση με τα σύγχρονα κοινωνικά θέματα, είναι αυτά που το διαφοροποιούν από τις προαναφερθείσες μορφές μουσείων.

Στις μέρες μας, όμως, η φιλοσοφία του οικομουσείου «έχει διαστρεβλωθεί» παρατηρεί ο Davis<sup>149</sup> «καταλήγοντας σε μία κατάσταση όπου τα όρια ανάμεσα στα οικομουσεία και άλλα μουσεία στην καλύτερη περίπτωση έχουν μπερδευτεί». Αυτό μπορεί εξ αρχής να ακούγεται αρνητικό, αλλά υπάρχει πάντοτε και η αισιόδοξη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η σύγχυση αυτή οδηγεί στο μπόλιασμα της φιλοσοφίας τους με τις αρχές του οικομουσείου, με πιο σημαντική αυτή που δίνει τη δυνατότητα στις μικρές κοινωνίες να διασώσουν την απειλούμενη πολιτιστική τους ταυτότητα.

Στην εξέλιξη της φιλοσοφίας του οικομουσείου, μπορεί κανείς να παρατηρήσει δύο ταχύτητες: την ευρωπαϊκή και αυτή των αναδυόμενων στην οικομουσειολογία χωρών. Η πρώτη δείχνει να έχει ήδη ξεπεράσει το κίνημα των οικομουσείων με τον de Varine να προτείνει την αντικατάσταση του όρου με τον «μουσείο της κοινότητας» (community museum), ενώ χώρες σαν την Ιαπωνία ανακαλύπτουν από τη δεκαετία του '90 και μετά στην οικομουσειολογία ένα πολύτιμο εργαλείο για τη διάσωση και ανάδειξη των τοπικών πολιτιστικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Αυτό αποδεικνύεται από τη σύσταση ομοσπονδιών, τη διενέργεια – διεθνών – συνεδρίων και τις ένθερμες παρεμβάσεις τω επιστημόνων τους σε αυτά.

---

<sup>149</sup> Davis 1999, 245.



Αποτιμώντας και διερευνώντας την εξέλιξη της σχέσης του παραδοσιακού μουσείου με το νέο μουσείο-οικομουσείο ο Πασχαλίδης<sup>150</sup> αναφέρει: «ο ουσιαστικός διάδοχος, συνεπώς, του κλασικού μουσείου δεν είναι κάποιος συγκεκριμένος τύπος μουσείου όσο η ανάπτυξη της μουσειακής κουλτούρας, της συνειδητοποίησης δηλαδή ότι το μουσείο δεν αποτελεί τον προνομιακό καθολικό καθρέπτη του κόσμου αλλά μια ιδιαίτερη πολιτισμική πρακτική, που υλοποιεί και αναπαριστά μια συγκεκριμένη εκδοχή της ιστορίας, της γνώσης ή του πολιτισμού».

Στο πλαίσιο, ωστόσο, των νέων τεχνολογιών, έχει αναφερθεί και η εκδοχή των εικονικών οικομουσείων του μέλλοντος<sup>151</sup>: «[...] το οικομουσείο [...] περιμένει ακόμα την αναγέννησή του στον κυβερνοχώρο. Αξιοποιώντας πλήρως τις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ICTs), θα μπορούσε να κερδίσει νέα σημαντικότητα, νόημα και διάρκεια».

Τρεις δεκαετίες μετά, το οικομουσείο εξακολουθεί να κρίνεται, να αμφισβητείται, να επιβραβεύεται και να αναζητά τον ρόλο του στη νέα ψηφιακή εποχή. Ο σπόρος απέδωσε καρπούς.

---

<sup>150</sup> Πασχαλίδης 1997, 219.

<sup>151</sup> <http://www.digicult.info/downloads/html/6/6-112.html>

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.  
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.  
This page will not be added after purchasing Win2PDF.

# ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

## Διεθνής

- Bellaigue-Scalbert M., 1985: “Actors in the real world”, *Museum 148 4*, 194-197
- Crus-Ramirez, A., 1985: “The Heimatmuseum: a perverted forerunner”, *Museum 148 4*, 242-244
- Davis P., 1999: *Sense of Place*, Leicester University Press, Λονδίνο και Νέα Υόρκη
- Davis P., 2008: “New Museologies & the Ecomuseum”, στο *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity* (επιμ. Graham B. και Howard P.), Ashgate Publishing, Ltd., 397-414
- Engstrom K., 1985: “The ecomuseum concept is taking root in Sweden”, *Museum 148 4*, 206-210
- Gjestrum J.: “The ecomuseums in Norway”, 9-13
- Hubert F., 1985: “Ecomuseums in France: contradictions and distortions” *Museum 148 4*, 186-190
- Marsh C., 1996: “A view from the Anacostia Museum Board”, *Curator 39/ 2*, 86-89
- Maure M., 1988: “New Museology and Development – the case of Norway”, Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο ICME, Χάλκη, Ελλάδα
- Poulot D., 1994: “Identity as Self Discovery: The Ecomuseum in France”, στο *Museum Culture: Histories, Discourse, Spectacles*, (επιμ. Sherman D. και Rogoff I.), Routledge, Λονδίνο
- Querrien M., 1985: “Taking the measure of the phenomenon”, *Museum 148 4*, 198-199

Rivard R., 1985: "Ecomuseums in Quebec", *Museum 148 4*, 202-205

Riviere G., 1985: "The ecomuseum – an evolutive definition", *Museum 148 4*, 182-183

Varine de H., 1973: "A 'fragmented' museum: the Museum of Man and Industry", *Museum 25 4*, 242-249

Vergo P. (επιμ.), 1989: "Introduction", *The New Museology*, Reaktion Books, London, 1-5

## Ελληνική

Alfrey J. και Putnam T., 1992: *Η Βιομηχανική Κληρονομιά*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ

Clair J. 1993: *Σκέψεις για την κατάσταση των Εικαστικών Τεχνών*, μτφ. Παπαθανασοπούλου Α., Εκδόσεις Σμίλη, Αθήνα

Hellenkemper H., 1997: «Κατά πού φυσά ο άνεμος; Υπάρχει ακόμα ελπίδα για τα μουσεία; Νέες προκλήσεις», *Η Μουσειολογία στον 21<sup>ο</sup> Αιώνα, Θεωρία & Πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Θεσσαλονίκη, 139-141

Γκαζή Α., 1999: «Από τις Μούσες στο Μουσείο: Η ιστορία ενός θεσμού διά μέσου των αιώνων», *Αρχαιολογία & Τέχνες 70*, 39-46

Λούβη Α., 2003: «Το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού, Συνέχεια και προοπτικές της μουσειολογικής πολιτικής και δραστηριότητας του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος της ΕΤΒΑ», *Εθνογραφικά 12-13*, 219-227

Μιχελάκης Μ., 2000: «Οικομουσείο Δισπηλιού, Ταξίδι Σ' Ένα Προϊστορικό Χωριό της Λίμνης, Ο Προϊστορικός Λιμναίος Οικισμός του Δισπηλιού Καστοριάς», *Corpus*, *Απρίλιος 2000*, 16-19

Πασχαλίδης Γ., 1997: «Από το μουσείο του πολιτισμού στον πολιτισμό του μουσείου», *Η Μουσειολογία στον 21<sup>ο</sup> Αιώνα, Θεωρία & Πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Θεσσαλονίκη, 212-220

Πιστοφίδης Α., 1986: «ΤΟ ΟΙΚΟΜΟΥΣΕΙΟ: Η συμβολή του στην πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, Οικομουσείο στην Ελλάδα», *Αρχαιολογία*, 68-73

### Διαδικτυακές Αναφορές

Dahl T., 2005: “Community participation and professional museologists”, *International Ecomuseum Conference in China Guiyang*, 125-129

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Gavinelli L., 2007: “The territory as relational system: the role of ecomuseums”, Διάλεξη στην Εθνική Σύνοδο της Ιταλικής Ένωσης Marketing, Ρώμη

[http://www.interactions-online.com/page\\_news.php?id\\_news=358&filtre\\_visu=](http://www.interactions-online.com/page_news.php?id_news=358&filtre_visu=)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Hudson K., 1996: “Ecomuseums become more realistic”, *Nordisk Museologi*, 2, 11-20

<http://umu.se/nordic.museology/NM/962/hudson962.html>

(τελευταία επίσκεψη: Σεπτέμβριος 2008)

Maggi M., 2005: “Ecomuseums worldwide: converging routes among similar obstacles”, *International Ecomuseum Conference in China Guiyang*, 63-67

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Maggi M. και Falletti V., 2000: *ECOMUSEUMS IN EUROPE What they are and what they can be*, Working Paper n.137, June 2000, Istituto Ricerche Economico-Sociali del Piemonte

<http://213.254.4.222/cataloghi/pdfires/535.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Marinetti F., 1909: The Futurist Manifesto

<http://www.italianfuturism.org/foundingmanifesto>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Mensch van P., 1995: “Magpies on Mount Helicon?” *Museum and community* (επιμέλεια Scharer M.), ICOFOM Study Series 25, Stavanger 1995, 133-138

[http://www.ahk.nl/ahk\\_upload/ahk\\_documenten/rwa\\_public\\_pvm\\_1995\\_2.pdf](http://www.ahk.nl/ahk_upload/ahk_documenten/rwa_public_pvm_1995_2.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Ohara K., 1998: “The image of ‘Ecomuseum’ in Japan”, *Pacific Friends Jijigaho-sha*, 25/12, 26-27

<http://members.jcom.home.ne.jp/ikko-ohara/the%20image%20of%20ecomuseum%20in%20Japan.PDF>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Overdick T., 1999: “Landschaft und Museum”, *Museologie Online* 1, 1-40

<http://www.vl-museen.de/m-online/99/99-1.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Rydzewski W. (επιμ.), 1978: «The Ecomuseum», *Natural History Museum's Newslette* 2, 3-4

<http://www.icom-nathist.de/icom/fnl.htm>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Scheiner T., 2005: “Museum, ecomuseum, anti-museum: new approaches to heritage, society and development”, *International Ecomuseum Conference, China Guiyang*, 81-90

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Varine de H., 1993: “Tomorrow’s Community Museums”, Διάλεξη στις 15/10/1993 στο Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης.

[http://www.europeanmuseumforum.eu/documents/annual\\_lectures/Hugues\\_de\\_Varin\\_e.pdf](http://www.europeanmuseumforum.eu/documents/annual_lectures/Hugues_de_Varin_e.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Varine de H., 2005: “Ethics and Heritage”, *ICOM NEWS 3*

[http://icom.museum/pdf/E\\_news2005/p3\\_2005-3.pdf](http://icom.museum/pdf/E_news2005/p3_2005-3.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Varine de H., 2005a: “The origins of the new museology concept and of the ecomuseum word and concept, in the 1960s and the 1970s”, *International Ecomuseum Conference in China Guiyang, June 1-6, 2005*, 51-55

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Varine de H., 2005b: “New museology and the de-Europeanization of museology”, *International Ecomuseum Conference in China Guiyang*, 57-58

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Varine de H., 2005c: “Ecomuseology and Sustainable Development”, *International Ecomuseum Conference, China Guiyang*, 59-61

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Xiangguang S., 2005: “How the theory and practice of ecomuseums enrich general museology”, *International Ecomuseum Conference in China Guiyang*, 37-42

[http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti\\_Convegno\\_eng.pdf](http://www.trentinocultura.net/doc/soggetti/ecomusei/Atti_Convegno_eng.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://icom.museum/hist\\_def\\_eng.html](http://icom.museum/hist_def_eng.html)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Ψήφισμα της Συνάντησης του Σαντιάγκο

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001273/127362eo.pdf#7806>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

Διακήρυξη του Κεμπέκ,

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001273/127347eo.pdf#68368>, 201

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.osservatorioecomusei.net/PDF/UK/accompagnoUK.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.museumonteredondo.net/sig/DOC%20PDF/199600204.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://www.viokliron.gr/documents/Oi\\_akte\\_s\\_tou\\_thermaikou.pdf](http://www.viokliron.gr/documents/Oi_akte_s_tou_thermaikou.pdf)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.kalynacountry.com/>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://odysseus.culture.gr>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://web.auth.gr/dispilio/pages/communication/reconstruction/reconstruction.html>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj\\_id=3425](http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3425)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.kykladesnews.gr/default.asp?pid=4&la=1&nID=1550>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.rotary-rethymno.gr/attachments/oikomouseio.pdf>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com\\_content&task=view&id=5234&Itemid=82](http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=5234&Itemid=82)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.in.gr/Reviews/article.asp?lngReviewID=1668&lngChapterID=7610&lngItemID=17389>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)



<http://www.aneth.gr/nea.asp?nID=28&cID=1>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://web.auth.gr/temper/research\\_hist\\_gr.html](http://web.auth.gr/temper/research_hist_gr.html)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://web.auth.gr/temper/site\\_mgmt\\_plan\\_gr.html](http://web.auth.gr/temper/site_mgmt_plan_gr.html)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

[http://issuu.com/piop\\_media2008/docs/technology\\_10-11b/25](http://issuu.com/piop_media2008/docs/technology_10-11b/25)

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.egnatia.eu/page/default.asp?la=1&id=19>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://fora.gr/grevena/nea/2003/tziolas/030305c.doc>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

<http://www.digicult.info/downloads/html/6/6-112.html>

(τελευταία επίσκεψη: Δεκέμβριος 2008)

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.  
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.  
This page will not be added after purchasing Win2PDF.